

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האגרים דחסידי סאטמאר

בגשיאאות כ"ק פֿרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

זבולון לחוף ימים ישכון

תוכן הענינים

ב	לקח טוגר.....
ג	תורה והפילה.....
ד	דבש תפלים - לקיטת תפלים.....
ה	קדוש יא"ד.....
ו	בשפת צדיקים - לשון חכמים.....
ז	פרפראות להכפפה - דורש טוגר.....
ח	שבת ירפ"ז.....
ט	פנינת קדרת.....
י	חוקים להורדות.....
יא	פשיטת כה"ס.....
יב	הלכה ברוח.....
יג	היכלות דב"א.....
יד	דבר בעד.....
טו	פשוטות פלכים.....

לשמר בכל עת

מינה לא תזיץ

צו יעדע צייט א ישועה

להכנסת מודעות, מול טוב, הנצחת שם, לעו"מ
לח"ד אלטר אשר אנשיל אילאוויטש חי"ו

052.7648437

כל הזכויות שמורות ©

מלחמה כבידה פרצה בין שתי מדינות גדולות אשר שכנו זו ליד זו, ריח של פצצות ועשן מילאו את רחובותיהם ואוירה של מתיחות ריחפה בחללה, היה זה אחרי כמה שנים של מריבות קשות על גבולות המדינות וכאשר יצא הקצף יצאו למלחמה אחד על השני.

צבא של חיילים עם כלי מלחמה בידם הלכו בראש הגדוד, ועל צבאם עמד חייל אמוין וחזק אשר הוא היה הגיבור שבהם והוא הגבר אשר השליך עצמו מנגד להילחם עם שונאי המלך בחיורף נפש.

מלמולי זיעה נטפו על פניו המיוגעות בעת אשר גבר האוייב ובכל כוחו היה זורק עליהם חצים ובליסטראות עד השמדם, בגודל מסירותו להמלך היה החייל מכין בעצמו גם את החיצים למלחמה, פעם אחת באמצע המלחמה אזלו החיצים שהכין לו.

בצר לו פנה אל חברו ושאל לו אם יוכל עכשיו להשתמש בחיצים שלו, צחק עליו חברו והביט עליו בתמהון: וכי מה איכפת לי אם תשתמש בהחצים שלי, והרי כל החצים של חיילי המלך מיועדים לתפקיד אחד להכניע את האוייב, ואם כן בוודאי שכאשר אזלו החצים מאמתחתך אתה יכול לקחת ממנו, ובלבד שתנצח המלחמה.

משל זו המשיל החפץ חיים כאשר דיבר במעלת גודל חשיבות מחזיקי תורה ותומכיה, כל ימי האדם אשר חי על האדמה הינם ימים של מלחמה ארוכה, המלחמה ביצר הרע.

התורה הקדושה ומצוותיה הן המה החיצים המסייעים להאדם להלחם עמו וכמו שאחז"ל בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין כנגדו, אכן כאשר אזלו החצים מאמתחתו ומוכרח הוא לעזוב את כותלי ביהמ"ד בכדי להביא טרף לביתו, האם יעלה על הדעת שכאשר יקה את החצים שהכין חבריו – דהיינו לימוד התורה של היששכר – נחשב בעצמו כלומד שהרי בזכותו מתרבה לימוד התורה בעולם, וכאשר תסתיים המלחמה בנצחון, וודאי שהנצחון ייחשב גם על שמו.

והוא הדבר אשר בירך יעקב את בניו ואמר "זבולון לחוף ימים ישכון" ופרש"י "שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא וממציא מוזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה" ובוה חלק כחלק יאכלו בזכות לימוד התורה של יששכר, שהרי גם הוא עומד על המשמר כגיבור מלחמה מול היצחק"ר, רק שהוא משתמש בחציו של חברו.

חגיגת חנוכת הבירה

לביתי החדשה שנתחדש לאחרונה
ברוב חסדי השי"ת, בשילוב עם

מסיבה השנתית

באותו כבוד ודבר והוקרה הנינו כח להזמין את מעלת כבוד אנשי שלומנו החשובים שיחדיו ליקח חבל ולהשתתף אצלנו

אשר הנני עורך בעז"ה לטובת
כולל עצי חיים בארה"ק

ביום ג' פר' שמות הבעל"ט
משעה 8:00 בערב עד הצות הלילה

בביתי החדשה

8 Westside Ave. spring valley NY 10977

בהשתתפות כ"ק הגה"צ רבי של"ו אליעזר ט"ב שליט"א
אבדק"ק 18 ע"ו. ונשיא הכולל

השתתפות שלכם יהי לי לחיוק רב וקורות רוח להיות לאחזקת ואחיסמך בהזדקת
הכולל אשר בצל כנפי יחסין יותר ממאה למדי הכולל שליט"א, וזאת מרן רבותינו
הקדושים נשיא הכולל נבנים בודאי יק על כל המחוויקים והחסייעים להתברך בכס

המחכה להופעתכם

רפאל פערלמוטטער

גם אנו נשמח לקבל פניכם

שמוען פערלמוטטער – דוד שמואל מיטטעלמאן – חיים יוסף פאורעל
שלמה גאלדשטיין – מנחם יהושע שאלאמאן – יצחק שרייבער

משה ארי' וויזעל יואל נפתלי ווייס חיים מרדכי מייליש
ביהמ"ד הגדול ביהמ"ד יששכר משה ביהמ"ד ברך משה

יוסף מאיר שמידמאן שלמה מעשה גליק
ביהמ"ד בנין שיף שכונת דשיל

כולל עצי חיים

צדקת

**רבי מאיר
בעל הנס**

מסדה של רשות קצוק'ל לבית
סיגוט • סאטמאר

אלקא דמאיר עננו

ליקוטים יקרים, מפי סופרים וספרים, ע"ד מוסר וחסידות נאמרים

בך יברך ישראל, שהקטן לא יקנא, והגדול לא יתנאה

ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה. יש להתבונן, מה יתרון יש באפרים ומנשה שישאל יברכו את בניהם רק בהם, ולא יאמרו ישימך אלקים כראובן ושמעון כו'. ועוד, למה לא אמר זאת לעיל בברכתם, אחר "המלאך הגואל וגו' יברך את הנערים", והמתין בברכה זו עד אחר ששם את אפרים לפני מנשה. "והנראה", דהנה ידוע דכל התורה כלולה בעשרת הדברות (ראה רש"י שמות כה, יב), ועשרת הדברות כלולים בדיבור האחרון, הוא 'לא תחמוד וכו' וכל אשר לרעך' (שמות כ, יג). ראה פסקתא רבתי כא, יו: "העובר על לא תחמוד כאלו עובר על עשרת הדברות", והוא להתרצות בגזירותיו ית' אשר מנע ממנו הטוב שהוא הניתן לחבירו, ולחשוב כי הוא ית' הוא לבדו היודע הטוב והנאות לכל אדם, ולא יקנא את חבירו. וכבר ידעת שהקנאה, התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם (אבות ד, כא) והוא כאשר ישפיע השי' טובה אל האדם, לא יבקש בזה תאוה וכבוד, ויבא להתנאות על חבירו בזאת הטובה, רק אדרבא יכנע לפני בוראו ויחשוב כי הוא מצד החסד מבוראו עליו". והנה, יעקב אבינו כאשר שם את אפרים לפני מנשה, וראה שאפרים לא נתנאה בזה, וכן ראה שמנשה לא נתקנא באפרים על כך, לפיכך אחר שראה זאת בירכבם: "בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים" מבלי גאות "ובמנשה" מבלי קנאה על טובת חבירו.

אגרא דכלה

יגיעה בסור מרע, שזה לעבודה נעלה בנונות ויחודים

ויחי יעקב בארץ מצרים וגו'. ע"פ הפסוק "ומרו כבוד שמו שימו כבוד תהלתו". נראה פירוש, היות התחלת אדם בעבודת הבורא כ"ה בוודאי אינו יכול תיכף בהתחלתו לעלות במדרגת עליונים, כי עדיין סבבוהו זרים במחשבתו הדבוקה בעוה"ז השפל והכליו. אבל צריך אדם מקודם לפנות מחשבתו ולומר עריצים המה הקליפות המבלבלים אותו מעבודתו, ולח צריך עבודה רבה. ואחר כך יפנה עצמו לעלות במחשבות קדושים ביחודים וכוונות עליונים, ואז נחשב לו אותה העבודה שעבד בתהלתו, והיא לומר עריצים, כאותה העבודה החשובה העיקרית שעולה בה לתכליתו כיוון שכוונתו הכל לשם שמים והכל אחד. והוא "ומרו כבוד" כו' פירוש כנ"ל שהעבודה של זמיר עריצים הוא חשוב כמו "שימו כבוד תהלתו" ש"תהלה" נקרא המדרגה הגדולה של הצדיק שמאיר לעולמות עליונים, ו"תהלה" הוא לשון אור כמו "עמישותו תהל אור".

וזהו ג"כ הפירוש כאן: "ויחי יעקב בארץ מצרים" ששם היה עבודתו במדרגת קטנות מחמת שהיה בארץ מצרים מקום הקליפות, והיה עיקר העבודות לזמר עריצים, אעפ"כ היה נחשב לו זה כשאר שנותיו שהיה עובד בהם במדרגות גדולות. וזהו "ויחי ימי יעקב שני חייו" פירוש שזה היה נחשב לו במנין שאר שנותיו בשוה כנ"ל.

נועם אלימלך

אין בכה שכלינו להשיג תכלית ענין ירידת יעקב במצרים, גלות וגאולת מצרים, וחיזוק גדול העולה מזה

ויחי יעקב בארץ מצרים וגו'. וברש"י: "למה פרשה זו בתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבן של ישראל". ובמדרש אי' עוד טעמים לסינימת הפרשה. ויש לומר עוד טעם: דהנה בריש פר' ויקרא מובא ברש"י "וימה היו הפסקות משמשות, ליתן ריוח למנשה להתבונן בין פרשה לפרשה, ובין ענין לענין". ומשמע דבמקום שיש ריוח, ופתוחה הפרשה בס"ת, שם המקום לעמוד ולהתבונן במהות הפרשה, ענינה וטעמה על בוריה. ובפרשתו "ויחי יעקב" נרמז שיעקר חיותו של יעקב היה בארץ מצרים, ארץ נכרית, ושם הושלמה קדושתו ושלמות נכסת ישראל. וכן זרעו דוקא כשהיה גר בארץ לא לו, פרו ורבו לששים רבוא נפשות קדושות אשר אח"כ הוציאם השי' גוי מקרב גוי לקבל תורה מסיני. ענין זה עמוק הוא מכדי שנבין אפס קצהו. ונשגב סודו מבינת אנוש. ועל כן בתומה הפרשה, לומר שאין לך להתבונן במה שאין ביד שכלך להשיג. "ועכ"פ מרומז לנו בזה שלא ימס לבנינו מאשר אנחנו בעקבתא דמשיחא ובכל דור הנפשות מתקטנים אנך נוכח לגאולה, כי רואים אנחנו מה שקרה לאבותינו בגלותם, אשר דייקא מתוך הגלות הגיעו וזכו לגאולה, כי כן רצונו ית'.

תודה"ק בספר פרי צדיק בפרשתן

העונות הם מסמאין עיני האדם מלהאמין בצדיקים

הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם. "הורה דרך האמת, מה שהרבה בני אדם מדברים על צדיק אמיתי ומגנים אותו כי לא יבינו אותו ואת הנהגתו, כי הוא רחוק מאוד מהם, ע"כ נרמז להם כי הוא רחוק מדרך הנכון ואתם האמת, והסיבה לזה המה המאות נעורים אשר הלכו עמו בקרי, ולא עשו תשובה, וע"ז זה מה עיניהם מראות האמת, ואומרים לטוב רע ולרע טוב. (וכמו שפי' בספה"ק דשלה דינו בשלומי' הוא מחמת כי חלל בריתו, כי הוא ענין אחד יסוד צדיק) וזה: 'הקבצו' שיעשו תשובה ויקבצו הנפוצות הנדחים הנפזרים בין הקליפות, וע"ז נופל לשון 'קבוצין' כמ"ש 'מקבץ נדחי עמו ישראל', ואח"כ 'ושמעו בני יעקב' לשון הבנה, יהיה להם הבנה להבחין בין טוב לרע, כי עתה נדפוק הוא והשקר הוא להם לאמת, וממילא 'ושמעו אל ישראל אביכם' תבינו את הצדיק הנקרא בשם 'ישראל' (וה"ק ח"ג ענ"א) והוא 'אביכם', כמו שכתוב (מ"ב, יב) 'אבי אבי רכב ישראל'.

דברי צדיקים

[ואלקווא תקפ"ז, להרה"ק מוה"ר דוב בעריש מאושפיץ וללה"ה, תלמיד הרבי הקודש מלובלין וללה"ה]

לִצְמֹץ יָדַי בְּכוֹחוֹת אֵינֶנִּי
בְּהִנָּה וְהַפְלֵה עֲמֹדֵי עוֹלָמִים
הַצְרִיכִים חִזּוֹק כָּל הַיָּמִים

תורה ותפילה

זהרורי אורה
מספרים הקדושים
בפרשה יפה נדרשים

אחים כנאמר 'למען אחי ורעי', ונמצא בזה המדה הוא מושג אצלינו ועל זה שייך מלת 'אתה' ובמה 'יודוך אחיך' שהביבין עליו ית' הודאתינו ותפילתינו.

קדושת לוי

תורה

תיקון ימי השוכבים ע"י תורה ותפילה וצדקה, "ובעיקר ע"י לימוד תורה שבע"פ בכונת חלב ויראת שמים"

ויקרא יעקב אל בניו וגו' האספו וגו'. יש לרמוז בכאן בהעיר לב ושום שכל. הנה ידוע דה' (ראשונה משם הורה ביה) הוא בינה ובינה לבא ובה חלב מבין. ומשם החלב יוצא דרך שית עוקין דקנה אל ה' מוצאות הפה שהוא בחי' ה' תתאה. בסוד מלכות פה ותורה שבע"פ קרינן לה. וכשאחד מישראל פוגם ח"ו בח' מוצאות הפה כו' כמ"ש בזוה"ק על פסוק נצור לשונך מרע. ודריש 'מרע' לשון מרעין בישון יעו"ש, וכולא הוא בגין דה' תתאה הוא כביכול בפרודא מבועלה. וה' עילאה אינה משפעת משפעה אליה. ומוזה נמשך כל הרעות ר"ל. וגם הפגם של ברית המעור בא מפגם ברית הלשון ר"ל. ועל פגם הברית תקנו קדמונינו ז"ל להתענות ולעשות תשובה בימי פרשיות של שוכבים כידוע מספח"ק. והנה הגם שנתמעטו קצת כח הדורות בעונותינו הרבים ואינם יכולים לעשות סיגופים ותעניות כראוי, עכ"ז מי שנוגע יראת ה' בלבבו צריך להתאמץ בכל יכלתו ולעשות תשובה על זה החטא כי גדול הוא מנשוא. ובפרט בימי פרשיות של שוכבים המסוגלים לכך. ומתראוי לומר ברכת תקע בשופר גדול. ככוונת הראויים כמבואר בסידור האר"י ז"ל. גם יהיה רצון הכתוב שם קודם חתימת הברכה. והכל ביראת ה' וברעותא דלבא.

ועיקר התשובה הוא ע"י תורה ותפילה וצדקה. כל אחד ואחד לפי יכולתו, ובפרט בלימוד תורה שבע"פ ולברר הלכה בליבון ובירור יפה בזה הוא מקבץ חלקי הטוב והניצוצין קדישין ומברר אותן מתוך הקליפות להוציא בולעם מפיחם. בסוד חיל בלע ויקאנו (אויב ב' טו) וזהו עיקר התיקון של פגם הברית. כי לימוד תורה שבע"פ בכונת חלב ויראת שמו ית' הנכבד והנורא. וכש"כ מי שזוכה ללמוד תורה לשמה ממש וע"י תשובה כראוי מאסא ומייחד כל חלקי הטוב והניצוצין קדישין למקורן ולשורשן לה' תתאה ומייחד אותה בבעלה. ולאשר שאחד כוונת חלב הן הן הדברים לזה מייחד לבא לפומא. היינו ה' עילאה לה' תתאה שהם בחי' לב ופה כביכול, ועפ"ז יש לפרש ולרמוז כאן, האספו היינו ה' אספו שתייחדו ותקשרו דה' (הה"ן) וכנ"ל. אזי ואגידה לכם. מלשן אגד וקשר היינו שאקשר ואגין עליכם מכל הגזירות קשות ר"ל. אשר יקרא גו' אקשר ואסתום לכל יצא עליכם כלל. ואפילו אם יצאו ח"ו לא יוכלו להזיק ולהרע לכם כלל כו' והבן.

אהב ישראל

תורה

אף מי שכבר נעשה ח"ו כסוס לפני היצחק הרובכב עליו, עכ"ז בכח תפילה ותחנונים לפני הש"י יפילו ממנו

יהי דו נחש עלי דרך שפיץ עלי אר"ח הנשך עקבי סוס ויפל רכבו אחר, לישועתך קייתי ה'. יהי האדם דן בקרב לבו דבר זה, אשר הנחש הוא היצר הרע, כחו כנחש שאין ממות בודאי, וזאת הוא כאשר האדם עדיין בבחי' עלי דרך דייקא, דהיינו שמסתכל בהיצחק והולך מיד הנה אז כחו רק כנחש. אמנם שפיץ היינו היצחק נושך וממות וודאי כאשר מתנהג אדם עמו עלי אר"ח שמארה אותו בביתו היינו שהולך אחר עצתו הנבערה אז וודאי ממות כמאמר חז"ל (ברכות יח) רשעים בחייהם קרויים מתים וכו'. והדר מפרש תחבולות היצר וזה אומרו 'הנשך' בתחלה רק עקב' היינו עבירות שאדם דש בעקביו, ועל ידי זה נעשה לו האדם 'סוס' לרכוב על צואריו להכשילו ר"ל.

ואם תאמר איש אשר אלה לו הנה אבד תקותו ולא יחליף עוד מדרכו הרעה הזאת, לזה אמר הנה וודאי ייפל רכבו' זה היצר הרע 'אחר' בזמן אשר אדם קונה לב ומבקש ומתחנן לפניו יתברך ואומר 'לישועתך קייתי ה' או השי"ת יסייע אותו שיוכל האדם להפיל את רכבו זה יצר הרע לאחריו הנדר, ודו"ק.

אור פני משה (פר' שופטים)

השגתנו בגדלו וטובו ית"ש, הוא מזה שהביב ואהוב עליו ית' תפילתנו ועבודתנו, אף מדינא תחתונה

יהודה אתה יודוך אחיך כו', כי ידוע שכל אדם צריך להתחנן בלבבו אמונה זאת שבוודאי אין הקב"ה מואס ח"ו בשום תפילת עמו ישראל כו' ויקר בעיניו דיבורים של עמו ישראל אפילו ממי שהוא חס ושלום בדיוטא תחתונה אף על פי כן מגיע מזה תענות להבורא יתברך. ואלו יחשוב אדם אם כן גדול כל כך מדת טובו של הקב"ה מה לי להתפלל בלב נשבר ונדכה בלא זה גם כן הקב"ה מקבל התפלה, אסור לאדם לחשוב כך, כי ראוי לכל אדם שיחשוב הדברים החם קודם כל תפלה, דהיינו כמה מלאכים יש לו אשר כל מלאך הוא שליח עולם והם כנגדיו החדל בפני אופן אחד כו', מעתה יחדד האיש וילפת בעמדו להתפלל לפני מלך גדול בזה ומתראוי להודיעו בכל אבריו כו', ומזאת התפילה מגיע להבורא ב"ה תענוג הוא הגורם שפע בכל העולמות, כי הכל תלוי במעשה תחתונים על ידי תפילתנו ושירות ותשבחות שלנו.

ונמצא מזה ניכר גדול טובתו ית' שאע"פ שהוא מלך גדול, אע"פ כן יקר בעיניו מאוד דיבורנו כו', וכמו שיסד הפייט 'אשר אומין תהילתך ואבית תהילה וכו' והיא תהלתך'. ומוזה ניכר גדול אהבתו בנו יתברך. וגם ראה עוד אהבתו שקראנו

דבש תמרים

פנינים יקרים, פקאך הפרוה שרים, רבותינו הקדושים עצי התמרים

ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אני. ונראה לפרש בחקדם דברי הגמי ר"ע כי מטי להאי קרא בכי כתיב אישה הפרם והי יסלח לה, במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנוזר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה והיתה שותה יין ומטמאה למתים, ללמדך שאפילו המתכוין לאכול בשר חזיר ועלתה בידו בשר מלה צריך כפרה, וביאר בנח"ק מה דבכי ר"ע בהאי קרא, דר"ע ידע שהוא יהיה נתפס בעון מכירת יוסף, ואי הוי אמרינן דהמתכוין לבשר חזיר ועלה בידו בשר מלה פטור מהדין דלא הוי ליה רק כמחשבה בעלמא, אי"כ גם הוא פטור מחטא מכירת יוסף דאף שהשכטים חשבוהו בהמכירה לעשות רע מ"מ השי"ת חשבה לטובה, אולם מהאי קרא מוכח דחייב אף על המחשבה לכך בכה, עיי"ש, אכן כל זה בדיני שמים, אבל בדיני אדם ככח"ג פטור, והנה השכטים חששו לו ישמטנו יוסף והשב ישיב לנו בעצמו את כל הרעה, עיי"ה השיב להם יוסף אל תיראו ממנו כי התחת אלקים אני, דרך השי"ת הוא מחייב בדיני שמים גם על המחשבה כנ"ל, ומאחר שאתם השבתם עלי רעה

ואלקים חשבה לטובה לא חטאתם רק במחשבה ופטור מדיני אדם ואינו ראוי להעניש אתכם. (ישמח משה)

☆

האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים. יבואר לפיי"מ שפ"י ביערות דבש הכי כבוקר תאמר מי יתן ערב וגו' ופחדת יומם ולילה, ובזהר כי דדא רוא דפורקנא, כי בחיות האדם חושב באמת שאין לו חיות רק אותו יום, מי פתני שלא לשימו רק בעבודת ה', ואם הוא על בחינה זו כל ימיו כמו שאר"ל ישוב היום שמא וכו' בודאי הוא צדיק גמור, והנה הפסוק מעיד על ישראל שיהיו במדרגה זו, ואז בודאי יהיו נגאלים ע"כ, וי"ש ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם ענין הגאולה, באחרית הימים, עיי"ה שיחשוב על אדם בכל יום אולי הגיע אחרית ימיו וישוב היום שמא וכו', אז בודאי יהיו נגאלים.

(ייטב לב)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותיה"ק עצי התמרים

יעקב אבינו אשר מידתו אמת ודאי גילה להם הקץ, אלא שלא היה בבחינת 'זה הדבר', כיון דהגאולה האחרונה צריך להיות תלוי בתשובה

הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם, אמרו חז"ל (פסחים דף ג"ו.) ביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא חז"י יש במיתתי פסול וכו', אמרו לו בניו שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד, כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבינו אלא אחד, באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. והנה שמעתי מפי הגאון הקדוש מאוה"ע זל"ה (עיי"ב ב"ש"מ פרשת מקץ ד"ה ויהי מקץ.) דלכאורה קשה הא"ך יתכן לומר שיעקב אבינו דמדתו הוא מדת אמת, יאמר שגילה להם, ולבסוף לא יגלה. ותירץ הוא ז"ל שבודאי גילה להם, רק לכן נסתלקה ממנו השכינה דידוע דגלות האחרון יתקן דוקא על ידי התשובה, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין דף צ"ה:) 'כלו כל הקיצין' ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, וידוע (עיי"ה וזה הקדוש ח"ג דף ר"ב.) שמשנה רבינו ע"ה היתה שכינה מדברת מתוך גרונו. והנה יעקב אבינו היה לו גם כן מדרגת משה רבינו, כמבואר בזהר הקדוש (תיקוני אהר"ה כ"ט.) משה מלגא ויעקב מלבר, וממילא היה גם כן שכינה מדברת מתוך גרונו, ואם היה אמור להם אז זמן הגאולה, אז היה מוכרח להיות כן, והיו מוכרחים לעשות תשובה, ולא היה מועיל להם התשובה, כי הידיעה אינו מכריח הבחירה, אבל הדיבור בודאי הוא מכריח, ולכן נסתלקה ממנו השכינה כדי שיהיה יכול לגלות להם. אמנם הוא סבר שהוא מחמת שיש פסול בורעו, אבל כשאמרו שמע ישראל וגו' פתח ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, דהיינו אדרבה שזה היה כדי שיהיה הגאולה, עד כאן דבריו, דברי פי קדוש.

אך פרי תבואה (בפרשתן)

ולכן המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים, שיתקיים בהם וזרעו לברכה.

(ברך משה)

☆

המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים.
יתבאר על פי מה שכתב בערות הבושם אמרו עליו על הרה"ק מראפשיץ זלה"ה שהיה מסתופף פעי"א בצל קדשו של הרה"ק הרבי ר' מנחם מענדל מרימנוב זלה"ה בראש השנה, וכששב הרה"ק מרימנוב מאמירת תשלך פגע בהרה"ק מראפשיץ שהיה הולך לשם לומר תשלך, שאלו הרה"ק מרימנוב להיכן אתה הולך, והשיב אני הולך ללקט את המצות שהשלך אדומי"ו למצולות ים, הענין כי

מדי שנה בשנה הוסיף הרה"ק מדרגה יותר גבוה, והיה אצלו כל המצוות שעשה בשנה העברה בבחינת חטאים, וזה שאמר צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ, דע"ו איכא שכר גם בחיי עולמא עיי"ב, חיי"ש יעקב אבינו המלאך הגואל אותי מכ"ל רע, כי שלא היה כהוגן, ודרשו חז"ל כל לרבות חצי שיעור, ויעקב אבינו כאשר דקדק במעשיו בדיקה אחר בדיקה, מצא לו תמיד כל שהוא לזה אמר המלאך הגואל אותי מכל רע היינו אפילו כל שהוא רע, וממילא איכא עי"ו שכר וידנו לרוב בקרב הארץ"ן דעל מצות הללו איכא שכר גם בחיי עולמא.
(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

הד"ת שאמר מרן הגה"ק הייטב לב זי"ע בשמחת השלום זכר של מרן הגה"ק העצי חיים זי"ע

המלאך הגואל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידנו לרב בקרב הארץ. סיפר מרן רביה"ק בעל ברך משה זלה"ה בענין החידו"ת שהביא מר אביו הגה"ק בעל עצי חיים בספרו הק' בריש פרשת נשא מה ששמע מפ"ק אביו בעל קדושת יום טוב זלה"ה שאמר משמיה דאביו מרן בעל ייטב לב זלה"ה, לפרש הכתוב מה שבירך יעקב אבינו ע"ה את מנשה ואפרים ויקרא בהם שמי ושם אבותי, דהכוונה כי הגה"ק מדרך העולם, אם הבן הוא אב בחכמה ומפורסם בעולם לשם ולתהלה יותר מאביו, אזי האב מתייחס ונקרא על שם בנו, ר"ל שאומרים זהו אביו של פלוני וכו', וכן אם אביו הוא יותר מפורסם ונודע טבעו יותר מהבן, אזי הבן נקרא על שם אביו. והיינו שבירך יעקב אבינו ע"ה את נכדיו ויקרא בהם שמי, היינו אשר שמו של יעקב ויקרא על שם בנו, וכלום אב מתקנא בבנו, ור"ל אשר בניו יהיו חשובים ונקראים בעולם יותר ממנו, והוא יקרא בהם, עכ"ד.

והנה כותבי קורות הדורות אמרו שהתורה הזאת אמר מרן הייט"ל בליל שב"ק בסעודת השלום זכר כשנולד מרן העצי חיים, אלא שהעצי חיים ז"ל מרוב ענוותנותו לא גילה מתי אמר זאת הייטב לב. אולם מצאתי כן מפורש בכתי"י של זקני הגה"ה רבי יעקב חיים דייטש ז"ל תלמיד ותיק של מרן הייטב לב זלה"ה, בספר "שם אהרן" מאת דודי מו"ח הרה"ה מוה"ר שמואל אהרן דייטש ז"ל הי"ד ממישקאלץ, נרשם דבר תורה מה ששמע אביו ה"ה זקני הגה"ה מוה"ר יעקב חיים דייטש זצ"ל, מרוב הקדוש בעל הייטב לב זי"ע, לפרש הפסוק המלאך הגואל אותי וגו' ויקרא בהם שמי ושם אבותי, ודקדק מאי היא הלשון ויקרא בהם הול"ל ויקרא עליהם שמי, ופירש דהנה בנוהג שבועלם שדור הולך ודור בא והדורות מתמעטים והולכים, וע"כ כל אחד מתייחס עם אבותיו ואבות אבותיו, כי הבנים הם מייחסים אחריהם ובשבילם. ועל כן אם רוצים לייחס איש אומרים נתקדשה דעתו בזה שהוא יהי יותר מבניו, אדרבה חפצו היה שבניו יהיו טובים ויפים ויותר קדושים וטהורים ממנו, וכמ"ש חכמז"ל (סנהדרין דף קה:) בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו, ואם הבנים יהיו יותר גדולים וחשובים וספונים מהאבות יהי נקרא שם יעקב ע"י הבנים, דהיינו שיאמרו שזה הוא אביו של אותו צדיק וגדול, וז"ש ויקרא בהם שמי על ידיהם ויקרא גם שמי לחשיבות, עכ"ה.

ונרשם בצדו: "זה אמר מרן הייט"ל בעת לידת נכדו היושב כעת על כסא קדשו ה"ה אדמו"ר הגאון הקדוש מרן חיים צבי ט"ב אבד"ק סגעט (שליט"א) זצ"ל זי"ע בליל שב"ק על סעודת שלום זכר".

בוצינא קדישא (ח"א, דף כ"ו)

יעקב אבינו צוה לבניו שלא ידחקו את הקץ ויעלו בחומה טרם הזמן

האספו ואגידה לכם אשר יקרא אתכם באחרית הימים וגו', י"ל דלשון 'יקרא אתכם' הוא לשון קריאה, 'אחרית הימים' היינו קץ הגאולה. אציגה נא דברי תורה אשר זכיתי לשמוע מפ"ק אדמו"ר הגה"ק מרן יואל טייטלבוים זי"ע אבד"ק סאטמאר, והן המה דברים אשר לא נדפסו עד"ן. שפי' פסוק זה דיעקב אבינו ע"ה צוה לבניו אחריו, כי באחרית הימים לא ידחקו את הקץ ויעלו בחומה טרם הזמן, רק את אשר יקרא אתכם, כאשר תתעורר האהבה והקב"ה יקרא אתכם, רק אז תהי' הגאולה האמיתית. ואמר מרן זי"ע בקול חוצב להבות אש, בזעקה ובכני: עם וואלט שוין לאנג געווען די גאולה, ווען נישט דע, וואס האבן אליין געוואלט ברענגען די גאולה... נאר דעמאלטס וועט זיין די גאולה, ווען דער אייבערשטער וועט אליין וועלן... און עם איז נאך דא א סאך שומרי תורה ומצות וואס גייען נאך מיט זיי... האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם וגו', ווען דער אייבערשטער וועט אומן אליין רופן באחרית הימים וגו'.

אמרי דבש (פרק י"ז, דף ק"ל)

יעקב אבינו גילה לבניו שבאחרית הימים הקב"ה יקרא אותנו בלשון חבה

האספו ואגידה לכם אשר יקרא אתכם באחרית הימים וגו'. שמעתי מכ"ק הגה"ק מרן יואל טייטלבוים (שליט"א) זלה"ה, אב"ד סאטמאר, בפרשת וחי שנת תשכ"א, פירש הפסוק אשר יקרא אתכם באחרית הימים, ודייק דהול"ל את אשר ימצא אתכם, או 'יקרה' עם 'הא', ופי' מרן ז"ל, דרש"י עה"פ ויקרא (ויקרא א) פירש, דקריאה הוא לשון חיבה לשון שמלאכי השרת משתמשין בו, אבל לגבי או"ה תמצא לשון וקר כו', ולפי זה י"ל דה"פ דיעקב אבינו ע"ה ניבא על אחרית הימים דהקב"ה יקרא אותנו בלשון חבה, והיינו את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, ודפח"ח ושי".

בית אולפנא

ליקוטי אפרים פארן רביה"ק בעל דברי יואל ז"ע
פספר "אפריו יואל" אשר אך זה יצא לאורה

ויחי יעקב בארץ מצרים. למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מנרת השיעבוד, דבר אחר, שציקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו (רש"י).

כשיראל חוטאים מרגיש יעקב במערת המכפלה, וכן כשתבוא הישועה ישמח יעקב ביותר מכל האצות (פסיקתא מה). ויבואר על פי מה דפליגי (ברכות יט.): אם המתים ידעו בנערה דחיי או לא, ומסקנת הגמרא דלא ידעי, רק אם מודיעים להם; אמנם ציעקב אמרו (תענית ה'): יעקב אבינו לא מת, ועל כן מרגיש הוא בצרת בניו יותר מכל האצות. נמצא שממה שיעקב לא מת נצמח הצלה גדולה לישראל, שעל ידי זה הוא מרגיש ומנטער עמהם, ומודיע להאצות במערת המכפלה לעורר רחמים. אמנם מה שהוכרח להיות בהסתר, וספדוהו וקצרוהו שלא ירגישו בו שחי, זהו מפני שלא היו הדורות ראויים שיהיה יעקב שוכן בתוכם בהתגלות, ועל דרך שדרשו (שבת קלח:): והפלא ה' את מכותך (דברים כח), הפלאה זו איני יודע מזה, כשהוא אומר (ישעיה כט) ואצדה חכמת חכמיו וצינת נבוגיו תסתתר, הוי אומר הפלאה זו מיתת נדיקים; דכל זמן שהנדיקים חיים אחנו, השפעת ה' נראית בחוש, אבל בהסתלקותם נשאר הכל בהסתר והעלמה, ועל כן נקראת מיתת נדיקים הפלאה מלשון מופלא ומכוסה. וזהו למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב, וזהו את יוסף וקצרתני בקצורתם, והשיג יוסף שלא יאירע לו מיתה, ואפילו הכי נזהר על הקבורה להסתיר הענין, ועל כן נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מיד, שהשיגו מזה את הגלות וההסתרה הגדולה המעומד לבוא על ישראל, ואחי שפיר דגרמו הסתומה ציחי יעקב.

(דברי יואל)

חטאות נעורים מסמין עיני האדם ושכלו מלראות האמת, גם נסתם לבו מלהרגיש ולכוון לומר דיבורים אמיתיים לה' (ספרים). הנה בגלות מנרים היו הנסיונות גדולים מאוד, ובדרך הטבע לא היה אפשר להנצל, אך אמרו (יקרא כג): צוה יוסף שגדר עלמו מן

הערוה נגדו ישראל מן העריות, וצוה שרה נגדו הנשים; אמנם כל זמן שיעקב קיים, לגדל שלימותו במדה זו שלא פגם בה מעולם, כל אותו הדור שזם להיות עמו היו מושללים מתאוה והרהור וראיה אסורה, אבל כיון שנפטר יעקב, אף שניטלו מהרע במעשה, אולם מידי הרהור לא ינאל, ועל כן נסתמו עיניהם ולבם מבחינת הקדושה, מנרת השיעבוד הרוחנית, כי ראיית העינים גורמת להרהור הלז, כי עין רואה ולב חומד, וגרמו הסתומה ציחי יעקב, כי דבר זה שהיו מרגישים בסמיכות העינים והלב בטומאת מנרים אינו בדרך הטבע, וזו לזה רק מפני שהיו מסתופפים בחצר הקודש של יעקב.

(דברי יואל)

למה הוצרך ה' להוציא את ישראל ממנרים ביד חזקה, הרי היה יכול להטות את לב פרעה שישלחם מרצונו הטוב. אלא אם היה פרעה שולחם מרצונו, היו ישראל חייבים אליו הכרת טובה, וזה מוזק מאוד להאדם אם יש לו התחייבות והשתעבדות לרשע (מעשי ה' מעשי מנרים). ואמרו (מדרש): כשצא יעקב למנרים פסק הרעב בזכותו, וכשנסתלק חזר הרעב; נמצא שכל זמן שיעקב חי, לא היו המנרים יכולין להתפאר שעושים לישראל טובה במה שמחזיקים אותם בארצם, כיון שראו והשיגו שכולם הם חיים וניזונים בזכותו של יעקב. אבל כשנפטר יעקב נסתמו עיניהם ולבם מנרת השיעבוד, ואין הכוונה לשיעבוד הגוף בעבודה, אלא שהיה להם חיוב השתעבדות לרשע.

(דברי יואל)

יעקב אבינו לא מת (תענית ה'): אלא שנלקח מאתנו שהדור לא היה ראוי לו, ואילו זכינו היה יעקב ציניט עד סוף כל הגליות. ועל כן מזה עלמו נסתלק יעקב ה' להם ראייה והוכחה לשפלות הדור, והבינו השבטים שהדורות הולכים ומתקטנים, ועל כן נסתמו עיניהם ולבם מנרת השיעבוד שעמיד לבוא על הדורות הבאים, כי איך יעמדו בחוקף הנסיונות.

(חדושי מורה רש"א)

כיון שמת יוסף נתנו עליהם משוי (תחומא שמות).
לחאורה זה סמירה למה שאמרו (רש"י שמות ו): כל זמן
שאחד מן השבטים קיים לא התחיל השעבוד; ואפשר
דמצינו ראינו אף בדורות שלפנינו הרבה מאות שנים
התאוננו על שפלות מנצ דורס, ומכל שכן כמה
מעלות ירדנו בדור הזה, אמנם כולו איתנייהו, דגם
דורות הקודמים לפי ערך גדולתם וגדולת הדור
שקדם להם, הרגישו ירידה בערך השגתם, והתאוננו
על שנתמעט כח הקדושה מהדור שקדם להם, עד
שבדור הזה אף לפי קוצר השגתינו נרגש הירידה
הגדולה, ובדאי לא הרי זה כהרי זה, ומי יתן שנוסה
אל מדרגת הדורות הקודמים, שירידה שלהם עליה
הוא בערכנו. וזה נצין להשוות הסמירות, דכשנפטר
יעקב נסתמו עיניהם ולצם של ישראל, שהיה נרגש
ירידה זו לבני עליה שבישראל לפי ערך מדרגתם,
ומשנפטר יוסף הרגישו עוד ירידה בערך הזמן
הקדום, ועל דרך זה היה כשנפטרו השבטים, שניחוסק
בחינת הירידה בערך הזמן שקדם אליה, והיה נרגש
אף לקטני הערך.

(שמות לא)

גדול תלמוד תורה יותר מישוב ארץ ישראל, ולכן לא
עלה עזרא לארץ ישראל כל זמן שהיה צריך בן נריה
קיים, לפי שלמד תורה מפיו בצבל (מגילה טז:). ונראה
דאף שעל ידי זה נשאר עזרא בצער הגלות בצבל,
מכל מקום כיון שלמד שם תורה, לא הרגיש בנפשו
צער הגלות, ולכן לא שם אל לבו לעלות לארץ ישראל.
וזהו הטעם למה לא עלה יעקב לארץ ישראל בעודו
בחיים, כי כל זמן שיעקב חי וכו צניו לקבל לקח
מפיו, על כן לא הרגישו עדיין בצער הגלות שהם
נמנאים במצרים, ויעקב ידע שאם יעזבם יתחילו
להרגיש מיד בצער הגלות, וכמו שהיה לאחר פטירתו,
ולא רצה לגרום להם צער זה בזמן מוקדם. וזהו ויחי
יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, וזה היה עד
יום מותו, וזה יתעורר הקושיא למה לא עלה באותן
השנים לגור בארץ ישראל, לזה אמר כשנפטר יעקב
נסתמו עיניהם ולצם מצרת השעבוד, כי אז התחילו
להרגיש בצער הגלות שהם בארץ לא להם, ועל כן לא
רצה יעקב לעזבם לפני פטירתו, כדי שלא להקדים
להם צער זה.

(דברי יואל)

וי"ל דבאמת כאשר חדל הרעב הי' ליעקב לחזור לארץ

ישראל, דהרי צעזור זה ירד למצרים, כנאמר (בראשית
מ): כי אין מרעה ללאן אשר לעבדך, ובדאי לא היה
לפרעה יכולת להפריע, דהרי מוראו היה מוטל על
כולם (במדבר רבה יב). אלא הי' גזר גזירת גלות על
ישראל, ואף את יעקב כלל עמהם, כדאמר לו הי'
(בראשית מו): אל תירא מרדה מצרימה, ועל כן לא היה
רשאי ללאת מהגלות קודם הזמן. והנה בדאי היה
צידי יעקב והשבטים למהר גאולתן בגדל קדושתם
וריצוי תפלתם, אמנם אמרו (רש"י כחצות ק"א): שאסור
להתפלל יותר מדאי כדי להביא את הגאולה; ולכן כל
זמן שיעקב והשבטים היו חיים, סברו ישראל שלא
יארבו ימי גלותם במצרים, כי יליוו השבטים למהר
גאולתן, אבל כשנפטר יעקב, אז הבינו כי אם הוא לא
מיהר את עצמו לעלות ממצרים, בדאי יעשו בניו גם
כן ככה, לכן התחילו להרגיש תיכף בצרת השיעבוד
העתיד לבוא עליהם, ונמצא דבאמת לא התחיל
השיעבוד עד שמתו כל השבטים, אלא כשנפטר יעקב
הבינו כי יצטרכו להשאר שמה תחת עול השעבוד.

(דברי יואל)

כל זמן שהיה יעקב חי, על ידי גדול קדושתו הכניע
את כוחות הטומאה, ויכלו ישראל להתגבר עליהם, ועל
דרך שפירשו (ספרי): אין לגבי משה מילתא זוטרתא
היא (ברכות לג:), שאותו הדור שזכו להיות לגבי משה
וסמוכים אליו, היתה אלם בחינת היראה מילתא
זוטרתא, שהיה בנקל להשיגו לזד שנחלשו כוחות
הטומאה מול רוס קדושתו של משה; אמנם כשנפטר
יעקב נסתמו עיניהם ולצם מצרת השעבוד, ואין
הכוונה על שיעבוד הגוף בחומר ולבנים, שכל זמן
שיוסף היה קיים היו ישראל ברום המעלה בגשמיות,
ולא נשתעבדו המצריים בהם, אולם מיד שנפסק מהם
כח קדושתו של יעקב, התחילו כוחות הטומאה
להתגבר עליהם ולשעבדם, והגם שנשארו עוד יוסף
והשבטים, אבל אינו דומה השפעת הקדושה שהיה
ליעקב על הכלל ישראל להשפעת בניו, ואינו דומה
זכות צדיק אחד לזכות שני צדיקים.

(דברי יואל)

וימת יוסף בן מואה ועשר שנים. הנה אף אחרי
שאדם גדול נסתלק מן העולם, ואין לו מי שיחזק
אותו, צריך כל אחד לחזק את עצמו. ועל כן אחרי
שקוראים פטירת יוסף, נוהגים לסיים חזק חזק
ונתחזק, שכל אחד יחזק את עצמו. (טיב לבב שלח קטע)

סיפורי צדיקים, גביאור הפסוקים הפלאים יז ונוגה לפיקים

ואקברה שם בדרך אפרת

ומכאן התפללה, מחדש הכתוב ואומר, שקולה נשמע במרום בשמים, הגם שלא היתה שם. (אבני חפץ)

ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל בדרך

סיפר הגה"ק בעל מנחת אלעזר זי"ע "מעשה אמת המקובל בדינו: שרי המלוכה בגלילות מלכות רוסיא, לקחו את הגה"ק ר' מרדכי מטשערנאביל זי"ע והושיבוהו במאסר ל"ע, ומחמת שהשר השופט הי' רשע גדול, לא יכלו אוהביו לפעול ולהוציאו משם, ורק אחר רוב השתדלות יכלו לפעול שיכניסו לו שם טלית ותפילין מאכל ומשתה וכדו', זאת ועוד, שמכיון שהיה רגיל לחלק צדקה לעניי עירו בכל יום ה' לצרכי שבת, סידרו שיאפשרו לו להמשיך בעבודתו זו, ובאו העניים סמוך לבית המאסר, ודרך חלון הקטן אשר בפתחו, נתן לכל אחד חלקו לשבוע כפי הרגלו, ולנשים עניות הניח דרך החלון מטבעות שיקחו להם, פע"א באה אשה אחת להחלון, ואמרה כי אינה צריכה למעות רק לשאול שאלה אחת: אמרו חז"ל (בבא קמא נ.) מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול, באו והודיעו את ר' חנינא בן דוסא אמר להם עלתה וכו', אמרו לו וכי נביא אתה, אמר להם לא נביא אנוכי ולא בן נביא אנוכי, אלא כך אמרתי דבר שאותו צדיק נצטער יכשל בו זרעו, ובכן, אחרי שאביכם הגה"ק ר' נחום מטשערנאביל עסק בפדיון שבויים, וגם אתה עסקתם בפדיון שבויים, איך יכשל בו זרעו, שאתם נתפסתם לשביה בבית הסוהר, השיב הגה"ק מטשערנאביל זי"ע: שאלה גדולה שאלת בתי, וגם בעיני יפלא זאת, השיב האשה ואמרה: אני מברככם שתצאו מיד לחפשי מהשביה, ואכן באותו יום בא שר בית הסוהר וצויה לו לילך לביתו, מבלי ידע מאין בא זאת, הגה"ק ר' מרדכי מטשערנאביל הבין כי לא דבר פשוט הוא ועשה פעולות בתפילות, עד שגילו לו מן השמים, כי זו היתה רחל אמנו שבאת לשאול השאלה מהגמ' כדי לעורר רחמים ובכרכתה הועילה שיצא מיד לחירותו.

ידוע העובדא [ע"י בשער יששכר מא' תקע בשופר אות כ"ח, ובד"ח ח"א ק"ח] מרביה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע מליזענסק שקודם פטירתו מהעולם הי' גדול כוחו לבטל כל הגזירות שיצאו על כלל ישראל, ואחר פטירתו לחיי עולם הבא יצאו הגזירות לפועל שעכבם בחיים חיותו, ואז נסעו תלמידיו הק' להתפלל על ציון המצוינת בליזענסק והרעישו שם על הגזירות שבאו, ולא נענו, אשר על כן הצטערו מאד, כי הלא חז"ל אמרו גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, ומדוע אינו עומד שם ומשמש כמו כאן, אחר כך נתגלה לתלמידו הרה"ק הרבי ר' מנחם מענדל מרימנאב זי"ע ואמר לו, דע לך כי לא כמו שנראה למטה נראה הענין למעלה, כי למטה נראה שהיא רעה ועל כן צועקים לבטל הגזירה, אבל שם במרומים רואים שהכל לטובה ולכן אינו יכול להרעיש על זה ולבטלו, אמנם אתם שעדיין אתם נמצאים בעולם הזה וכפי הבנתכם אינו לטובה, אתם יכולים להרעיש ולהרבות פלל נגד הגזירה ולבטלה.

ומעתה אולי יש לומר, שרחל אמנו זכתה שתוכל לרדת לעולם הזה ולהתלבש בגופה, ועל ידי זה תוכל לפעול לבטל הגזירה, מה שלא תוכל לעשות כן בעודה בנשמתה גרידא כמו שאר כל הצדיקים. - וזה שכתב רש"י ודייק "יצאת רחל על קברה", היינו שנשמתה ירדה לעולם השפל הזה ונתלבשה בגופה, ויצאה אחר כך על קברה וכך התפללה.

ובדברינו יש לבאר הפסוק שם בירמי' (ל"א י"ד) שהביאו רש"י כאן, כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם וגו' ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושובו בנים לגבולם. - ולכאורה מה החידוש ברישא דקרא קול "ברמה" נשמע, שנשמע בשמים קולה, דהרי די שיאמר הכתוב קולה של רחל נשמע מאנה להנחם. - ולפי דברינו חידוש גדול יש כאן, כי אחר שרחל ירדה כאן על הארץ

לשון חכמים

לשון חכמים צדקו מ"טרים, בדרך צחות ומ"צחנאמרים

ויברכם ביום ההוא לאמור כך יברך ישראל לאמר ושימך אלקים כאפרים וכמנשה. ויש לומר בדרך הלצה: דהנה כתיב (שבת קכג.) זקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתן מתוספת עליהם, וזקני עמי הארצים להיפוך, והנה ביסוף היה אפרים חשוב יותר, מסתמא, שאז יוסף היה גדול יותר, כדרך ת"ח שמזקינן, וזה כך יברך ישראל במה שיאמרו ושימך אלקים כאפרים וכמנשה ממילא שאתה ת"ח.

ראובן כמורי אתה כחי וראשית אוני. "ל בדרך צחות ע"פ דברי המדרש, מובא ברש"י ז"ל פרשת קרח, אשר עדת קרח ר"נ ראשי סנהדראות רובן היו משבט ראובן, אך און בן פלת מבני ראובן ניצול מהם כידוע דרשת חז"ל (פסנהדרין קט.). וזה שרמזו לו יעקב ראובן במורי אתה, הגם שאתה הוא הבכור ובכור הוא חביב, עם כל זה כחי וראשית אוני", היינו הראשית והמובחר שבבניך הוא אוני", רמזו על און בן פלת יען שניצול מעדת קרח. וראשית מלשון מובחר כמו"ש (דברים יח.) ראשית דגנך, וזהו ראשית אוני" דייקא.

עטרת ישועה

פרפראות לחכמה

מאמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתור ופרח משוקדים

תהיה הגאולה לזה אמר ונסתלקה ממנו שכינה, דהיינו שנעלם ממנו מיעקב שבניו צירפו עמהם השכינה, אך כשראה בנבואה שלא יהיה זמן גאולתם בשנת הק"ץ חרד יעקב ואמר שמא יש פסול בכס דהיינו שמא עשיתם עון עוד אחר חוץ ממכירת יוסף, לזה ענו ואמרו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, דהיינו ה' הוא אחד מהמנין, משום שצירפנו אותו במכירת יוסף, ואם כן מספרם היה עשרה, על כן לא נשלם זמן הגלות בשנת ק"ץ כי אם רד"ז.

(ניצוץ משוון)

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם וגו', וברש"י בקץ לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, ובמס' פסחים ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא חס ושלום יש במטתי פסול, אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. וי"ל בהקדם מה שהקשו המפורשים למה לא היו ישראל רק רד"ז שנה בארץ מצרים בגלות, ותירצו משום דאחי יוסף פגמו בשם של הקב"ה כשמכרו את יוסף, שצירפו לזה השכינה, ושמו של הקב"ה הוא אהי"ה שמספרו כ"א, וי' פעמים כ"א הוא כמנין רד"ז, -

ובזה יתורץ הפסוק וירא ה' כי סר לראות, דלכאורה קשה למה כתיב לשון ס"ר, אלא דמשה רבינו היה סבור שאחי יוסף פגמו בשם היי"ה ב"ה שמספרו כ"ז, וי' פעמים כ"ז עולה כמנין ס"ר, ואם כן לא הגיע עדיין זמן גאולתם, וזהו כי ס"ר לראות, שמשה רבינו ראה מספר ס"ר שצריכין להיות בגלות מצרים. אך יעקב אבינו ידע שלא פגמו רק בשם אהי"ה העולה כ"א, אך זה לא ידע שהצטרפו השכינה עמהם, ואם כן כיון שהשבים שהיו במכירת יוסף לא היו רק תשעה אם כן לא היו ישראל צריכים להיות במצרים רק קפ"ט שנים, כי ט' פעמים כ"א הוא קפ"ט, ובשנת ק"ץ יהיה זמן גאולתם, וזה כוונת המדרש ביקש יעקב לגלות את הק"ץ, דהיינו שבשנת ק"ץ יהיה זמן גאולתם, ונתן מדרש טעם לדבר למה חשב יעקב שבשנת הק"ץ

דורש טוב

אפרים ומנשה כראובן ושמעון היו לי, ואני בבואי מפדן מותה עלי רחל וגו'. לכאורה צריך ביאור קישור הענינים, מה ענין מיתת רחל לזה שעשה אפרים ומנשה לפני שבטים. עוד צריך ביאור במה שכתב רש"י אע"פ שאני מטריחך להוליכני להקבר בארץ כנען ולא כך עשיתי לאמך וכו', דע שעפ"י הדיבור עשיתי כן, וקשה דלכאורה היה לו ליעקב אבינו לומר זאת בעת שצוה ליוסף ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם' שאז היה לו להצדיק את עצמו על מה שלא קבר את רחל בחברון, ולא עתה.

ונראה דמקודם לא עלה על לב יוסף להתרעם על זאת שלא נקברה אמו במערת המכפלה, כי ידע שהיא נקראת קרית ארבע על שם שהיה שם מקום לארבע זוגות בלבד ואל יותר, ומכיון שלא היה אשת יעקב הראשונה, על כן הדין נתן שתקבר עמו במערת המכפלה, אבל עתה כשאמר לו יעקב אשר אפרים ומנשה יהיו נחשבים לפני שבטים, והיינו מפני שנתן ע"ז פי שנים ליוסף כי נחשב לבכור הוטל פי שנים, א"כ מוכח שרחל היא באמת עקרת הבית, ומעתה נתעורר השאלה אמאי לא נקברה רחל במערת המכפלה, לזה אמר לו בעת יעקב שהדבר היה עפ"י הדיבור.

(אמרי נועם)

באופן אחר יש לבאר הסמיכות של אפרים ומנשה וגו' למיתת רחל, דהנה בענין קבלת יוסף פי שנים בא"י כבכור, קשה דהא אין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק, היינו שאין נוטל פי שנים במה שראוי ועתיד לבא, והכא עדיין לא היתה א"י שלהם, אלא בהכרח לומר דהיינו משום דא"י מוחזקת לנו מאבותינו, וכבר היתה שלהם אז.

והנה כתב הרמב"ן דמה שהאבות שמרו את התורה, זה היה רק בא"י, ולכן נשא יעקב שתי אחיות בחו"ל, וטרם בא לא"י מותה רחל כדי שלא יבא לא"י עם שתי אחיות. אך זה י"ל רק אי ס"ל דא"י מוחזקת לנו מאבותינו, וכבר היתה לה קדושת א"י, אזי מובן שלא שמרו את התורה רק בא"י המקודשת, אבל אם עדיין לא היתה שייכת לאבותינו ולא היה לה שום קדושה עדיין, אז אין סבירה לחלק בין א"י לחו"ל, אלא ששמרו התורה בכל מקום.

וזה שאמר יעקב **'אפרים ומנשה כראובן ושמעון היו לי ויטלו פי שנים, והיינו משום דא"י מוחזקת'** ואינה בבחינת ראו', ואם תאמר דמנין שהיא מוחזקת לזה אמר **'ואני בבואי מפדן מותה עלי רחל בדרך'**, ואמאי מותה הרי זהו כדי שלא אבוא לא"י עם שתי אחיות, כי בא"י חייב אני במצוות מכיון שיש לה קדושת הארץ, וזה ע"כ משום דמוחזקת היא ולא רק ראוי, ולכן שפיר תטול פי שנים בארץ.

(זכרון יעקב - להג"ר יעקב אב"ד פיורדא ז"ל, תק"י לפ"ק)

וַיְהִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יָמָיו יַעֲקֹב שְׁנֵי חָיָיו שִׁבְעַת שָׁנִים וָאַרְבָּעִים וּמֵאֵת שָׁנָה: (פרק מז פסוק כח)

וַיְהִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה. כְּכֹר הַזְכָּרָתִי (לְעֵיל מִג' ד') כִּי רָדַת יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם הוּא גְלוּתָנוּ הַיּוֹם בְּיַד הַחַיָּה הָרַבִּיעִית (דְּנִיאל ז' ט) רִזְמִי חֲרִשְׁעָה, כִּי בָנֵי יַעֲקֹב הֵם עֲצָמָם סִבְבוּ רִדְתָּם שֶׁם בְּמִכִּירַת יוֹסֵף אֶחָיָהֶם, וַיַּעֲקֹב יָרַד שֶׁם מִפְּנֵי הָרָעָב, וְחָשַׁב לְהַנְצִיל עִם בָּנָו בְּבֵית אוֹחֵב לוֹ. כִּי פָרַעַה אוֹחֵב אֶת יוֹסֵף וַיִּכְבֶּן לוֹ, וְהָיוּ סִבְבוּרִים לַעֲלֹת מִשָּׁם בְּכָלֹת הָרָעָב מֵאֶרֶץ כְּנָעַן, כְּמוֹ שְׁאֵמְרוּ (לְעֵיל מִז' ד') לְגֹרֵר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן כִּי אִין מִרְעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְהָיָה לֹא עָלָו אֲבָל אֶרֶץ עֲלִיָּהֶם הַגְּלוּת, וּבֵית שֶׁם וְעָלוּ עֲצָמוֹתָיו, וְזָקְנִי פָרַעַה וְשָׂרָיו הַעֲלֹחָה, וְעָשׂוּ עִמּוֹ אֲבָל כְּבֵד.

רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתָּה בְּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יִתֵּר שְׂאֵת וַיִּתֵּר עָזִי: (פרק מט פסוק ג)

רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתָּה. שְׁעִיר הַפִּסּוּק הַזֶּה, רְאוּבֵן אֶתָּה בְּכֹרִי וּבְחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יִתֵּר שְׂאֵת וַיִּתֵּר עָזִי. וְעֵינֵינוּ אֶתָּה בְּכֹר בְּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי בְּחִיּוֹתִי בִּיתְרוֹן שְׂאֵת וּמַעֲלָה, בְּלִשׁוֹן הָלֹא שְׂאֵתוֹ תִּכְבַּעַת אֶתְכֶם (אִיִּב יג יא), מִשְׂאֵתוֹ יִגְדֹּר אֱלֹהִים (שם מא יג), רִזְמִיּוֹת וּגְדֻלָּה, וּבְחִיּוֹתִי יִתְרוֹן עָז לְמַלְחָמָה, כְּמוֹ וַיִּתֵּן עָז לְמַלְכּוֹ (ש"א ב יא) וְעָזוֹ מַלְחָמָה.

מעשה הש"ס

ולפי"ז אפשר לומר דאם לא היו מכרו השבטים את יוסף למצרים, היה נמשך הגירות בארץ כנען עוד רבות בשנים, ואע"פ שהיו צריכים לרדת למצרים, הרי היה יכול להתאחר עוד ירידתם מצרים, ולהיות במצרים בעיניו בשעבוד פחות שנים. אמנם ע"י שמכרו את יוסף למצרים, הם גרמו להקדים שיעבוד מצרים. ועי"ז היו במצרים מאתים ועשר שנים.

תמצית הדברים: עצם הגזירה של עבדות וענו אותם ארבע מאות שנה, לא היה צריך להיות במצרים כלל. ועל ידי שירד אברהם אבינו למצרים, גרם שיעטרו לרדת למצרים. אמנם לא היו צריכים להיות מאתים ועשר שנים. רק ע"י שמכרו את יוסף גרמו לזה שיהיה השעבוד במצרים מאתים ועשר שנים. ואילו ירדו מאוחר יותר למצרים היה העינוי והשעבוד פחות יותר.

נחלקו רש"י ורבינו על מי קאי התיבות "יתר שאת ויתר עז", לפי רש"י קאי על ראובן, והכי פירושו "יתר שאת" ורומז על הכהונה שהוא לשון נשיאות כפים, והיה ראובן ראוי לכהונה, משום שהוא היה הבכור, ויתר עז מרמז על מלכות, שהיה ראובן ראוי למלכות משום שהמלכות ראוי לבכור. אבל לפי

מבואר בדברי רבינו שהשבטים עצמם גרמו ירידתם למצרים, מפני שמכרו את יוסף למצרים. ולכאורה צ"ב ממש"כ רבינו (לעיל פרשת לך פרק יב פסוק י ע"ה"כ ויהי רעב בארץ), שבוה שאברהם אבינו ירד למצרים כשהיה רעב בארץ, גרם לבניו שירדו למצרים.

וזה"ל רבינו (שם) "ודע כי אברהם אבינו חטא גדול בשגגה, שהביא אשתו הצדקת במכשול עון, מפני פחדו פן יהרגוהו, והיה לו לבטח באלקיו שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו וגו'. גם יציאתו מן הארץ שנצטווה עליו מתחילה מפני הרעב, עון אשר חטא כי האלקים ברעב יפדנו ממות, ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה, במקום המשפט שם החטא".

ואפשר לומר דהנה הגזירה בברית בין הבתרים היתה זעבדות וענו אותם ארבע מאות שנה. אמנם לא מבואר בקרא שזה יהיה במצרים, ובאמת הארבע מאות שנה מחולק בב' חלקים. א. מאה ותשעים שנים שהיה גירות מלדת יצחק, וזה היה בארץ כנען, ב. ומאתים ועשר שנים שהיה במצרים בעיניו ובשיעבוד. ולעולם היה יכול להיות כל הארבע מאות שנים בארץ כנען. וזה שהיו צריכים לרדת למצרים נגרם ע"י שירד אברהם אבינו למצרים.

שמעון ולוי אחים בלי חמם מבריתיהם: (פרק מט פסוק ה)

שמעון ולוי אחים. ... ובכר פרשתי (בראשית לד יג), כי יעקב קצף על שמעון ולוי בחרגם אנשי העיר בעבור שעשו חמם^א, כי הם לא חטאו להם כלל. ובאו בכרית ונמולו, ואולי ישובו אל ה' ויהיו כלם בכלל אנשי בית אברהם, ומן הנפש אשר עשו בחרו.

שמעון ולוי אחים בלי חמם מבריתיהם: (שם)

שמעון ולוי אחים. ... והנבון בעיני, שאמר כי 'שמעון ולוי אחים' גמורים, דומים ומתאחים זה לזה בעצתם ומעשיהם.

ובכר פרשתי (בראשית לד יג), כי יעקב קצף על שמעון ולוי בחרגם אנשי העיר בעבור שעשו חמם, כי הם לא חטאו להם^ב כלל. ובאו בכרית ונמולו, ואולי ישובו אל ה' ויהיו כלם בכלל אנשי בית אברהם, ומן הנפש אשר עשו בחרו. ועוד חרה לו, שלא יאמרו כי בעצתו נעשה חרב, ויהיה חלול השם, שנעשה חמם וישר.

מעשה חש"ב

את יוסף, אינו יכול לפרש שקצף על שמעון ולוי על מכירת יוסף. לכן מפרש רבינו שקצף רק על הריגת אנשי שכם.

יתכן לפרש מה שרמז רבינו באמרו, כי הם לא חטאו 'להם' כלל, בהקדם מחלוקת הרמב"ם (פ"ט מלכים ה"ד), ורבינו (לעיל ד) ג', למה באמת הרגו את 'כל' אנשי שכם. ולכאורה היה מן הראוי שיהרגו את שכם לבדו. וכפי שהקשה רבינו (שם) זרבים ישאלו, ואיך עשו בני יעקב הצדיקים המעשה הזה לשפוך דם נקי, והביא רבינו תירוץ הרמב"ם, משום שבני נח נצטוו על הדיני, ובן נח שעבר על אחת משבע מצוות בני נח דינו בסיף, ולכן נתחייבו כל בני שכם הריגה, שהרי שכם גזל את בת יעקב והם ידעו ולא דנוהו, לכן היו חייבין מיתה על שלא דנו אותם.

אמנם דעת רבינו, שבני נח לא נצטוו בשבע מצוות שלהם להושיב דינין בכל פלך, אלא נצטוו בדיני בין אדם לחבירו, כגון, גניבה ואונאה ועושה שכן שכיר ודיני השומרים, וכיו"ב, כענין הדינין שנצטוו ישראל, ונהרגין עליהן. ועל הקושיא למה הרגו כל אנשי שכם כתב רבינו שם "ומה יבקש בהן הרב חיוב, וכי אנשי שכם, וכל שבעה עממין, לא עובדי עבודה זרה ומגלה עריות, ועושים כל תועבות ה' הוי, והכתוב צווח עליהן בכמה מקומות 'על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן וגו', וזל תלמד לעשות' וכו'. ובגלוי עריות 'כי את כל התועבות האל עשו' וכו', אלא שאין הדבר מסור ליעקב ובניו, לעשות בהם הדין".

ולפי"ז אתי שפיר לשונו של רבינו, דאזיל לשיתנו שאנשי שכם לא חטאו 'להם' כלל היינו להשבטים, שהרי רק חמור בן שכם הוא לבדו חטא להם בשלקח את דינה, אבל כל אנשי שכם לא חטאו להשבטים כלל, רק חטאו להקב"ה במה שעבדו עבודה זרה, ולכן קצף יעקב על שמעון ולוי על הרגם את אנשי העיר כי הם לא חטאו 'להם' כלל.

רבינו קאי על יעקב אבינו, והכי פירושו 'יתר שאת', שראובן נולד בעת שיעקב היה ביתרון מעלה וגדולה, ויתר עז, בעת שהיה ליעקב יתרון עז למלחמה.

אפ"ל הטעם שרבינו אינו מפרש כרש"י, על פי מש"כ רבינו ב להלן (מט י) בשם ירושלמי (הריות פ"ג ה"ב) דאין מושחין כהנים למלכים, דכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו, וסמך ליה לא יהיה לכהנים כל שבט לוי חלק ונחלה, ומפרש שם שלכן נענשו החשמונאים שארבעה מתוך חמשה בניו נהרגו "שהיה עליהם חטא במלכותם, מפני שהיו כהנים, ונצטוו 'תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת

ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהונתכם', ולא היה להם למלוך, רק לעבוד את עבודת ה', פירוש שכיון שהיו כהנים אין ראוי שיקחו שדרת המלכות עי"ש.

ולפי"ז א"ש למה אינו מפרש כפירוש רש"י שכוונת הכתוב, דאם לא חטא ראובן היה זוכה לכהונה ומלכות, שהרי כאמור אי אפשר לזכות לשהיה בידו, דאין מושחין כהנים למלכים, ולכן פירש דתרוויחו קאי על יעקב אבינו וכנ"ל.

נחלקו רש"י ורבינו על מה קצף יעקב אבינו על שמעון ולוי, לפי דעת רש"י קצף על הריגת אנשי שכם ועל מכירת יוסף. ולפי דעת רבינו קצף רק על מעשה של שכם.

ואפשר לומר שרבינו לשיתנו למש"כ (לעיל פרק מה פסוק כ) "יראה לי על דרך הפשט, שלא הגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את יוסף. אבל חשב כי היה תועה בשדה, והמוצאים אותם לקחיהו ומכרו אותו אל מצרים. כי אחיו לא רצו להגיד לו חטאתם, אף כי יראו לנפשם פן יקצפו ויקללם, כאשר עשה בראובן ושמעון ולוי. ויוסף במסורו הטוב לא רצה להגיד לו".

לכן רבינו לשיתנו שלא ידע יעקב כלל שהשבטים מכרו

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בלחש או בקול רם

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

וב'שלחן ערוך' (הל' יו"כ סימן תרי"ט) פסק המחבר כפי המדרש הנ"ל דיו"כ אומרים ברוך שם בקול רם, ובמגן אברהם (שם סק"ח) הקשה, דהא בגמ' בפסחים שם מבואר הטעם דאומרים ברוך שם בלחש הוא משום דמשה לא אמרה, וכ"כ הטור טעם זה (בסימן ס"א) ולפי"ז אין חילוק בין יו"כ לשאר ימים, ותיירץ דשם נמי הכונה דמשה רבינו לא כתבה בתורה להצניעה מפני המלאכים וא"כ אפ"ל ביו"כ, וציין דכן מבואר בהגהות מיימוניות הל' ק"ש (פ"א סק"א) עי"ש.

וב'בן יהוידע' כתב במס' פסחים (שם) "שמשה תיקן שיאמרו בקול רם במשכן ובמקדש, ששם יש השראת שכינה ואין קטרוג המלאכים ולכן זה נחשב בצנעה, וכן תיקן לאומרו בקול רם ביום הכיפורים בכל מקום מפני שאז ישראל דומים למלאכי השרת, אך בשאר ימות השנה בכל מקום לא תיקן לומר כלל, וחכמים תקנו שיאמרו בחשאי בכל מקום", עי"ש.

ואגב יש מאמר מהגאון בעל לחמי תודה ז"ל (בנושלב על הפלאה ז"ל) בדרך צחות, על מה שאומרים ביו"כ ברוך שם בקול רם: "דמבואר בגמ' בפסחים שם דכל היכא דאיכא מינים אומרים ברוך שם בקול רם, וביו"כ הכל באו לבית הכנסת ויש לחוש לתרעומות המינים, ע"כ התקינו דאומרים ברוך שם בקול רם", עי"ש.

ולדינא יל"ע בכל מקום שאומרים ברוך שם, כגון לאחר

הנה בגמרא מס' פסחים (נ"ו) מצינו: "ואנן מאי טעמא אמרינן ליה, כדדריש ר' שמעון בן לקיש דאמר רשב"ל (בראשית מט, א) ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם, ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימים ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא חס ושלוש יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו, אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אמרי רבנן היכי נעביד, נאמרוהו לא אמרו משה רבינו, לא נאמרוהו אמרו יעקב, התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי, אמר רבי יצחק אמרי דבי רבי אמי משל לכת מלך שהריחה ציקי קדירה, אם תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער, התחילו עבדיה להביא לה בחשאי, אמר רבי אבהו התקינו שיהו אומרים אותו בקול רם מפני תרעומת המינים (שלא יאמרו הספרים שאנו אומרים בחשאי דבר שאינו הגון). ובנהרדעא דליכא מינים עד השתא אמרי לה בחשאי", עי"ש.

ואגב ב'חתם סופר' (שם) ביאר דמיון המשל והנמשל לענין ציקי קדירה, "שבמשל מבואר שגנאי הוא לבת המלך לבקש ציקי קדירה, וכמו כן גם לענין ברוך שם גנאי הוא לנו לאומרו, משום שנראה שאנו צריכים לומר זאת כמו בני יעקב שנסתפק אביהם אם לא נתרועעו יסודות האמונה שלהם, ובזיון הוא לנו שאנו נחשדים בחסרון אמונה, ואם לא נאמר ברוך שם יש לנו צער, שהרי אנו משתוקקים לשבח את הקב"ה, וגם השכינה שכנגדנו

משתוקקת לשמוע עדותינו בכל יום פעמיים, וצער הוא אם לא נאמר, ולכן אומרים בחשאי כמו שעבדי בת המלך מביאים לה בחשאי, וזהו ציקי קדירה שבמשל שהרי חז"ל כינו את מי שמקלקל דרכיו מקדיח תבשילו ברבים, ולכן שרשי האמונה שבלב נקראים ציקי קדירה", וכו', עי"ש.

ועי' לשון המדרש רבה (פ' ואתחנן פ"ב): "רבנן אמרינן בשעה שעלה משה למרום שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקב"ה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והוריד אותה לישראל, ולמה אין ישראל אומרים אותו בפרהסיא, אמר ר' אסי למה הדבר דומה לאחד שגנב קוזמין מתוך פלטיין של מלך, נתנה לה לאשתו ואמר לה אל תתקשטי בה בפרהסיא אלא בתוך ביתך, אבל ביום הכפורים שהן נקיים כמלאכי השרת הן אומרים אותו בפרהסיא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", עי"ש.

אנא בכח, או אחר ברכה לבטלה ועוד, אי צריך לאמרו בלחש או דוקא בק"ש אומרין בלחש, ונבאר קצת.

ב'פרי עץ חיים' (פ"ג משער הקרבנות) כשכתב "כשאומר קרבנות בבקר אומר אנה בכח", אח"כ בזה"ל: "וצריך לומר אחר תשלומו בשכמל"ו בלחש", עי"ש, וכן מבואר ב'סדר היום' שם ועוד.

וב'שלחן הטהור' (סימן מ"ח סעי' י"א) כתב בזה"ל: "זה לי הרבה תימא מה שייך כאן לחש וכי אסור לשבח להשי"ת בשבח זה בקול רם, אלא בעת יחוד צריך לחש כנודע סודו, ועל פי פשוט מפני תרעומות המינים ומה שייך זה כאן, על כן נראה שזה כתב איזה תלמיד טועה ומותר לאומרו בקול רם", עי"ש.

אבל ב'לקוטי מהרי"ח' (סדר קרבנות) כתב: "ולכאורה כאן לא שייך הא דאמרין פרק ד' דפסחים נ"ו גבי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שבקריאת שמע עי"ש ובדברי רש"י, אך יש עוד טעם לזה, הובא בטור הלכות יום הכיפורים סימן תרי"ט בשם המדרש, וכן כתוב בכתבי האריז"ל שם לאמרן בלחש עי"ש, והיינו דלפי הטעם דמדרש בכל אופן צריכין לאמרו בלחש, אבל לפי הטעם דגמ' בפסחים אין צריך לאמרו.

ובאמת ב'צל"ח' שם בפסחים העיר עי"ז, וז"ל: "יש לדקדק ואטו שבח אחד יש לנו שאנו אומרים מה שלא אמרו משה, וכמה פיוטים שאנו אומרים שחברו הפייטנים, ולא יהיה יעקב אבינו כאחד מהפייטנים שניחוש מלומר השבח ששיבח סבא קדישא ישראל סבא עבור שלא אמרו משה, לכן נלע"ד שעיקר הקפידא שנפסיק באמצע דברי משה בשבח שלא אמר הוא, כמו בשכמל"ו שאנו מפסיקין בו בין שמע לואהבת בזה יש קפידא שלא אמרו משה, ומזה הטעם למדתי זכות על קצת קהלות הנוהגים כשמתענים בערב ר"ח אחר תפלת יום כיפור קטן אומרים שמע ישראל וגו' בשכמל"ו הכל בקול רם וקצת קראו עליהם תגר, ואני אמרתי כיון שאין אומרים רק פסוק ראשון אין קפידא שאין כאן הפסק באמצע דברי משה, שוב מצאתי במהרש"א בחידושי אגדות שכתב ג"כ שעיקר הקפידא משום הפסק באמצע דברי משה", עי"ש. ובדבריו מבואר דכל הקפידא הוא בק"ש דוקא, ובאמת חזינן בכל תפוצות ישראל דאומרין ברוך שם בקול רם אחר תפלת יו"כ, וכן ביו"כ קטן.

וב'חכמת שלמה' (להנאון רבי שלמה קלינגר ז"ל) סימן ס"א (סעי' י"ג) מעתיק את דברי הצ"ח וכתב עי"ז בתו"ד: והנה אם כי הי' נראין דבריו, אך אין דבריו נכונים אליבא דאמת שנוהגין דביו"כ אומרין אותו בקול רם באמצע קר"ש, בשלמא אם כוונת הש"ס מצד גוף הפסוק דאין לאמרו בקול רם מכח דהוי שבח גדול וראוי רק למלאכי השרת, אתי שפיר דיו"כ דאנן כמלאכי השרת אומרין בקול רם, אבל אם הכונה רק מכח הפסק בין הפרשיות א"כ מאי שנא יו"כ מכל ימות השנה, וגם מה שכ' לא נמר' אמרו יעקב היכי מוכח דיעקב אמר בין

הפרשיות, לכן ודאי עיקר כפשוטו ואין ראוי לאמרו בקול רם בשאר ימות השנה אף שלא בשעת קר"ש", עי"ש.

ובשו"ת 'תשובות והנהגות' (ה"ב סימן מ"ו) הביא דבר נפלא, וז"ל: "אגב הגר"ח מבריסק זצ"ל נהג לומר ביחידות תמיד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם, וכשנשאל עי"ז אמר שביחידות מותר לאומרו בקול רם, ומה שאמרו שמלאכים מתקנאים ולכן אומרים בלחש זהו רק כשאומרים כשירת המלאכים כדבר שבקדושה, וכמבואר בפייט יוה"כ סמוך ליוצר אור דברוך שם כבוד מלכותו קדוש קדוש, אבל ביחידות אינו נאמר כדבר שבקדושה ולכן מותר לאומרו, וכן מוכח ב'מטה משה' הלכות יוה"כ דמותר לאומרו בקול רם ביחידות, דמפרש שכל השנה אסור לאומרן בקול רם משום חשש שאחד מן הציבור לא מתכוון בכוונה גמורה לכוונת בשכמל"ו וחשיב נמצא אחד מהן קו"פ דעדותן בטילה אבל ביוה"כ אין חשש שאחד אינו מתכוון, ומוכח מדבריו גם כן שרק בציבור אסור לאומרו בקול רם עי"ש.

ובשו"ת 'תורה לשמה' לבעל בן איש חי (סימן קצ"ו) כתב, וז"ל: שאלה, אמרו רבותינו ז"ל שפסוק ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד צריך לאומרו בלחש, אם היינו דוקא בעת שקורא קריאת שמע הקפידו או דילמא אפילו אם אומרו כדי לדרוש בו איזה דרוש ורמז, או שאומרו דרך לימוד בעת שלומד בזוהר ותיקונים ומאמרי רבותינו ז"ל, כי נזכר כמה פעמים פסוק זה בזוהר ותיקונים וזוהר חדש ומדרשי רבותינו ז"ל, וראינו יש נזהרים כאשר יזדמן להם פסוק זה בלימודם בזוהר ומדרש רבותינו ז"ל שאין אומרים אותו כולו אלא אומרים ברוך שם בלבד, אם האמת אתם שיש להקפיד בזה או לאו, יורינו המורה לצדקה ושכרו כפול מן השמים

תשובה, נראה כל שאינו אומרו במצות קריאת שמע אין צריך לזהר בזה לאומרו בלחש אלא יכול לאומרו לכתחילה כולו בקול רם כדרכו, יען כי נראה שלא הקפידו חז"ל לאמרו בלחש אלא היכא דאומרו בתוך קריאת שמע שהוא מקיים מצות קריאת שמע ביחוד השם, שיש בזה הקריאה המשכת אורות מלמעלה כפי סודן של דברים, אבל אם אומרו דרך לימוד בעלמא אף על פי שבאמת הלימוד הוא מצוה והדברים פועלים, עם כל זה אין הפעולה הנמשכת מן הלימוד כפי הכונה המיוסדת לזה הפסוק, אלא היא מצוה כשאר מצות לימוד ועסק התורה, תדע שהרי אמרו רבותינו ז"ל שאסור לכפול פסוק שמע ישראל אחר זה, וכל האומר שמע שמע משתקין אותו ועם כל זה אנחנו קורין פסוק שמע ישראל בפרשת השבוע ביום ששי שנים מקרא ואחד תרגום, ולא חשו בזה להאי חששה דמחזי כמורה לשתי רשויות חס ושלום, והיינו טעמא משום דאינו אומרו בשביל כונת היחוד אלא קוראו דרך לימוד, והוא הדין הכא בנידון השאלה נראה דלית לן בה", עי"ש.

המשך המאמר בגליון שבוע הבא בעז"ה

חוקים להורותם

הלכות ודינים, פסקי הראשונים והאחרונים, עם תוספת גזירות וטעמים שונים

נו"נ ע"י הרב הנאון דומ"ץ דקדולתנו שליט"א

בענין מנהג "ברכת הבנים" בליל שבת

בפרשתן "ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה" (בראשית מו, כ) ובספר אמרי נועם (דזשיקוב) כתב (בפרשתן בד"ה המלאך הגואל) "ואפשר יכול להיות אשר זה המעשה (שיעקב בירך את בני יוסף) היה ביום שבת קודש", כמנהג צדיקים קדמונים לברך את בניהם ביום שבת קודש (והוסיף ד"המלאך הגואל אתי מכל רע" עולה במספר "שבת עם צדיק", כי על ידי שבת מוחלין כל הרעות ונעשה צדיק).

מנהג ישראל

יש נוהגים לברך הבנים והבנות בליל שבת קודש.

מקור המנהג - ספר החיים, אדני המהר"ל מפראג (חלק פתח תפוח) וכלכלה פרק י, ספר מעבר יבק (חלק שפתי תנועת פרק מ"א), סידור יעב"ץ (ליל שבת אות ז), אמרי נועם (שם), וכן היה נוהג החת"ס (מנהגי חת"ס פ"ה ד).

אולם יש הנמנעים מלברך בליל שבת.

מקור חיים לחו"י דיש נוהגים שלא לברך, ובס' מנחם ציון בשם מהר"ם מרימנוב דיש לברך רק לעיתים רחוקות, וגם יצחק המתין עד שיהיה עת רצון והיא בליל שבת.

שם המנהג

א. כי אין שטן ופגע רע בשבת שישקטרג על הברכה.

מעבר יבק, וכתב דבפרט בליל שבת סוד שבת המלכה, ובסוד נפש יתירה שעל המברך והמתברך יחולו הברכות.

ב. שבליל שבת חל השפע וראוי להמשיכו על הילדים, שאין בכוחם להמשיך שפע במעשיהם, אבל ע"י גדול אמצעי משובח הוא יורד, ובפרט בילדים קטנים נאחז ביותר, שעדיין לא טעמו טעם חטא, אבל גם על הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם (יעב"ץ שם).

ג. שימיות החול מרודים על המחיה ועל הכלכלה, ובעוה"ר רוב תפילתנו הם בלי כוונה, לכן בשבת ויו"ט שכל אחד פנוי ממלאכתו ומכוון בתפילתו, הוא הזמן הראוי לברך הילדים.

שו"ת חת"ס ס"ר ר"ג, וכתב דכן כתב בפירוש על המחזור, וכטעם זה כתב באלף למטה (ס' תרי"ט אות ה), וכע"ז מציינו בס' ק"ח סעי' מ"ד ברמ"א הטעם שאין נושאים כפים אלא ביו"ט שאז היא הברכה היא בשמחה מחמת שמחת יו"ט ואין מרודים בהרהורים על המחיה.

ד. מפני שלפעמים בימות החול האב והאם מקללים את בניהם מתוך צערם ועגמות נפשם על צער גידול בנים, לכן עתה בעת השמחה של שבת קודש מבטלין אותם הקללות ע"י הברכות (לקוטי מהרי"ח וכע"ז כתב בס' החיים).

ה. ברכת אב ואם היא קרובה להתקיים, על שהם מברכים אותו מלב ובנפש, בלב שלם כרחם אב על בנים, ועוד בה כי למצוה תחשב לו על היותו מכבד אביו ואמו ובא בשכרו, ומוכא במדרש שכל המוכה והממלכה שיש לזרע עשו הוא על שהחשיב ברכת אביו

ספר פלא יועץ (ערך ברכות) והוסיף דלכן יש לאדם להשתדל ולהתאמץ מאד לקבל ברכת אביו ואמו, וכע"ז כתב בדרשות תיקון שלמה (להנאון ר' בנימין ש"ז שפיצער זצ"ל חתן החת"ס דרוש כ"ו) דאין לך כיבוד אב גדול מזה ממה שמראה הבן שאביו גדול בעניני שברכתו ברכה.

ביד אחת או בשני ידיים

כשמברך הבנים ומניח ידיו עליהם - יש נוהגים להניח יד אחת.

מעבר יבק, כמו שביד יעקב לבני יוסף שהניח על כל אחד יד אחת, ומבאר שם כי ביד האדם ט"ו פרקים, כמנין ט"ו תיבות שבברכת כהנים, לומר יחולו על ראשן הברכות שבעלשפה פסוקים אלו שהם ט"ו, וכן כתב בשו"ת קרן לדוד (פי"ד אות ג) דכן מפורש בסידור ר' שבת, ועי' מזה שכתבנו להלן בענין האיסור לזר לברך, שהבאנו הנהגים לברך ביד אחת מחמת שלא יהא עובר בעשה, ושכן נהגו רבותינו ז"ע.

ויש הנוהגים לברך בשני ידיים.

יעב"ץ בסידור, כדרך שנהג משה רבינו בעין יפה, (במדרכו, כג) כי טוב עין הוא יבורך, והוסיף כמה שמצינו ביעקב שבידו את בני יוסף ביד אחת, לא היתה עינו צרה ח"ו, אלא מפני ההכרח הוצרך לעשות כן, וכן מוכח בעוד ספרים, וכתבו שכן מצונו במלאכים בליל שבת (בגמ' שבת ק"ט): שהמלאכים מניחים ידיהם על ראשו ומברכים.

חיתר אמירת פסוקי ברכת כהנים

ונתקשו הפוסקים על המנהג לברך בפסוקי ברכת כהנים ולומר "ויברך ה' וישמורך" דהרי אמרי' בגמ' (פסוקים דה): דור שמברך ברכת כהנים הריהו עובר בעשה, ופי' רש"י דכתיב (במדבר ו' כ"ג) כה תברכו את בני ישראל וילפינן "אתם ולא

ובחז"ס פר' נשא בד"ה כה תברכו, כתב דרך המברכים את הבנים והתלמידים לברך בלחש, ורק בברכת כהנים ילפוי לומר בקול רם לטובת הכהנים דהישראל ששמעו הברכה הריהו שומע כעונה, נמצא שהישראל ג"כ מברך את הכהן עי"ש.

החיתוך לומר ישימך וגו' שהיא רק חצי פסוק

יש לדון האם מותר לומר רק חצי פסוק "ישימך וגו'" שהיא רק חצי פסוק, והרי קי"ל (סו"פ קמא דברכות ובגמ' מגילה כ"ב ע"א, והובא במ"א סי' נ"א סק"ט) "כל פסוק שלא פסקה משה אנו לא פסקי", שאסור לומר חצי פסוק, ורק פסוק שלם מותר לומר. וכמה תירוצים בדבר:

(א) יש פוסקים שכתבו דהאסור הוא רק כשאומר חצי פסוק בדרך קריאה, אבל לומר דרך תפילה ושם, או דרך תחינה ובקשה ליכא איסור, וכאן הו' דרך בקשה.

במ"א (ריש סי' רפ"ב) בסו"ד כתב דרך תפילה ובקשה מותר, וכן כתב בשו"ת מהר"ם שיק (סי' קל"ד), ובשו"ת מהרש"ם (הג"י סי' שט"ט) דלסברת המ"א דרך תפילה מותר ה"ה דמותר דרך שבח.

(ב) במקום שבפסוק עצמו יש הקדמה וציווי מה לומר אין בזה איסור זה, דהרי זה כמו שנצטוונו לברך כך, וכמו כאן שנאמר קודם בפסוק "בך יברך ישראל לאמר", הרי זה ציווי לברך ולומר ישימך אלקים וגו' ובוה מיישבים בנוסח ההגדה שמתחילים עבדים היינו לפרעה שזה מתחיל באמצע הפסוק, כיון שתחילתו הו' הציווי מה לאמר דהיינו "ואמרת לבנך".

(ג) עפ"י מה שכתב בשו"ת לבושי מרדכי (או"ח ענין סי' ג') דאפשר שאיסור זה הוא בציבור ולא ביחיד.

(ד) יש לומר עפ"י מה שמחדש בס' מגן גיבורים סי' נ"א (להוציא ר' יוסף שאול טאטאנאן ז"ל ומביא כן בשם קטניא בנו של מחבר סי' יבין וכו') דהיכא דיש אתנתא או זקף קטן מותר להפסיק, דכיון שטעמי המקרא הם הלכה למשה מסיני, ולכן מותר להפסיק מה. ולפי"ז כאן דיש אתנתא יש לצדד בדבריו.

ובשו"ת חת"ס או"ח סי' י' הביא דברי המגן גיבורים, וכתב דלא ראה הספר יבין וכו', וכן הובא בשו"ת רב פעלים ח"א סי' י"א.

ונכון להעתיק מה שכתב בשו"ת דברי חיים (יו"ד ח"ב סי' ס') וז"ל: גם מה ששאל בפסוקי הכתובים והפרשיות, דהנה בזה מבוכה גדולה בין הפוסקים, דבגמ' משמע שאין לפסוק פרשה ולא פסוק, ומצינו כמה פעמים שאנו מפסיקים, והרבה טעמים נאמרו אך אין כלל ברור והנה לישראל אם אינם נביאים בני נביאים המה, ואם הלכה רופפת בידך כו', ולכן אין לבדות דברים כרסים מלב ונהרא נהרי' ופשטי', והיה שלום, עכ"ל.

זרים" דרך כהנים מברכים ולא זרים, וכן פסק הרמ"א (בסי' קכ"ה סעי' א') דור המברך עובר בעשה, וא"כ קשה האם זר מברך ברכת כהנים.

ומצינו כמה תירוצים בזה:

(א) דעת הב"ח (שם, ומובא במשנ"ב סק"ג) דדוקא כשמברך עם נשיאת כפים אז עובר בעשה, אבל אם מברך בלא נשיאת כפים אינו עובר בעשה.

ומטעם זה יש שהקפידו בעשה שמברכים הבנים שלא להניח שתי ידיהם על ראש המתברך, והניחו רק יד אחת.

סידור הגר"א שהגר"א הקפיד כן, וכן בחומש תורה תמימה (משא"ו כ"ג), וכן הובא במשולחן מלכים שסיפר מרן רבינו שליט"א שאביו מרן רבינו בעל ברך משה ז"ל בירך ביד אחת, והוסיף ששמע פ"א ממנו שאמר "שני ידים זהו רק לכהן", בין כשמברך את הבנים ובין כשמברך אחרים, ואמר שכן נהג מרן רביה"ק זי"ע. - אולם דעת הפמ"ג דאיסור זה שייך אפי' בלא נשיאת כפיים.

(ב) בספר מגן גיבורים כתב (מובא במשנ"ב שם) כתב דאיסור זה הוא רק כשמתכוין לכונת המצוה, אבל כשאינו מתכוין לשם המצוה, אז אינו בכלל האיסור.

ובמשנ"ב כתב דכל זה דוקא למ"ד מצוות צריכות כונה, דאז אינו נחשב כמי שקיים המצוה אלא כמתכוין לזה, אבל למ"ד מצוות א"צ כונה, אז אינו מותר אלא אם מתכוין בפירוש שלא לשם מצוה, ובביאור הלכה (ד"ה חר עובר) כתב דאפשר שיש ראייה ממנהג העולם שנוהגין לברך ברכת יברך, דקי"ל מצות צריכות כונה, דהרי למ"ד מצוות א"צ כונה אסור לברך.

(ג) דהמברך שלא בשעת התפילה הרי זה כמי שמתכוין בפירוש שלא לצאת המצוה.

ביאורו"ל שם, ואף דמה"ת שייך ברכה זו אף שלא בשעת התפילה, אפ"ה כיון דתקנו רבנן שלא לישא כפים בלא תפילה, כדאיתא בירושלמי פ"ד תענית, "דלא מצינו נשיאת כפים בלא תפילה" לק מי שאומר פסוקים אלו בלא תפילה הרי זה במכוין בפירוש שלא לקיים בזה המצוה.

(ד) בפני יהושע (כתובות שם) ובשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' קמ"ט), בא"ד ותמה אני) מצדדים לומר דאין האיסור אלא בזמן המקדש שהיו אומרים את השם בכתבו, אבל לאחר ההורבן ליכא האי איסורא.

ובזה הם מיישבים דעת התוס' שכתבו (שבת ק"ח) דליכא איסור לזר לעלות לדוכן, ורק משום ברכה לבטלה יש איסור, ובשו"ת קרן לדוד סי' כ"ד (ב) מיישב בדבריהם את מנהג העולם שמברכים את הבנים בברכת כהנים. (אולם בפשטות הרמ"א שם והאחרונים משמע דנקטו דיש איסור בכל ענין).

(ה) יש אומרים דלפי מה שמבואר בגמ' (סוטה ל"ח ע"א) שברכת כהנים צריכה שתהא בקול רם, דהיינו שהכהנים יאמרוהו בקול רם, דכתיב "אמור להם" כאדם האומר לחבירו שחבירו שומע. ובמשנ"ב (סק"ג) כתב שזה מעכב, א"כ כשמברך את בניו בלחש אין כאן איסור דממילא אינו יוצא המצוה דאין זה בקול רם, דהם אינם שומעים.

דיני שנים מקרא ואחד תרגום (ח)

לימוד פירש"י במקום תרגום

[א] אם לומד הפרשה עם פירוש רש"י נחשב כמו קריאת התרגום ויוצא בזה חיוב קריאת שמו"ת ^(א).

פסוקים שאין עליהם פירוש רש"י

[ב] אותם פסוקים שרש"י אינו מפרש בהם כלום יקרא ג' פעמים מקרא ^(ב).

יש לחזור כל המקרא פעם שלישית עם פירוש רש"י

[ג] דעת השו"ע הרב הוא כי כשלומד את פירוש רש"י במקום תרגום צריך לחזור כל המקרא פעם שלישית יחד עם פירוש רש"י ואין יוצא בלימוד פירוש רש"י בלבד כמו שיוצא בקריאת התרגום לבד ^(ג).

להפסיק בפירוש רש"י באמצע לימוד המקרא

[ד] הלומד מקרא עם פירוש רש"י יכול להפסיק באמצע אמירת הפסוק ולומר את פירוש רש"י אינו נחשב הפסק לאמירת המקרא ^(ד).

ילמד פירוש רש"י רק אחר שלמד ב' פעמים מקרא

[ה] לכתחילה עדיף שילמד קודם את המקרא שני פעמים ורק אח"כ ילמד פירוש רש"י ^(ה).

ביאורים והוספות

שרש"י אינו מפרש אותם מחמת פשטותם וכן יש תיבות באמצע הפסוקים שרש"י אינו מפרש אותם ולכן צריך לקרוא את המקרא ומלבד זאת ילמד את פירוש עיי"ש.

(ד) עיי' בלבושי שרד במג"א סק"ד שרצה לומר שכיון דבלימוד פירוש רש"י מפסיק בין התיבות שוב אי אפשר שתעלה לו לאמירת המקרא אלא דמדוברי המג"א סק"ט לא משמע כן דמבואר שם דמלמדי תינוקות שלומדים עם התלמידים מקרא עם פירוש רש"י יש להחשיבו כאמירת מקרא פעם אחת ותרגום וצריכים להשלים עוד פעם אחת לומר את המקרא עיי"ש.

(ה) עיי' שו"ת נשמת שבת (סימן שכ"ט) והוא עפ"י המבואר בפוסקים הובא במשנ"ב (סק"ו) דלא יקרא התרגום תחילה אלא יקרא קודם שנים מקרא ואח"כ תרגום ולפי"ז כיון שבדעתו לצאת את אמירת התרגום ע"י פירוש רש"י לפיכך יש לו לומר מקודם ב' פעמים מקרא ואח"כ ילמד פירוש רש"י על הפסוק.

(א) כמבואר ברא"ש וטור דפירש"י הוא כמו התרגום שמפרש כל תיבה וכל ענין קריאת התרגום הוא רק כדי להבין הענין וכן נפסק בשו"ע (ס"ב) אמנם יש אומרים שהלימוד בפירוש עדיף מפירוש התרגום כמבואר בים של שלמה (קידושין ב' י"ד) ובשו"ע הרב רפ"ה (ב') דפירש"י הוא הגדול שבמפרשי התורה ובנוי על יסוד התלמוד ומפרש המקרא יותר ממה שמפרש התרגום אך עיי' בביאור הלכה (ד"ה תרגום) שכתב דאף שפירוש רש"י מפרש את הענין יותר מתרגום אבל מפני שיש כמה תיבות ופסוקים שאין עליהם פירושו של רש"י וא"כ לא נשאר כי אם מקרא לבד לכן עדיף שיקרא תרגום שהוא מפרש כל פסוק וכל תיבה.

(ב) כ"כ במשנ"ב (סק"ה) בשם מהר"ם מינץ ויש לדמותו למה שמבואר בסי' רפ"ה (ס"א) דבאותן פסוקים שאין עליהם תרגום כגון עטרות ודיבון יש לקרוא בהם מקרא ג' פעמים וכן פסק בשו"ת בית יעקב סי' קל"ז.

(ג) בקונטרס אחרון (סק"א) כתב דכיון שיש פסוקים

[ו] יכול לצאת ידי חובת תרגום גם בלימוד שאר מפרשי התורה כגון הרמב"ן רשב"ם ספורנו ודעת זקנים מבעלי התוס' וכיוצא בזה מ"מ עדיף שילמד פירוש רש"י^(ו).

במקום רש"י כותב כתרגומו ואומר את התרגום

[ז] כאשר רש"י כותב "כתרגומו" יש לו לקרות את פירוש התרגום^(ז).

מקום רש"י הביא ב' פירושים או דקדוק במקרא

[ח] מי שמקיים מצות שמו"ת על ידי לימוד פירוש רש"י במקום התרגום העיקר שיבין היטב הענין ופירוש הפסוק ואינו מעכב להבין כל תיבה בדברי רש"י^(ח).

מקום רש"י אינו מפרש וסומך על ביאורו בפרשיות אחרות

[ט] יש שכתב בדמקומות רש"י ביאר הדברים במקום אחר ולא חזר לפרשם במקום זה יש ללמוד את פירושו במקום שמפרש את הדברים^(ט).

❧ ביאורים והוספות ❧

היטב כ"כ בספר דעת יהודה (סימן רפ"ה תשובה שס"ו) ובהליכות שלמה (הלכות תפילה פרק י"ב אות ל"ז) דלא גרע מאמירת תרגום עצמו דיוצאים מן הדין אף אם אינו מבין לשונו עיי"ש. אך ירא שמים בוודאי יראה להבין ולדקדק בכל תיבה מדברי רש"י שנכתב ברוח הקודש.

(ט) כ"כ בספר מנחת מאיר (פרק ה' אות ו') וכגון עשיית המשכן וכליו ובגדי כהונה רש"י ביאר הדברים בפרשיות תרומה תצוה ולא חזר לבארם בפרשיות ויקהל פקודי וכן בפרשת ואתחנן בעשרת הדברות לא חזר רש"י לבארם וסמך על פירושו בפרשת יתרו דמסתבר שצריך עתה ללמוד את פירושו במקום שכתב את ביאורו אף שזוכר את הביאור מפרשיות קודמות דכיון שהוא במקום אמירת התרגום הרי צריך לקרוא פירוש רש"י כמו שלא נאמר שאם זוכר את פירוש התרגום שיוצא אף בלי שיאמרנה. אכן באופן שבאותה פרשה מופיע תיבה מסוימת כמה פעמים ורש"י פירשה במקום הראשון מסתבר דאין צריך לקרוא שוב את פירוש רש"י על זה וכגון בפרשת שמות "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך" ופירוש רש"י בפרך בעבודה קשה המפרכת את הגוף ובפסוק שלאחריו נאמר שוב בפרך ושם לא פירש רש"י כלום ובאופן זה אין צריך לקרוא שוב את הפירוש כיון שכבר נתבארו הדברים עיי' קובץ אורח המועדים (עמוד תקי"א) מה שכתב בזה.

(ו) עיי' בשו"ת הרמ"א (סימן קכ"ט) בדברי הג"ר שמואל יהודה קאצינלבוין בנו של המהר"ם פאדווא שכתב "יש שראו כי הכוונה הוא להבין הענין ולזה יוצאים בתרגום שמפרש כמה דברים ולפי דעת זה כל שכן שיוצאים בפירוש רש"י וזולתו מהמפרשים" וכן (בסימן ק"ל) שם בדברי הרמ"א כתב "דהרי יוצאים בשאר פירושים כמו בתרגום" עיי"ש אמנם הטור וש"ע לא הזכירו רק את פירוש רש"י ובמג"א (סק"ג) כתב שהוא עיקר שהוא בנוי על יסוד התלמוד וכן מובא בשם הגר"ח דאינו יוצא רק בפירוש רש"י ועיי' בשו"ת אבני ישפה (ח"ח סימן ס"ה ענף ז') שכתב דהפוסקים הזכירו דווקא רש"י כי פירוש זה היה נפוץ מאד.

(ז) שו"ת אבני ישפה (ח"ח סימן ס"ה ענף ט') דכוונת רש"י "כתרגומו" לומר שהוא סומך בזה על דברי התרגום שהוא מפרש את הפסוק ונמצא שאם הוא אינו מעיין שם הרי זה כאילו לא למד רש"י על אותו פסוק וזה הערה חושבה שהרבה נכשלים בזה עכ"ל.

(ח) דעיקר קריאת פירוש רש"י הוא להבין היטב הפסוק ולכן במקומות שהביא ב' פירושים והאריך להוכיח כאחד הפירושים די שיבין המקרא ואין צריך ללמוד דקדוקי הלשון וההוכחות וכן במקומות שרש"י הרחיב בעניני דקדוק בלשון הקודש בביאור המקראות והביא ראיות מפסוקים אחרים אינו מעכב שילמד אותם דהעיקר שהענין הוא ברור ומבואר

ריבית בהלוואת חפצים [סאה בסאה] [ב]

אסור מדרבנן להלות חפץ על מנת להחזיר כאותו חפץ. והיא נקרא בחז"ל הלוואת 'סאה בסאה'¹.

אופנים המותרים

אמנם באחד מארבעה האופנים דלהלן, התירו חכמים הלוואת חפץ על מנת להחזיר חפץ, ובאופנים הנ"ל מותר להחזיר כאותו חפץ אפילו אם עלה המחיר. ואלו הן בקצרה:

- יש לו – פירוש אם יש ללוה בעת ההלוואה קצת מאותו חפץ שלוה.
- יצא השער – פירוש אם החפץ שלוה קיים בשוק, ויש לו מחיר קבוע, (ואז מותר ללוהו אפילו אין ללוה חפץ כזה).
- עשאו דמים – אם קבעו ביניהם שהחוב הוא כפי שווי החפץ בעת ההלוואה, ואף אם יעלה המחיר לא יתן לו יותר.
- דבר מועט – חפץ ששווי מועט, מותר ללוהו ומותר להחזיר חפץ כזה, אפילו אם המחיר עלה.

ובס"ד במאמר זה נרחיב בהיתר הראשון של 'יש לו'.

ההיתר של 'יש לו'

מותר ללוות חפצים פירות וכדומה אם יש ללוה ברשותו בשעת ההלוואה מאותו המין שלה². ואז מותר לקבוע זמן הפרעון אפילו לזמן שרגיל החפץ להתייקר, ואפילו בהתנה שלא יוכל לפרוע לפני זה³.

אפילו מועט

אפילו אם יש לו רק 'מעט' מאותו דבר שברצונו ללוות, נחשב שיש לו⁴, ומותר לו ללוות עוד אפילו בכמות מרובה⁵. ודוקא שאותו מועט שיש לו ראוי לפרוע בו מעט מההלוואה⁶.

1 ונתבאר פרטי הדינים בזה בגליון הקודם.

2 שו"ע (יו"ד סימן קסב ס"א). ובטעם ההיתר כתב רש"י (ב"מ מד: ד"ה דינרי הוו ליה) "שאלו שבידו נקנין למלוה וברשותו חוקרו, דרבית סאה בסאה דרבנן ובכי האי גונא לא גזור". והיינו כגון שלוח חטים ויש בידו מעט חטים, אבל אם לוח חטים ויש בידו שעורים לא נחשב ליש לו.

3 כיון דטעם ההיתר של 'יש לו' הוא משום שנקנה מה שבבית הלוה להמלוה, לכן אין הבדל אם קבע זמן, שו"ת הרא"ש (נכלל קח סעיף טו), הובא בב"י ובש"ך (שם סק"א). אבל בהיתר של יצא השער אסור בכי האי גוונא (רמ"א שם ס"א).

4 לשון השו"ע "אם יש לו 'מעט' מאותו המין וכו'".

5 ומותר ללוות כמות מרובה אפילו בבת אחת (שו"ך שם סק"א), דבשביל כל סאה וסאה שלוחה אנו רואים הסאה שביד הלוה כאילו היא נחלטת מיד למלוה, ואם מתייקר ברשותו מתייקר. ודלא כדעת הריבן (בתוס' עה. ד"ה ללות) שבפעם אחת אינו כול ללות אלא כנגד מה שיש לו, ומה שהתירו ללוות כמה סאין על סמך שיש לו סאה אחת היינו דווקא בזה אחר זה.

6 ולא דמי לטיפת יין שמבואר בגמרא (ב"מ עה.) שמהני להתיר הלוואת סאה בסאה, משום דשם יכול לפרוע חבית שלימה מטיפות כמו שיש לו.

דוגמא: אם יש לו ביצה אחת מותר ללול כמה תבניות של בצים, וכן אם יש לו בקבוק אחת של שתיה מותר ללול ארגו שתיה, כיון שיכול לפרוע מעט מההלואה מאותו ביצה או בקבוק. אבל אסור ללול בקבוק סגור של שתיה, כשיש לו בקבוק שתיה פתוחה, שהרי אינו יכול להחזיר לו בקבוק פתוחה. לכן הוה כמין אחר.

וכן אם לוח מיין ענבים של 'קדם', ויש לו בביתו מיין ענבים של 'תירוש', אינו נחשב שיש לו מאותו מיין, כיון שאינו יכול לפרוע ממיין ענבים שברשותו, כיון שאין מחירם שווים והמלווה אינו רוצה לקבלו בתורת פרעון.

חסר מלאכה

נחלקו הפוסקים האם הדבר שיש לו חסר עדין מלאכה או שתים, האם נחשב כיש לו, או שנחשב כאין לו?⁷

דוגמא: בשב"ק בבוקר ראה שאין לו ביצים מבושלים לכבוד סעודת שב"ק. ולוח משכן 15 ביצים מבושלות, ויש לו בבית רק ביצים שאינם מבושלות, האם נחשב שיש לו. או דילמא כיון שחסר מלאכה נחשב כאין לו [באופן שהשכן רוצה שיחזיר לו ביצים מבושלות]. או שהבטיח לבשל לאקשן קוגל לבעל שמחה, והגיע השעה ועדיין אינו מוכן הלאקשן קוגל, ביקש מהשכן שיתן הלאקשן קוגל שלו להבעל שמחה, והוא יחזיר לו עוד שעה כשיגמר להתבשל. האם זה שיש לו לאקשן קוגל באמצע הכנתו נחשב כיש לו, או נחשב כאין לו.

פקדון

אם יש לו חפץ כזה, אך הוא מונח בפקדון אצל חברו, נחשב כיש לו ומותר.⁸

חוב

אבל אם חברו חייב לו חפץ כזה, אינו נחשב שיש לו.⁹

יש לו כסף

אם אין לו מאותו חפץ, אבל יש לו כסף שיכול לקנות בו את החפץ שברצונו ללול, אינו מועיל.¹⁰

⁷ הנה בשו"ע (וי"ד סימן קעה ס"ד) לענין פסיקה על הפירות כתב שם "אם היה למוכר מאותו המין, אע"פ שעדיין לא נגמרה מלאכתו מותר לפסוק עליו כדי השיעור שיש לו, אע"פ שעדיין לא יצא השער, והוא שלא יהא מחוסר אלא מלאכה אחת או שתים, אבל אם מחוסר שלש מלאכות אסור". ונחלקו האחרונים האם גם בהלואה 'סאה בסאה' דינו כן שנחשב כיש לו כשמחוסר רק שני מלאכות.

הנה כתב בשער דעה "ונראה דאם יש לו מעט מאותו המין ולא נגמרה מלאכתו, דלא הוי כיש לו, ואע"ג דבסימן קעה ס"ה [לענין פסיקה על הפירות] איתא דפוסקין על הפירות אע"פ שלא יצא השער כשיש לו ועדיין לא נגמרה מלאכתו, אם לא בחסרון שלשה מלאכות, הלואה סאה בסאה חמיר טפ"י". ועיין בברית יהודה (פ"י ס"ק לב) שהביא דברי המאירי (ב"מ עה.) דמבואר דאף במחוסר ב' מלאכות הוה כיש לו, שכתב שם דהא דמותר ללול ככר בככר הוא משום שהככר מצוי ללול או לקנות באשראי והוי כיש לו, ולא עוד אלא הקמח ממצוי לקנות ואינו מחוסר אלא ב' מלאכות עד שיעשו מזה ככר, והוי כיש לו ככר, הרי לנו דאף במחוסר ב' מלאכות חשוב כיש לו. וכ"כ בברית יהודה (עיקרי דינים פ"ב סעיף ט) "אם יש לו מאותו המין אלא שמחוסר ג' מלאכות יש אומרים דלא חשיב כיש לו".

⁸ רמ"א (שם). וז"ל "היה ללוח מעט מאותו המין פקדון ביד אחר הרי זה כאילו היה בידו". והטעם דכל היכא דאיתא ברשותא דמריה איתא.

⁹ רמ"א (שם) וז"ל "אבל אם אחרים חייבים לו לא מקרי יש לו". ודין זה למד הבית יוסף ממה שאמרו חז"ל (ב"מ סג.) לענין פסיקה על הפירות דאם יש לו אשראי במתא לא מקרי יש לו, וה"ה לענין סאה בסאה. והטעם כיון שהוא מחובר גוביינא אינו נחשב שלו (בית יוסף ע"פ דברי הגמרא).

¹⁰ בית יוסף, ש"ך (שם סק"ה). והנה בט"ז (שם סק"ה) כתב בשם התרומת הדשן דמהני יש לו מעות, וברעק"א השיג על דבריו. ואפילו לדברי הט"ז דווקא כסף מהני אבל מטלטלין אחרים לא מהני, חוץ בלוח זהב דדרך ליתן בעד מטלטלין זהב הוי כיש לו זהב.

נאכל או נאבד

לאחר שלוח על סמך חפץ שיש לו, אינו צריך להשאירו אצלו למשך זמן ההלואה, ולשלם להמלוה מזה, אלא מותר לאכלו או למכרו. וסגי בזה שהיה לו בשעת ההלואה.¹¹

נאמנות

הלוח נאמן לומר שיש לו, ויכול המלוה לסמוך עליו.¹², אא"כ ידוע כאדם שקרן או שהמלוה יודע במפורש שאין לו כעת. שאז אסור לו להלוות לו.

צרכים לדעת

צריך שהלוח והמלוה ידעו בשעת ההלואה שיש לו מעט מהחפץ. אבל בדיעבד אם בשעת ההלואה לא ידעו שיש לו, ואח"כ נודע לו שיש לו, מותר לסמוך על היתר זה ולהחזיר לו חפץ אפילו אם עלה המחיר.¹³

מתנה / הלואה

אם אין לו מאותו מין שרוצה ללות, יכול המלוה לתת במתנה מעט מאותו חפץ, ועל סמך זה נחשב כבר שיש לו ומותר לו ללות הרבה.¹⁴ והאם מהני שילוח לו המלוה מעט מאותו המין ראה בהערה.¹⁵

שאלת חכם: האם מותר ללות תפילין ומזוזות

ראובן הזמין אצל שמעון 20 מזוזות שרצה לקבעם בביתו החדש. והגיע היום של החנוכה הבית ועדיין לא היו המזוזות מוכנים, ביקש שמעון מלוי שילוח לו 20 מזוזות, והוא יחזיר לו מזוזות אחרות

התעורר השאלה שלכאורה הלוואת מזוזות הרי היא נחשב כהלואת 'סאה בסאה' שאסור ללות אא"כ יש אחד מההיתרים או יצא שער, או שיש לו מזוזה אחת בידו. והנה לשמעון אין לו מזוזה אחת ברשותו בדיוק באותו גודל ובאותו כתב, ולכאורה מזוזה אין לו מחיר קבוע וא"כ ליכא ההיתר של יצא השער. ובא שמעון לשאול כדת מה לעשות האם מותר ללות המזוזות, או שחייב לקנות מזוזה אחת שיהיה ההיתר של ייש לו, ואז יהא מותר ללות עוד 19 מזוזות.

תשובות לשאלה הנ"ל אפשר לשלוח לפעקס: 03-5700820

11 רש"י (בי"מ עה) וכתב בחלקת בנימין (שם ס"ק לא) ונראה שאם בא זמן הפרעון ורוצה להרחיב לו הזמן, אין צריך שיהיה לו עוד מאותו המין באותה שעה, אלא נידון כהמשך מהלואה הראשונה, וכל שהיה לו מאותו המין בשעת הלואה יכול להרחיב הזמן על סמך זה, וכן באידך התיירא דיצא השער נראה דיכול להרחיב הזמן ע"פ ההיתר דשעת הלואה.

12 רמ"א (שם).

13 ט"ז (שם סק"ג) ש"ך (שם סק"ז), דאם נאמר שבעיני שיכון לכך, א"כ בעם הארץ דלא ידע ליתסר, אלא עיקר הטעם דכיון דמדברנן הוא בטעם כל דהוא אקילו ביה. וחשבוהו כאילו הוא נחלטת למלוה שברשות נתייקר.

14 שו"ע (שם).

15 כתב בשו"ע (שם) "ואם אין לו כלום מאותו המין יתן לו המלוה מעט מאותו המין, 'או ילוהו לו', ואח"כ ילוה לו כמה סאין". הרי לנו דעת השו"ע שיכול ללותו מעט בהיתר, כגון שיעשנה דמים, ושוב הוה כבר כיש לו ומותר לו להלוות כמות מרובה. אמנם הב"ח חולק ופוסק כתלמידי הרשב"א שהביא הב"י דדוקא בנתן לו במתנה, או מקנה לו מותר אח"כ ללות ממנו, אבל אם ילוהו כיון דתחילת הלואתו להוצאה נתנה, אסור. וכתב ה"י דגם תלמידי הרשב"א לא אסרו אלא אם בא עכשיו להלוות סאה כדי שיוכל להלוות כמה סאין, דכיון דכל עיקר ההיתר דיש לו הוא משום דיכול להחיק את הסאה שבידו לשלם לו בה אח"כ עבור מה שמלוה לו, וזה אינו שייך כאן, דהא אותו סאה גופא ניתנה להוצאה, ויחזיר לו אחרת תחתיה ולא יחזירנה בעין, א"כ אין לומר שתהיה אותה סאה במקום תשלומין על אחרת, אבל אם הלוח לו סאה בדרך היתר שלא ע"מ ללות עליה, ואח"כ בא ללות עליה כמה סאין מותר, כיון שיש לו כבר סאה ברשותו.

מזל טוב וגדיא יאה

ברגשי הוקרה והודאה, נשגב בזה ברכת מזל טוב וגדיא יאה, משמי מרומא עילאה, קדם ידידינו מיקורי קרתא דשופריא, "ש-ש-ש"ר למעשיו הטובים ופעולותיו הכבירים, הוא הגבר אשר עומד בראש מוסדותינו בעיד ה' שמה, בהתמסרות נאמנה ועצומה, מופלג בתודת ה' המימה, ובצלאל עשה את כל אשר צוה ה' לעמוד על משמרתו משמרת הקודש, לו זרוע עם גבורה, ברוח נאמנה ומסורה, ועומד לעזר ולישע' בהנהלת והרמת מוסדותינו הק' בירושלים עיה"ק המתגוסס לתפארה, איש חמודות רב תבונות, שמו מהללים בשפתי רננות,

הלא הוא ידידינו החשוב והמפואר
מזה"ד

ישועה בנלא ישועה יאקאב

הי"ד
מנהל מוסדותינו הק' בעיה"ק ירושלים ת"ו

לרגל שמחת נישואי בתו החשובה תחי' למז"ט

עב"ג הכה"ח המו"מ בתור"ש כמר בנימין היימליך נ"ו
בן ידידינו האי גברא יקירא, ת"ח ושוקד על דלתי התורה הרב' יואל היימליך שליט"א
וצרופה בזה ברכתנו המרובה, ברגשי הודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג ונחת,
מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין מוסדותינו הקדושה,
ובשכר זאת יתברך בכרכאן דנפישא.

המברכים ברגשי הוקרה והערבה, אסירי התודה והברכה

יחזקאל ואלעזר

בשם הנהלת מוסדות סאטמאר
בני ברק יצ"ו

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורי קודש יקרים
מצדיקים קדושים וטהורים, בעלי ההילולא זי"ע

אר"י שבחבורה

דביקותו בחסידות היתה לאין ערוך, והיה מן האריות שבחבורת תלמידי החוזה הק' מלובלין זי"ע שבחר בו להיות ה"בעל תוקע" בלובלין, ובמשך עשרים וחמש שנה זכה לתקוע בראש השנה אצל רבו הגדול.

בגאונותו המפורסמת זכה לרומם קרנה וכבודה של החסידות ותורתה, כידוע כיהן בלובלין כרב, הגאון המפורסם רבי עזריאל הלוי האראוויטץ זצ"ל, שהי' ידוע בכינויו "די אייזערנע קאפ", והלה נדע בהתנגדותו לחסידות ובלוואל מתורתם, כאילו אינם עוסקים בתורה, הרה"ק מלובלין פקד על האדב"ע שיבקש מהרב שיתן לו רשות לדרוש בבית המדרש ברבים ויזכיר לו כי

ידיו רב לו בהלכה, ואך שקר טפלו בימים ההם על החסידים ורבותיהם, ואכן הרב הסכים לבקשתו, אך אמר לו כי יודיע לו בהמשך הזמן באיזה סוגיא שידרוש, בערב שבת לפנות ערב שלח להודיעו שידרוש במסכת קנים במשניות, וכי גם הרב עצמו יבוא לשמוע דרשתו, האדב"ע חשף את זרוע גדולתו, והוכיח לכל הלומדים ובראשם הרב את כוחו המופלא בחידוש והבנה עד כדי כך שנוקקו לעמול הרבה בכדי להבין את הדברים החריפים שהשמיע, ולאחר סיום דרשתו הודה לו הרב כי בפעם הזאת הודיע את גבורתו בתורה ומעתה יכירו כולם כי החסידים ורבותיהם הם גדולי תורה, וראויים הם להערכה וכבוד על גדולתם בתורה.

האיש מקדש

שמו הלך לפניו כגאון, וכאשר הגיע לפרקו נשא אשה בת נגיד חובב תורה ולומדי' מפרעמישלא, והיות שכל חפצו הי' לישוב באהלה

ז"ז טבת

הגה"ק רבי ארי' לייבוש מווישניצא זי"ע
[בעל "ארי' דבי עילאי"]

צור קודש מחצבתו

הרה"ק ר' ארי' לייבוש ליפשיץ בעל ה"ארי' דבי עילאי" נולד בשנת תקכ"ז לאביו הצדיק נסתר רבי חיים מיערוסלאב אשר הי' צדיק וקדוש והחווה מלובלין העיד עליו שהי' בעל רוח הקודש, משפחת ליפשיץ נודעה למשפחה מיוחסת בישראל מגזע היחס של בעל "מגלה עמוקות" הלבוש, והמהרש"ל, זי"ע.

במעלליו יתנכר נער

בטל ילדותו ניכר עליו כי נוצר לגדולות ובגיל תשע היה בקי בבבלי וירושלמי ולכן נשלח ללמוד אצל הגאון האדיר רבי יצחק חריף מסאמבור בעל שו"ת "פני יצחק", כפי שכותב בהסכמתו על הספר: "מורי ורבי הרב הגאון האמיתי המפורסם לשם ולתהלה מו"ה יצחק זצ"ל האבד"ק סאמבור", כעבור זמן נסע לסטרי לקבל תורה מגאון דורו בעל "קצות החושן", והי' עמיתו וחבירו של הגאון המפורסם הבעל "ישועות יעקב" שם עלה ונתעלה בחריפות עצומה עד שנתפרסם בקרב הלומדים בתור עילוי עצום, והי' נקרא בשם "לייבוש חריף".

עוד בילדותו הי' לו חילופי מכתבים בפלפולים ארוכים ובקיאות נוראה עם הגאון הגדול המפורסם בדורו ר' סענדר מרגליות מזבאריש אבד"ק פשעווארסק כנוצר בשו"ת ארי' דבי עילאי (אריה סי' ה').

ימי ההילולא

י"ד טבת

- רבי פנחס יעקב ממאליניץ ב"ר יהואל אפרים פישל מאלכסנדר - תר"ס
- רבי לוי יצחק מסטעפניץ ב"ר יוסף מאוסטיילא - תרל"ד

ט"ו טבת

- רבי משה הלוי העליר מפראג ב"ר גרשון שאול יו"ט ליפמאן בעל תו"ט - תמ"ג
- רבי רפאל מבערשיד (תלמיד הר"פ מקאריין) ב"ר יעקב יוקל - תקפ"ו
- רבי אברהם יוסף גרינוואלד אב"ד אונגוואר ב"ר משה - תרפ"ח

ט"ז טבת

- רבי אלעזר רובין מסאסוב-גלאנוב (זכרון אלעזר) ב"ר יעקב יוסף - תרצ"ג
- רבי יעקב (המגיד מדובנא) ב"ר זאב - תקס"ה
- רבי אפרים פישל מסטריקוב (תלמיד המגיד והנע"א) ב"ר יוסף יהודה לייב - תקפ"ב
- רבי חיים אורי מרישא ב"ר יוסף מנחם (רבי יוסף) מנאנאש - תרמ"ב

י"ז טבת

- רבי יעקב (המגיד מדובנא) ב"ר זאב - תקס"ה
- רבי אפרים פישל מסטריקוב (תלמיד המגיד והנע"א) ב"ר יוסף יהודה לייב - תקפ"ב
- רבי ארי' לייב ליפשיץ מווישניצא (ארי' דבי עילאי) ב"ר חיים - תר"ן
- רבי חיים אורי מרישא ב"ר יוסף מנחם (רבי יוסף) מנאנאש - תרמ"ב

ימי ההילולא

י"ח טבת

- רב הונא בר מר זוטרא - ד"א תשפ"א
- רב משרשיא בר פקוד - ד"א תשפ"א
- רבי צבי אלימלך מדינוב (בני יששכר) ב"ר פסח - תר"א
- רבי יעקב מאפטא ב"ר נחמיה [ב"ר דוד] מלעלוב - תרי"ח
- רבי משה מקאריסטשוב ב"ר מרדכי מטשערנאביל - תרכ"ו
- רבי חיים שמואל הלוי הורוויץ מהאנשטין ב"ר אליעזר מניישטאט - תרע"ו

י"ט טבת

- רבי ארי' לייב פראנקפורטער אב"ד מאטעסדארף ב"ר יוסף שמואל (בעל מסורת הש"ס) תצ"ו
- רבי ארי' לייב כהן ב"ר יוסף (קצת החשוך) - תקע"ג
- רבי יעקב ממועליץ ב"ר נפתלי צבי מראפשיץ - תקצ"ט
- רבי אלימלך מרידינק ב"ר מנחם ישכר דוב - תר"ט
- רבי אברהם שמואל בנימין סופר (כתב סופר) ב"ר משה - תרל"ב
- רבי יעקב מיעוב ב"ר אברהם מטשעכנוב - תרנ"ד
- רבי ישראל הורוויץ ממועליץ ב"ר יהודה - תרס"ד

כ' טבת

- רבינו משה בן מימון (רמב"ם) - ד"א תתקס"ה
- רבי יוסף יוסקא מלעשקאביץ ב"ר שמשון מאווריאן - תרי"ח
- רבי שלמה מסאדיגורא ב"ר אברהם יעקב - תרמ"א
- רבי שמוחה ישכר דוב מציעשנוב ב"ר יהוקאל שרגא משינאווא - תרע"ד
- רבי משה מרדכי ממאקריב ב"ר יעקב יצחק - תר"פ

של תורה באין מפריע, קיוה שבבית חותנו ימצא מנוח להגיע אל השלמתו בלי דאגת עול הפרנסה, אמנם לא ארכו הימים, אשת נעוריו מיאנה בו כי רצונה היתה שיעסוק במסחר והוא לא רצה לבטל מתורתו ועבודתו הקדושה, ואף גם זאת שהאדב"ע כבר ה' דבוק ברבו הק' החוזה מלובלין והי' מתנהג בקדושה ופרישות שלא הי' לפי רוחה של בת נגידים, על כן הציקה אותו מאוד עד שגירשה בגט פטורין, למרות צערו של אביה שהכיר בגדלותו המופלאה.

בעבור זמן מה הוצע האברך להיות חתן הישמח משה זי"ע שהי' אז אבדק"ק שינאווא, השדכן הביא קונטרס חידושי תורה כדי להראות את גדלו להיש"מ, ואכן הביע את התפעלותו והחתן מצא חן בעיניו, והסכים לתת את בתו הרבנית מרת חנה, והתחייב גם לתת נדוניא סך הגון,

למרות שפרנסתו היתה מצומצם מרבנות קטנה.

מספרים שזוגתו של היש"מ לא הסכימה להשידוך מכיון שהציעו להם שידוכים הגונים בחורים עשירים ומפלאים, א"כ למה יבחרו דווקא בהאברך הזה אשר גירש את אשת נעוריו, מענה בפיה: וכי אין שידוך לבתנו רק אברך זה, להרים מה שהשליכו אחרים חוצה, ענה לה בעלה הצדיק אמשול לך משל למה הדבר דומה פע"א הלך איש כפרי ביער לחטוב עצים ומצא בחפירה אחת סיר מלא גרגרים כמו פולים (בעבלעך), מה עשה האיש ההוא סחבם לתוך ביתו ונתנם כדוד ובשלם כל היום וכל הלילה, היות כי ראה שעדיין לא נתרכבו הפולים נתמלא חימה וזרקם החוצה, הנה עבר שם איש חכם והבחין מה שבתוך האשפה, מיד רעדה אחזתו לראות שנתגלה לו מטמון של פניני מרגליות, קבצם אחת אל אחת ובין לילה נתעשר עושר גדול, כן הוא הענין עם חתן דנק, הוא אברך כפשוטו וכמדרשו, מרגלית המאיר את העולם בתורתו ובעצרתו, אמנם הם שלא היו מבינים עליו השליכותו חוצה, ואותי חנן ה' לבחון במרגלית זו, לכן נפשי כלתה להשיגו להיות חן בתנו היחידה.

היות שהבטיח נדוניא שלש מאות זהובים, סך גדול מאוד בתקופה זו, וכבר מכר את כל כליו ולא מצא בהם די, בקש את אשתו הרבנית שתמכור גם היא את תכשיטה בפרט את תכשיט

היקר (שטערן טוך) כדי לסלק את הנדוניא, אמנם היא מיאנה למכור היות שלא היתה לה שום מזכרת מבית אביה וזלת זה, אמר לה היש"מ הלא חזיל אמרו (פסחים מ"ט.) לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בתו לת"ח, וחתן דנק הוא ב"ה ת"ח גדול, מיד עשתה רצון בעלה.

שלשה תנאים התנה האדב"ע עם חמיו היש"מ: א) נדוניא גדולה של שלש מאות זהובים כדי שיוכל לפרנס א"ע מן העסקא, ולא יהי' נאלץ לקבל עליו עול רבנות, מה שיטרידהו מלימודו ועבודת ה', ב) גם התנה עם חותנו בעת קשרי השידוכין לבל יפריעוהו מהתנהג בדרכי החסידות ולא יעכב בעדו מלנסוע אל רבו הק' החוזה מלובלין, ג) גם על חותנו מטל חוב קדוש לכל הפחות פעם אחת ליסע אתו עמו אל רבו הק' מלובלין, והיות שהיש"מ הי' אז מתנגד גדול על דרכי

החסידות מובן שתנאי השלישי הי' הקשה שבכולם, בכל זה מתוך גודל כיסופו להשיג את החתן הסכים גם לזה, וכן הי' שנסע להחווה כידוע.

בעמדו תחת החופה באה אליו וקנתו מעלמא דקשוט ואמרה לו אל תדמה בדעתך שזו זיווג השני אלא היא זיווג הראשונה, ואחר החופה סיפר זאת לו' הרבנית והיא סיפרה את זה לאביו הק' וכתוב משה דברים אלו לזכרון בין רשמי הזכרונות שלו בשם חתנו.

כשהלך האדב"ע לפני החתונה להחווה מלובלין לקבל את ברכתו שאלו אם יוכל לבוא לקבל את פני קדשו גם בשנה הראשונה כאשר הורגל בזה מנעוריו, השיב לו החוזה, אלינו מותר לנסוע גם בשנה ראשונה, והבין תשובת רבו שלדבר מצוה מותר לנסוע גם בשנה ראשונה, אח"כ מצא שכן כתב החניך (מצוה תקפ"ב) במצות עשה נקי יהי' לביתו שנה אחת, הרוצה לצאת לדבר מצוה או לשמוע עם רעיו על דעת שישוב לימים מועטים, שאין בזה ביטול המצוה.

אחרי החתונה הי' סמוך על שולחן חותנו בשינאווא, מובן שבלי הרף היו ויכוחים בין החתן וחותנו, האדב"ע רצה לפעול אצל מר חמיו שיסע לובלינה ויראה במו עיניו דרכו בקדוש של החוזה, והיש"מ דיבר על לבו שיעזוב את דרכי החסידות מה

שגורם לו ביטול תורה וביטול תפילה בזמנו וכדו', עד אשר נצחו וגבר עליו הארי שבחבורה שישעו שניהם ביחד להחזוה, ובתנאי שאם לא ימצא חן בעיני חמיו אז גם הוא יפסיק מליסע עוד אליו, וכידוע ראה היש"מ באותו מעמד דברים נפלאים בלובלין, ופתר לו את כל הקשיות שהיו לו על החסידים, ואז זכה להתקרב אל האור הקדוש הזה.

ושנא את הרבנות

מגמת נפשו הי' תמיד לישב באהל תורה ולא לקבל עליו משרת רבנות ושררה, ע"כ טיכס לו עצות בנפשו שיהיו לו סך חמש מאות זהובים, מה שיהא נושא פירות, אז יהא באפשרותו ללמוד בהתמדה בלי דאגות עול הפרנסה, דאגה זו מאין ליקח זה בלבולו מאד עד שלא הי' יכול לצמצם מוחו לירד לעמקה של הלכה כאשר רגיל, שוב התיישב בדעתו והשליך מעליו כל דאגות שהפריעו אותו ולמד בחזרה כדרכו בקודש, כשראה מצב פרנסתו דחוק מאד, והיות שהיו לו עוד מכסף נדוניא התחיל לעסוק בפרקמטיא, כדי שיהיו לו במה להחיות אנשי ביתו, ולקח לו איש נאמן בשם ר' יוסף אשר שימש אותו וניהל את עניני משא ומתן שלו, דרכו הי' ליסע פעם או פעמיים בשבוע ליריד, ור' יוסף טען את הסחורה על העגלה והכין את פרטי הנסיעה, אז יצא האדב"ע מלוכב מלבוש העליון ונסעו ליריד, והקימו שם את האהל וסידרו את הסחורה על האיצטבאות כרגיל, האדב"ע לקח לו את הגמרא וישב לו בקצה האהל ולמד בעיון גדול כדרכו בקודש, כאילו לומד בתוך ד' אמותיו של בית המדרש, ואחא"צ כשנגמר היריד נסעו לביתם, ובדרך מסר לו ר' יוסף את כל עניני היריד, פעם אירע שבאמצע היום קפץ האדב"ע ממקומו וצויה לר' יוסף לסדר הסחורה חזרה על העגלה וליסע תיכף הביתה, הלה עמד ומשתומם, הלא עוד לא הרוחנו כלום, ומה החיפזון כעת בעוד הקונים יוצאים ובאים, אבל האדב"ע לחץ עליו מכיון שצריך הוא לעיין בספרים באמצע לימוד ואין לו זמן להשהות כאן בעד בצע כסף, באמצע הדרך הוכרחו ליכנס עם העגלה והסחורה בבית מלון אחד, ובעת שחנו שם פתאום יצתה אש להבה ונשרף כל המלון לרבות העגלות שהיו בחצר, האדב"ע חזר לביתו נקי מכל נכסיו, אמנם לא שת לבו לזה אלא חזר לבית מדרשו ללמוד בעיון הדק כמנהגו, כשנודע הדבר להרבנות נכנסה לבעלה בעת שישב ולמד וסיפרה לו ברוב כאב שכל כספם הלך לטמיון, והוא לא הגיד לה כלום, והמשיך ללמוד כבראשונה, וזוגתו מרוב כאב אמרה לו: עכ"פ תעשה פנים זועפות ותכעס על כל פנים לרגע, ענה לה: הרי אביך לקח אותי לחתנו בתוך חרף, וחרף פירושו שמה שאדם חושב בזמן מרובה הוא תופס כבר בזמן מועט, והכי נמי מה שאת תביני אחר זמן מרובה שמאת ה' היתה זאת ובודאי יצמח טובה מזה, את זה הבנתי בזמן קצר ע"כ חזרתי מיד ללימודו.

על כס הרבנות

ומני אז נאלץ לקבל עליו עול הרבנות ואחר הפצרות נתרצה לקבל עליו עבודת אב"ד בק"ק קרעשוב, היה זה בשנת תק"ס, ואח"כ בשנת תקס"ח כשנתקבל חותנו הגה"ק בעל היש"מ י"ע שהיו אז אב"ד שינאווא לכהן באוהעל אז עלה למלא את

מקומו בשינאווא וישב שם על כסא הרבנות, עד שנת תקפ"ד שאז עבר לכהן בעיר ואם בישראל ווישניצא ומצודות היתה פרוסה על כל הגלילות שם, ועל קהילה זו נקרא ר' ארי' לייבוש מווישניצא וכך גם נוסח חתימתו: "אב"ד מווישניצא וברגיל וקריין באכנוע".

ביקש הצדיק לישב בשלוה אבל גם בווישניצא לא הי' לו מנוחה וסבל הרבה צער ועגמ"ג כי כידוע הי' בעיר ווישניצא בעלי מחלוקת ורדפו כל אחד שהיו משמש כרב בעירם והרה"ק ר' שלמה מבאבוב ז"ע גם הי' רב שם וסבל רדיפות, ואמר שיש לו ראייה שהאשמה תלוי באנשי העיר כי בהרוך טעם הי' למדן ולא רבי והי' אב"ד מווישניצא ורדפוהו, והרה"צ ר' צבי הירש הורוויץ ז"ע (נכד הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג ז"ע) גם הי' אב"ד והי' רבי ולא למדן וגם רדפוהו, הרה"ק הארי' דבי עילאה הי' גם רבי וגם למדן ורדפוהו, וסיים בעניות קדשו: אני לא רבי ולא למדן, ואעפ"כ רודפים אותי, על כרחך שהם בעלי ריב ומדון, ופעם בעת שרדפו את הרה"ק ר' שלמה ז"ע כתב מכתב ופתח במליצה פה קורח פרשת ווישניצא במקום לכתוב להיפך וד"ל.

בווישניצא היתה תקנה שאין להרב להתערב בעניני החברה קדישא, ובכל שנה בחול המועד סוכות היו בוחרים בגבאי החברה קדישא, והנה הרב התערב פעם בעניני הבחירות, ובאותה תקופה הי' הגה הקהילה ביד מתנגדיו, כאן מצאו אנשי ריבו לגבות את החוב, והכריחו אותו שיעזוב את ווישניצא בתוך המועד באמצע הלילה, האדב"ע ביקש מהם שישאר עכ"פ עד אחר סוכות, אבל ראש הקהל נענה לו בראשו שאינו מסכים בשום אופן, אמר לו הרה"ק שהוא ישאר כך, וכך הוה שכל ימיו הי' מנענע את ראשו, וכינו את משפחתו "די שאקלערס", וכל טובי הקהילה אשר הי' חלקם במעל זה בא להם סוף שלא כדרך הטבע.

וזמן לא כביר אחרי שעזב את ווישניצא יצאה אש עד לב השמים ונשרף ר"ל שני שליש של העיר, ואלפים נשארו בלי קורת גג, ומאז נתדלדלה מאד העיירה מהאש הגדולה ששלטה בה בגלל שלא נזהרו בגחלתן של גאון וקדוש ישראל, ובעל העגלה מי שהוביל את האדב"ע בחצות לילה מווישניצא לברגיל סיפר שכצאתם את העיר ווישניצא עמד הרב על העגלה והחזיר את פניו כלפי העיר, ופרש ידיו כלפי מעלה והתפלל, והאמינו גם הגוים שבגלל שהרעו להאי צדיק נתקללו ונגעה בהם יד ה', והאדב"ע אמר על זה: ראוי היתה ווישניצא שתחרב כליל, אך יש לי שם משכון, וזה שעמד להם, כי בנו הרה"צ ר' אהרן נשאר בווישניצא בתור ראש ב"ד והי' לו ביהמ"ד ומניין שם והחזיקוהו אנשי עירו בכבוד.

כך ברח האדב"ע בין לילה ללילה מווישניצא לברגיל, שהיתה עיר בתוך גליל שלו, ושם נטה אהלו לתורה ועבודת ה' בקדושה ובטהרה, ולא התערב עוד בצרכי ציבור, ואמר על עצמו את הפתגם הידוע: מתחילה רציתי לתקן את העולם כולו, ראיתי שלא עלתה בידי רציתי לתקן עכ"פ את עירי, והנני רואה שגם זה לא הצליח בידי, א"כ אלכה ואשובה לתקן את עצמי.

יסופר שבעת שברח הייט"ל מאוהעל מחמת רדיפות מתנגדיו נסע לדודו האדב"ע שכאמור הי' משכן כבודו אז בק"ק

איש ועצת ה' היא תקום" כשהוא משתמש בלשון מליצית: רבות מחשבות בלייבוש, אבל עצת ה' היא (כאן) תקום, כי רצון השי"ת שישאר בחוץ לארץ, וימשיך להנהיג את הדברים בו.

אחרית ימיו

בשנותיו האחרונות לפני פטירתו הי' רגיל להשען על כסאו וראשו זקוף למעלה בדביקות נפלאה, ואמרו עליו צדיקי דורו שזה שלשה שנים לא הי' בעולם הזה כלל, בשנה האחרונה לחייו התמרמר על עיכוב הגאולה באמרו: אילו ידעו זאת רבותינו "לא היו יכולים לסבול, והיו מרעשים עולמות להחיש גאולתנו ופדות נפשינו".

סמוך להסתלקותו הי' חולה במשך כמה חדשים, ולמרות שהרופא קבע כי מחלתו אנושה, לא שינה מהנהגתו, יום קודם שעלתה נשמתו השמימה נפרד מספריו והוציא את כל ספר בנפרד ונשק אותם, וביום חמישי י"ז טבת תר"ץ בשנת הע"ט לחייו נסתלק למרומים, ונספד בהספד גדול, ושם בבריגל מנוחתו כבוד עם מ"מ רבי משולם זלמן יונתן ונכדו מ"מ רבי טובי זצ"ל.

האדב"ע עם אשתו הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה מונחים באהל מיוחד ועליהם מצבה בצורת שני חצאי עגולה, על מצבת קדשו חרות: פ"נ כבוד אדמו"ר הרב הגאון האמיתי בנגלה ונסתר אריה דבי עילאי רבא דעמיה מדברנא דאומתיה בוצינא דנהורה רשכב"ה איש אלוקים קדוש צדיק יסוד עולם, באור חכמתו הופיע כל נעלם מ"ה אריה לייבוש בן הצדיק מו"ה חיים זצ"ל עלה למרום יום ה' ט"ב טבת תר"ץ לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה".

המונים הי' נוהרים מדי שנה בשנה ביומא דהילולא נאספו שמה כמה מאות חסידים ואנשי מעשה, וכל מר נפש באו לשפוך תחינה על הקבר איש אלוקים, והגם שאז תקפו של ימות הגשמים והשלגים, לא נמנעו המון בית ישראל מלבוא ולהשתטח על הציון הק', ומסופר שהרב החסיד ר' לוי יצחק כהנא מווישניצא בא פעם אל הרה"ק מצאנו בתחילת ימי טבת, והוכיחו הד"ח מה כבודו עושה כאן והלא עוד ימים אחדים חל היארציית של האדב"ע והיית צריך לנסוע לבריגל על ציון הק', והחסיד התנצל עצמו שהוא כהן ובכל אופן אינו יכול לילך על קברו, אמר לו הד"ח כי ביומא דהילולא של הצדיק טוב להיות באותה העיר שגופו הק' טמון אף שאינו הולך על קברו.

י"ח טבת

הגה"ק רבי צבי אלימלך שפירא זי"ע
["הבני יששכר"]

מתולדותיו

נולד בשנת תקמ"ג לאביו ר' פסח יאנוועניקער ולאמו שהיתה בת אחותו של הרה"ק ר' אלימלך מליזענסק זי"ע ונקרא בישראל ע"פ ציוויו של דודו הרה"ק ר' אלימלך מליזענסק זי"ע על שמו אלימלך אפילו שהוא הי' עוד בחיים אבל מפני כבוד של ר' אלימלך זי"ע הוסיפו לו עוד שם צבי.

בריגל בבורחו מק"ק ווישניצא, וכשבא הייט"ל לרדודו השיטח לפניו את כל הרדיפות שסבל במשך השנים, חייך האדב"ע ושחוק קל עבר על שפתיו, ושאלו הייט"ל בתמימה הכי כ"ק דודי מחייך על צרותי, על זה ענה לו האדב"ע: מטבע בני אדם הוא, בשעה שאדם שרוי בצער אינו מסוגל לחייך, רק כשרואה ושומע שאינו יחיד בסבלו אז הוא מתנחם קצת, וכמו"כ גם אני בהאי צערא יתיבנא כמוני כמוך, וגם אנוכי באתי פה כאיש בורח מווישניצא, וכעת כאשר שמעתי את אשר סבלת אתה באוהעל כמו שאני סבלתי בוישניצא עבר שחוק על שפתי.

אל ארץ חמדה

בשנת תקצ"ו נתעורר לעלות לארץ ישראל, לחונן את עפרה ולעבוד את השי"ת בה, ומאחר שהיה זקוק לממון עבור הוצאות הנסיעה, נסע לעיירות שונות על מנת לקבץ מעות מגדיבי עם מאנשי בריתו, בכדי שיוכל לבצע את רצונו, ואם כי גדולי הצדיקים שהיו ממעריציו כמו הרה"ק ר' אשר ישעי' מראפשיץ והרה"ק ר' צבי הירש מרימנוב זי"ע הפצירו בו שלא יעזוב את הנלוים אליו כצאן ללא רועה, לא קיבל את דעתם וכל כולו יקד בחיבה עזה לעלות לא"י.

באותה תקופה בה החליט על עלייתו לארץ, פסק לומר דברי תורה על שולחנו הטהור, כשנדע הדבר לחותנו היש"מ פנה אליו שיביהיר לו את סיבת הפסקת אמירת תורה לפני החסידים המקשיבים לקולו, תשובתו הי' כי מאחר שתשוקתו היא עזה ביותר לעלות לארץ הקודש, אינו יכול לצמצם את מוחו לאמירת תורה בחוץ לארץ.

ביום א' פר' פנחס שנת תקצ"ז לפ"ק שלח לו חותנו מכתב בו הביע את התנגדותו לעלייתו לא"י, ולמרות התוארים המופלגים בו הכתירו בתור "צדיק יסוד עולם", שולל הוא את נסיעתו לרגל הסכנות של הנסיעה, ותנאי הקיום הקשים בא"י, שוטח הוא בקשתו לפניו שיניח ידו מזה, "והחשקות שחשק לעלות לארצינו הקדושה, רק שהיה נמנע מפני פחד ה', שלא יעבור מצות ה' ונשמרתם מאוד לפעשותיכם יחשב לו כאילו עשאה, ובפרט שכבר עשה פעולות לזה בלקיחת הפאס, הרי בוודאי קיים המצוה של עליה לא"י, ולא לסכן את עצמו ח"ו".

בהמשך המכתב מתבטא חותנו בהריפות: "ואני תמה על כל הצדיקים וגאוני וחכמי ישראל, אך יוצאים ידי שמים אם יניחו אותו לסכן עצמו בסכנה גדולה ומזומנת", ושוב חוזר הוא ומבקש ממנו לקרוא את האגרת הזאת בתשומת לבו הקדוש והטהור וכו', ובודאי יודה על האמת, כי בדרך הניצוח ידע אני כי ידיו רב לו וקטנו עבה ממתני, אבל ישתדל על דבר אמת, אזי יאמר עליו: "אשרי הדור שגדולים נשמעים לקטנים, ועלי יאמר: אשרי התלמיד שהרב שומע לו, ובמהרה יבוא משיח צדקינו וינהלנו לארצינו ויראו עינינו וישמח לבינו", המכתב נרפס בשלימותו בסוף "ישמח משה" על המועדים ומשם תדרשנו לטובה.

האדב"ע לא שינה את דעתו והי' תקיף בהחלטתו, אך היות שהרבנית לא הסכימה לעבור על רצון אביה, וכן התנגדות של צדיקי הדור, אז קרא על עצמו את הפסוק "רבות מחשבות בלב

דולה ומשקה

רבותיו ה' הגה"ק המגיד מאזנאני ורה"ק ר' מנחם מענדל מרימנוב והגה"ק הרבי מלובלין זכותם יגן עלינו הוא הגבר האדם הגדול שהעביר לדורות הבאים בכתב מורשת גדולה, מה שקיבל בתורת החסידות מרבותיו הקדושים ומרבותיהם עד הבעש"ט הקדוש, וספריו מלאים על גדותיהם מדברי תורת רבותיו הנ"ל שיחות והנהגות טובות ועל ידו נשאו בכתובים מקורות מוסמכים ונאמנים להרבה ממנהגי חסידים, כי הוא ה' ספרא רבה ובעט סופר מהיר העלה על כתב מה שקיבל מהם ומה שהוסיף וחידיש בכל מקצועות התורה, אמרו עליו שהי' לו שני מוחות והי' יכול לעשות שני פעולות בבת אחת, פ"א באה לפניו אשה ופשפה לפניו את מר שיחה והוא ישב וכתב חידושי תורתו, וחשבה האשה שאינו מקשיב לה לכן פרצה בכיה על שאינו מקשיב לב לשמוע בקשתה, ענה לה הקדוש ואמר לה אנכי שומע היטב, ואם ברצונך אספר לך עוד מה שאמרת לי בהיותך אצלי לפני עשר שנים.

לוחם מלחמת ה'

כל ימיו לחם מלחמת ה' ברמה נגד המשכילים וחיבר נגדם הספר מעין גנים, רביה"ק זי"ע יסד ספרו הק' ויואל משה על היסוד שישד הוא במעין גנים ורבינו מעתיק לשונו בהקדמה וול"ק וראיתי להעתיק פה דברי מרן הקדוש מהרצ"א ז"ל בעמ"ח ס' בני יששכר שכתב בהקדמות לס' מעין גנים בהתלהבות עזה וברוב קנאות נגד מהרסי הדת בישראל, וכותב בסוף דבריו וכו' עיי"ש באריכות, ומסיים רבינו זי"ע וככה אומר גם אני וכו' עכ"ל עיי"ש באריכות, וכן בפנים הספר במאמר שלש שבועות ס' קע"ט מעתיק רביה"ק זי"ע מספרו הנ"ל, ואחרי שהעתיקו כתב בזה"ל: העתקתי חלק מאריכות דבריו כי הרבה יש ללמוד מכל אלו הדברים היוצאים מן לב קודש להמתבונן בהם מהחל ועד כלה "ונודע אשר הקדוש הנ"ל הי' מגדולי תלמידי הבעש"ט הק' בדורו אשר הסכימו כולם שכל דבריו ברוח הקדוש" עכ"ל עיי"ש, ובמאמר ישוב א"י מביא מסה"ק אגרא דכלה וכתב וז"ל אבל הוא הסימן המקובל ביד הקדוש מהרצ"א ז"ל וכו' עיי"ש.

דעת תורתו הנוגע לזמנינו דרא בתראה

פעמים רבות מביא רבינו הק' זי"ע את דברי מרן הקדוש מהרצ"א שכתב בס' אגרא דכלה פ' שופטים שכתב שם דקבלה מרבותינו שכן הפועל בנפעל, ושזה סכנה עצומה ליהנות מכספי הרשעים, ודבריו אלו הי' לו ליתד וליסוד במלחמתו הגדולה שלא להנות מכספי הציונים וגוריהם. בספר דברי תורה לנכדו הגה"ק רבי ח"א שפירא זצ"ל האב"ד מונקאטש בעמ"ח"ס מנחת אלעזר הביא שפעם אחת בעת צרה הי' הבני יששכר מתמרמר מאוד באומרו רבש"ע גלוי וידוע שאודות הגאולה שלימה אם היינו רוצים יכולים אנחנו לשבור החומות המפסיקות ולפתוח המסגרים והמנעלים וכך אמר בל"א "מיר וואלטען מויערן געבראכן אין שלעסער אויף געריסן" אך מה נעשה ואתה יתב"ש השבעתני שלא לילך בחזק יד כמו שכתוב השבעתי אתכם וגו'.

צדיק גזור

פ"א נטבע במים אחד ממשפחתו ושמו אברהם וחיפשוהו אחריו כמה ימים להביאו לקבר ישראל ולא מצאו, הלך הרה"ק מהרצ"א עם אנשי שלומיו אל המים ואמר בזה"ל: "ואם מיינט איהר אונו קענען נישט וואס ר' פנחס בן יאיר האט געקענט טען מיט דעם גינאי נהר (עי' ריש חולין) גיסטו ארויס אברהמ'ן, אז נישט גוזרני עליך שלא יעברו כך מים לעולם, ואחר סיימו אלו הדברים בלהבת קדושתו תיכף ראו והנה נזרק הנטבע קרוב לשפת הנהר והובילו לקבר ישראל. (עשר צחצחות).

בעולם הרבנות

שימש ברבנות בכמה עיירות ריבאטיטש סטריזוב האלישיין דינוב ובשנת תקפ"ה עזב את מדינת גאליציה והתיישב במדינת אונגארין ועלה לכהן פאר בעיר מונקאטש ושם במונקאטש תיקן תקנות רבי יהושע בן גמלא והקים תלמידי תורה לבני עניים והוציא קונטרס בשם תמכין דאורייתא ששם מבאר כל העניין באריכות, ומביא שם בשם מהר"י יעב"ץ שכל הגירוסים של ספרד ופורטוגאל באו בשביל שלא השגיחו על בני עניים שמהם תצא תורה, והקים לצורך זה קופה בשם קופת תמכין דאורייתא וחייב את כל בני העיר לשלם כל אחד לפי ערכו, ומי שעשה שמחה הי' צריך לשלם להקופה כפי ערך השמחה שהכין, והתקנה והקופה נמשכו גם לימים ושנים רבות אחרי פטירתו, ועיין בדרכי חיים ושולם סעיף קכ"ח שנכדו המנ"א זי"ע נהג שכשהגיע לפסוק "ואתה מושל בכל" הפריש ג' פרוטות וכו' לקופת תמכין דאורייתא, בשנת תקפ"ט עזב את הרבנות בעיר מונקאטש וחזר לגאליציה לעיר דינוב ושם נשאר עד סוף ימיו.

אחרית ימיו

בשנת תר"א בחודש טבת ביום י"ג או י"ד נולד בן לבנו והודיעו לו ע"י שליח להזמין לביתו ולשאול לו איזה שם יקרא להנולד במו"ט, ושלא להם בחזרה ע"י שליח שעל הבית לא יוכל לבוא, ובשולי המכתב כתב אשר שאלתם מאתי אודות קריאת השם לבן הנולד לכם, עוד חזון למועד, ולא הבינו פירוש המילים עוד חזון למועד, ובנינו לבני ביום ח"י טבת נסתלק לגנוי מרומים אז הבינו כוונתו וקראו בשם צבי אלימלך. כמה זמנים לפני הסתלקותו אמר תורה על הפסוק תקרב בשיבה טובה הנאמר לאברהם אבינו ע"ה והי' לפלא בעיני השומעים ואח"כ כשנפטר בחדש טבת הבינו הכל, שרמו להם הנוטריקון של תקרב בשיבה טובה שהיא טבת אשר גם אאע"ה נפטר בחודש טבת כמבוא בס' קרנים הקדוש.

מורשתו הרוחנית

חיבר הרבה ספרים מהנודע לנו (א) ה"ה הספר הקדוש בני יששכר שעל שמו נקרא, וטעם למה קראו בני יששכר הי' כי הרגיש בכל שנה בימי החנוכה תוספת רגש דקדושה, והתפלא מאד ע"ז כי אמר שלא יוכל להיות שהוא מגוע החשמונאים דהלא

בשמחה, ואמרו זקני תלמידי החת"ס ששמעו אז שהחת"ס אמר "אויף איין יובל האב איך אים אויסגעבעטן", וכן הוה שהאר"ך ימים עוד נ' שנה, אבל מעת שחלה חליו זו הי' תמיד בעל יסורים, ולא הי' עת שהי' בבריאות הגוף בשלימות כאחד האדם.

ויגדל הילד ויגמל, ושכלו הי' זך וטהור ולמד בהתמדה גדולה ובשקידה רבה, כשהגיע לבר מצוה דרש דרשה לפני רבים מלא חידושים מדנפשי, וכל הקהל עמדו ומשתוממים על דברי הנער ואחר הדרשה כבדו אותו בדיונות כנהוג, והי' חכם אחד והביא גם הוא דורון, והבחור הבר מצוה רצה לראות מה בתוכו וכשפתחו ראה שהוא נדן של כסף ובתוכו מסודרים נרות שעות, ושאלו לו מה זה השיב לפני שבע שנים נר אלוקים טרם יכבה הדליקו החת"ס נרות אלו עבורך והא לך בידך אשר יעדנו אז בעבורך, אבל תה"ל נתהפך אז הנר לך, "בין יחד כוכבי בוקר" הראת אתה שנך לא כבה ואתה מאיר ככובי בוקר, ותזכה להאיר על פני תבל כשמש בצהרים, כשהי' בן טו"ב שנים התקשר בקשרי שידוכין עם בת הגביר המפורסם ר' יצחק ווייס ז"ל וחתנתו הבטיח לו לבד מן נדוניא, ו' שנים לפרנסו בכל מחסורו וישב אברהם סמוך לשולחנו של אביו בפרעשבורג.

גדלותו בתורה

כשהגיע לז' שנה כתב חידושי תורה כולו על פנקס על סדר השבוע, אבל את הכל עשה בהצנע לכת שאביו לא ידע, וסיפר כמה פעמים לבנו שהי' נחשד בעיני אביו שאינו מתמיד בתורה, וכה הי' דרכו כל זמן שהי' אביו ניעור בלילה הי' הוא שוכב על מטתו וכשהרגיש שאביו עלה על משכבו, קם הוא ממטתו וישב ללמוד. בהיותו כבן טו"ב שנה כבר החליף מכתבים בשו"ת בפולפולא דאורייתא עם ת"ח מובהקים. ואחר חתונתו כשישב אצל אביו, וחתנתו פרנסו ע"מ שיוכל ללמוד בהרחבה למד תורה ביגיעה עצומה, וכה הי' דרכו שב' בחורים מופלגים הי' נעורים בביתו עד חצות ובחצות הלילה העירו אותו, וערך תיקון חצות וישב ללמוד עד תפילת שחרית, וכמה פעמים שתקפה עליו שינתו הלך והפיג על הרצפה שלפני ביתו ולפעמים אף בימות החורף, בהיותו בן כ"ב שנה סיים חיבור גדול על מס' גיטין כולו מרישא עד גמירא דף על דף אשר כתב, וכיוון שהי' בעל יסורים גדולים הי' כמה פעמים צריך לבקש עצת הרופאים, ומענה בפיחם תמיד שינית הלימוד, אבל הוא השיב להם תמיד אם אנכי עסק התורה למה לי חיים לישון אוכל אחר ארוכת ימי ושונתי.

ישמח משה במתנת חלקו

אביו הגדול החשיבו מאד והתפאר בו והביע עליו שבחים, והתחשב עם דעתו והי' רגיל לשלוח השאלות ששאלו אותו לעיין בהם ולפעמים ביקש שגם הוא ישיב תשובה, ואח"כ הראה לו תשובתו אשר הוא השיב וכך נתהוה הרבה פילפולים בין אב לבנו, ורגיל הי' החת"ס לחתום עצמו על תשובות אלו בשם "אביו דשמואל". והפליג מאד בשבח בגדלותו בתורה, פ"א אמר לאחד מתלמידיו, "מובטח אני שבא מלאך ולמד עם בני תורה" והוסיף ואמר בני לומד תורה יותר טוב ממני, אך אני יותר בקי ממני,

אינו כהן, וחשב בדעתו לשאול א"ז לרבו הק' מלובלין זי"ע כאשר נכנס פנימה ועוד לפני ששאל את רבו אמר לו רבו דמקור מחצבתו הוא משבט יששכר ועל מה שמרגיש תוספת קדושה בחנוכה הוא משום שהי' מהבי"ד של החשמונאים לזה קרא שם ספרו בני יששכר, ידוע העובדה אצל מרן הדברי חיים מצאנז זי"ע שפעם חקרו שנים מגדולי החסידים הי"ה דהד"ק רבי נפתלי הירצקא מראצפערט זי"ע והרה"ק מהר"ש פרענקל מדאראג זי"ע מה מעשהו של רבם הד"ח לפני תקיעת שופר, וביום בדר"ה כאשר שב הד"ח לחדרו הינפש מעט כדרכו בקודש ופעם ההוא נשתהה איהו שעות והמה באו והחביאו עצמן בבית הד"ח ומצאוהו שוכב ובדיו איזה ספר ומעיין בו בדביקות יתירה עד אשר לא הרגיש בביאתם לחדרו, וכאשר בא המשמש להזכירו שהזמן נתאחר הרבה לערך ג' שעות וחצי זירז עצמו ויצא, והמה השני רעים האהובים קרבו אל השולחן לראות באיזה ספר הוא מעיין המה ראו כן תמהו כי הספר בני יששכר הי' שעשוע נפשו לעת כזאת קודם תקיעת שופר ואח"כ בעת הסעודה בעת חלוקת השירים דחקו עצמם ג"כ לקבל, וכאשר הרגיש בהם הד"ח התחיל להכות על השולחן עם הכף אשר ואמר הכזה הוא דרך החסידות להרהר אחר רבם באיזה ספר הוא לומד והלא כל מי שיש לו מח בקדקדו יבין וישיכל כי לא אעיין בשום ספר בלתי אם המחבר היה בעל רוח הקדוש ודבריו בספרו ברוח הקדוש נאמרו, (ב) רגל ישראל, (ג) מעין גנים (ד) אגרא דפרקא (ה) דרך פיקודין (ו) אגרא דכלה (ז) מגיד תעלומה (ח) והי' ברכה (ט) ריח דודראים על מס' מגילה (י) חידושי מהרצ"א דרך עידותיך (יא) כלי הרועים (יב) דברים נחמדים (יג) ברכה משולשת למשניות (יד) הוספת מהרצ"א לסה"ק סור מרע ועשה טוב לבעל עטרת צבי (טו) הגהות מהרצ"א על זוה"ק (טז) ליקוטי מהרצ"א על תנ"ך (יז) תקנות תמכין דאורייתא ועוד הרבה בכתובים.

י"ט שבת

**הגה"ק ר' אברהם שמואל בנימין סופר זי"ע
[בעל "כתב סופר"]**

ואלה תולדות

נולד בר"ח אדר שנת תקע"ה לאביו מרן החת"ס זי"ע, שהי' אז נ"ב שנה ולאמו הרבנית הצדיקת מרת שרל בת הגה"ק ר' עקיבא אייגר זצ"ל, כבר משחר טל ילדותו נראו בו סימני טהרה וקדושה, ואביו שם עיניו עליו להדריכו וללמדו תורה. כשהי' בן ו' שנה נחלה מאד, והי' בסכנה גדולה, והרבו בתפילות, והוסיפו לו שם אברהם על שמו שמואל בנימין והרופאים כבר יאשו אותו, והי' כבר נוטה למות והחברא קדישא כבר באו לביתם והדליקו נרות סביב מטתו ואמרו התפילות הנהוגות לומר ביציאת נשמה, וישבו בחדר רופאים גדולים ופנו אל אבי הילד החת"ס ואמרו לו: ידענו כי איש אלוקים קדוש אתה אם בתפילה לא תוכל להושיע לבנך אנו מצדינו אפס תקוה, וכשמעו החת"ס דברים אלו מן הרופאים, העמיד עצמו בוית החדר, ויחל משה את פני ה' אלוקיו בתפלה קצרה, ופתאום התחיל הילד לצעוק שמע ישראל ה"א, הי"א, ועין בעין נראה שהחלה שב לאיתנו והח"ק כבו הנרות ושב לביתם

אמנם אני יותר זקן ממני, פ"א הי' פלפול בין המהר"ם א"ש וז"ל מגדולי תלמידי החת"ס לבין החת"ס וגם הוא הי' נוכח אז בהיכוח והראה באותו מעמד חריצותו ובקיאיותו, ואחד שהלך הפליא מאד המהר"ם א"ש את החת"ס לפני אביו על גדולתו בתורה אם כי הוא בן י"ט שנה והשיב לו החת"ס "תאמין לי שהרבה פעמים קראתי אותו מפיבושת כמו שקרא דוד המלך את בנו מפיבושת ואמרו חז"ל טעם השם על שם שהי' מבייש אביו בהלכה והרבה פעמים אירע לי כזה, ואח"כ אמר "הרבה דמועת שפכתי עבור תורת בני" ודרכו של החת"ס שמי שבא לפניו לקבל הורמנא שלח אליו כדי שישקוהו, פ"א אמר אחד מתלמידיו לפני החת"ס שבחים ענה החת"ס ואמר "בכל יום בא אלי בני להלביש לי מעיל העליון ולולי שאין רצוני למנוע ממני מצוות כיבוד אב לא עזבתי בגדי בידו, כי אין רצוני שישמשני ת"ח גדול כמוהו.

רבנות

מעולם שנא את הרבנות והגם שביקשו ממנו הרבה קהילות נכבדות שיבוא לכהן בעירם כרב לא נענה לבקשתם והי' הצנע לכת ולא הי' לו שום מגע עם בני אדם רק עם כמה ת"ח מתלמידיו של אביו. בשנת תקצ"ח כשנפטר זקינו הגאון ר' עקיבא אייגער זצ"ל שלח החת"ס את נכבדי הקהילה לכבד את בנו שיגיד הספד על זקינו בביהכ"נ הגדולה שבוער, אבל הוא כתב הספד ושלחו לאביו ואמר לו יראה אבי שפקודתו שמרה רוחי להספיד זקוני, אבל רק בכתב, אבל להגיד בעל פה לא אוכל בשום אופן כי אינני ראו ללמוד במקום קדוש של אבי, אבל אביו לא הרפה ודעה אחרת היתה לו, ורצה שהיא ימלא מקומו לאחד פטירתו מן העולם, ובשנת תקצ"ט כיבדו שידרוש בכל שבוע בשב"ק מאויה סוגי' לבני הישיבה, ועשה כמצותיו. ובשנה ההוא פסקה השש שנים שפסקה עליו חמיו לפרנסו, והתחיל לדאוג על העתיד, כי אות נפשו הי' להגות בתורה הק, ולא רצה לקבל עול הרבנות, ואביו החת"ס הי' אז ביערגן לצורכי רפואה שלח לפניו מכתב ושפך לפניו שיחתו, מה נאכל בשנה השביעית, וביקש שאביה דשמואל ידבר עם חמיה דשמואל שיוסיף לו עוד שנים לפרנסו, וכאשר קיבל אביו מכתבו ענה אליו עם מכתב וכתב לו "...זעתה בני אל תדאג דאגת מחר כי מחר הי' ירום קרנך וכסא כבודך" וכשחזר אביו שאל עם דיבר עם

חותנו השיב לו הלא כתבתי לך, ושאלו מה כתבת, עמד החת"ס מכסאו והשיב ברוגז "וכי מיד אעמוד מכסאי ואושיבך עליו", ונבהל מהדיבורים אליו, ביום הושענא רבא הי' החת"ס מאד חלוש, ושלח אחריו ע"פ בקשת פני הקהילה, ואמר לו קום ואברכך לפני מותי והתחיל לברכו ברכה ארוכה, והזכיר כל הברכות האמירת בכ"ז ספרי תנ"ך, והעמיד שם השתוממו על המראה הגדול, אם כי הי' חלוש מאד לא שכח ברכה אחת מכל הכתובות בתורה וסיים ואמר "זקינך עקיבא מימנך זקינך מהדרששך בשמאלך (ה"ה הגאון ר' שמואל שאטין ש"ץ בעל ס' כוס ישועות על סדר נזיקין) ומלאך פלוני על ראשך וגם אני אבוא אחרך ומלאתי את דבריך, ביום כ"ה תשרי ביום שנלקו המאורות, ונפטר הגאון החת"ס, לפני הקבורה חתמו כל בני

הקהילה את שטר הרבנות להכת"ס. ראשון המספידים הי' הגאון הישיש הראב"ד דפרעשבורג ה"ה ר' דניאל פרוסטיץ זצ"ל, ואמר בתוך הספידו לכא' קשה למה לתפילת נינוה שמע אלוקינו ולתפילתנו לא שמע ונלקח מאתנו רבינו החת"ס אלא דעו רבותי כי זה מטעם שהגיע שמשו של בנו הלךך שקעה שמשו, לכן אני מקבל מרותו עלי' בפניכם כי הוא רב ומורי ומובטחני כי הוא אור גדול הגם שהי' עדיין רך בשנים וקרא לו "רבינו אתה, מול טוב" וכן קראו כל העומדים שם לאלפים מול טוב, והוא עוד בן כ"ד שנים, ואכן הנהיג את עדתו ביד רמה, ולא רק את עדתו אלא כל הדברים של היהדות החרדית שעמדה על הפרק הי' הוא בין הראשונים.

כי... בשמים הוא

לפני שבת הגדול הראשונה שהוצרך לדרוש למד סוגיא, וגם עסק בדברי אגדה, כדי להכין ולסדר דרשה, אבל נסתמו ממנו מעיינות החכמה באותה עת, ולא עלה במצודתו דברים שראויין להאמר לפני ציבור ששמעו דרשות מפי מרן החת"ס זצ"ל, וציער לו הדבר מאוד, ובהגיע עש"ק נתוסף לו צעריו שלא הי' מוכן בידו כלום, ובישבו על כסאו התנמנם, והתגלה לו אביו, ואמר לו, בני חביבי למה אתה דואג, והלא אתה למדת ככל הצורך, ואם בכל זה נסתמו ממך מעיינות החכמה הלא ברכתך ברך, וגם אני אבא אחרך, ומלאתי את דבריך, בכן הא לך שמעתתא ואגדתא נתונים לפניך, וערך לפניו חידושים נפלאים, ובהקיצו חישב על הדברים, וראה שהן דברים נכוחים, ודרש דרשה נפלאה, עד שהשתוממו כל השומעים, וכשסיפר זאת לבניו סיים להם דרשה גדולה הלזו הי' "אב מלאכה".

לוחם מלחמת ה'

עמד הוא בראש הצבא מיום שמילא את מקום אביו והי' ראש המדברים בכל מקום, והגם שהי' אז רך בשנים, אבל בכל זאת שמו הגדולים עניינם ב' בכל דבר שבקדושה, והי' מראשי הלוחמים נגד מהרסי הדת, וכמה פעמים הלך אצל המלך והשרים ליפעל בדברים הנוגעים לדת, וגם הי' חשוב בעיני המלך והשרים פ"א כשבאו לפני המלך אמר לו המלך ששמח מאד לקבל בארמונו איש חשוב כמוהו, בשנת תרכ"ט התקיימה האסיפה הגדולה שאז התפרצו קהילות החרדיות האורטאדאקסן ונעשה ה"טיילונג" באונגאריין, והוא הי' נשיא האסיפה לאחר הפצרות מרובות של גדולי הרבנים ושלח מכתבים לכל רבני וגדולי אונגאריין, שכולם מוכרחים לבוא ולהופיע באסיפה הגדולה הלזו, והוא פתח את האסיפה ודרש דרשה ארוכה בערך ד' שעות, בדברים נוראים הסביר את הצרה והי' התעוררות גדולה, וירדו דמועות כנחלים מגדול ההתעוררות מכל הנאספים, ועורר אז זכות אבות, והשביע את אביו אבהוון ורבן של ישראל זי"ע שיעמוד ויקום במקום קדשו, לפה ולמליץ לפני שוכן מרומים ויבקש רחמים על עמו ישראל תלמידיו ותלמידי תלמידיו כי בצרה גדולה הם, והאסיפה נמשכה זמן הרבה, והוצאות הי' מרובות, והרבה מהרבנים לא הי' ביכולתם לשלם דמי הנסיעה והאכסני' שם,

וקיבל על עצמו כל ההוצאות הדרושות לכך, וגם החליטו או להוציא גליון "קול קורא" ביאור הדברים שנשתלחו בכל המדינה ועלה הרבה דמים, גם זה קיבל על עצמו לכלכל מה שצריך לזה, וחזן ממה שאויל הרבה מכיסו השתדל גם אצל אחרים לתת כסף.

אשכנזי דרבי

בשנת תרל"ב בליל יו"ה"כ נתעלף אחד התפלה בביהכ"נ הגדולה, כשבא לביתו אמר לבנו דע בני שלבי ואמר לי דר שא"א גלות לך. באותו זמן הי' לימודו לפלא בעיני הרואים, והשיב על שאלות חמורות כקלות, וקשה היה להבין איך באפשר לאדם ליכתוב כ"כ הרבה שעות. שלושים יום קודם פטירתו נסתלק בעירו בן תורה ירא שמים, והאיש הזה הי' בשנים קדמוניות משמש ונאמן ביתו, והכת"ס הי' נבך בדעתו אם ילך להלוי' אם לא ובנו של הכת"ס דיבר על לבו שילך כי הי' מאוד חביב אצלו וכן עשה, ובהספד בכה בכיה רבה, ואמר אל תתמו מה שאני מרבה כ"כ בבכ"י שאני יודע למה אני בוכה ועלי לבכות, ולא הבינו מה שאמר, וג' שבועות אח"כ כשנפל למשכב נזכרו בהדברים שאמר בהספד, ונפלו אימה גדולה על כולם בזכרם את דברי הגמ' שרבי קודם פטירתו שלח לפניו משמשו לפנות לו הדרך, "ג טבת כתב כמה מכתבים עד חצות ואח"כ למד השיעור שרצה למסור לתלמידיו למחרת, ומסר חלק ראשון מתשובותיו להמדפיס שידיפסם, ולאחר תפילת שמו"ע של תפילת שחרית נתעלף, וקראו לרופאים ואמרו הרופאים שבסכנה גדולה הוא, ובעש"ק ביקש להלביש אותו חלוק לבן, ולא רצה לטעום עד ששמע סדר הקידוש, ואחר חצות הלילה הקיץ משנתו ואמר שילכו לבקש עליו רחמים על קבר צדיקים ופרט על קברו של אביו, וכל העיר התחילו להתפלל ולבקש רחמים עליו, וכן הי' כל משך השב"ק ובמוצ"ש בלילות גדולות ביום ראשון י"ט טבת תרל"ב נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש. השאיר אחריו ספרים עה"ת ועל הש"ס ושר"ת בשם כתב סופר.

כ' טבת

הגה"ק רבי משה בן מיימון זי"ע [הרמב"ם]

ימי נעוריו

נולד ביום יד ניסן בשנת ד' תתצ"ה לפ"ג בעיר קורדובה שבמדינת ספרד לאביו רבי מיימון בן יוסף הספרדי שהי' אחד מדייני עיר קורדובה, משפחת אבותיו היו חכמים ודיינים וגדולי העם מזרח דור, תחילת לימודיו וחכמתו למדו אביו, ותיכף ראו עליו כי זה הקטן גדול יהיה, וכי לגדולות נוצר, כשמלאו להעלם י"ג שנה החלה עת צרה ליעקב כי עם האלמיהאדין השתלטו על עיר קורדובה וגורו שמד-העברה לדת האיסלם או גלות שיעזבו את הארץ ואלפי יהודים תושבי העיר הלכו בגולה וביניהם רבי מיימון הדיין ומשפחתו, ונדדו מעיר לעיר וממדינה למדינה, אם כי הלך העלם משה בגולה טעמו לא פג ועלה ונתעלה בחכמה ובתבונה, וחזן מה שאביו לימדו התחבר עם חכמי הפילוסופיא וסיגל לעצמו חכמות כלליות חכמת ההנדסה והרפואה, כאשר

שמעו את שמעת רבי יהודה אבן שושן היושב בעיר פאס אשר בארץ אפריקא גמרו ואמר לשים פעמיזהם אל מקום שבת, ר' מיימון ובנו דוד שלחו ידיהם במסדר להביא טרף לביתם ורבינו משה למד מפי רבי אבן שושן הנז',

באותו זמן החל הרמב"ם לכתוב פירושו על המשניות כמו שכותב בחתימת פירושו וז"ל: התחלתי לחבר פירוש המשנה ואני בן עשרים ושלוש שנה והשלמתי במצרים ואני בן שלשים שנה שהי' אלף תע"ט לשטרות (היא שנת ד' תתקנ"ז לב"ע).

אגרת השמד

אף שם בעיד פאס גבר חמת המציק שהיו אנוסים להתחפש כמאמינים בתורה האיסלם, ואז קם חכם אחד וזורה כי כל אלו המתחפשים הם מומרים לעבודה זרה, ודבר זה החריד לבות האנוסים ותרפינה ידיהם, והיו שחשבו לעזוב לגמרי דת הישראלי, באותה שעה כתב קם הרמב"ם וכתב מגלת ספר בלשון הערבית "אגרת השמד" לחזק ברכים כושלות ולחזק את העם האנוסים, והזכיר כי בשעת הסכנה מותר להתחפש במסכה אמונה אחרת וכו', והי' גם מעודד שיעזבו את ארץ השמד ויעברו למקום עוז מבטחים, ומשום זה נתפס למלכות כמסית את המאמינים לבגוד באמונת מחמד, וד' הי' בעזרו דהי' שם חקר הערבי גדול שדבר עליו טוב ויצלחו ממות.

נפלאותיו במצולה

כשגבר חמת האויב גמר רבי מיימון להמלט מארץ האויב ובשנת תתקכ"ה בד' לחדש אייר בליל חשך ואפילה ירדו כל בני משפחתו באני' לשאת אותם לארץ ישראל, על הדרך קמה רוח סערה לטבעו בים כמו שכתב הרמב"ם ברשימותיו: בליל אחד בשבת בארבעה ימים לירח אייר נכנסתי לספינה וביום שבת עשירי לאייר שנת ד' תתקכ"ה ליצירה עמד עלינו נחשול שבים לטבענו והי' זעף גדול בים, ונדרתי עלי ששני הימים האלה אצום בהם ואתענה בהם תענית ציבור שלם אני ואנשי ביתי וכל הנלוים אלי ואצוה על בני לעשות כן עד סוף כל הדורות שיעצו מאתם ויתנו צדקה כפי חסם, ומנדרי שאהי' אני יושב לבדי בעשירי באייר לא אראה שום אדם אלא מתפלל וקורא כל היום ביני לבין עצמי וכשם שלא מצאתי בים באותו היום אלא הקב"ה כך לא אראה אדם ולא אשב עמי אלא אם כן נאנסתי, וליל אחד בשבת שלושת ימים לירח סיון יצאתי בשלום מן הים ובאנו לעכו וניצלתי מן השמד והגעני לארץ ישראל, ויום זה נדרתי שיהיה יום ששון ושמחה ומשנתו ומתנות לאביונים אני וביתי עד סוף כל הדורות, וביום שלישי בשבת ארבעה ימים לירח מרחשון שנת כ"ב ליצירה יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה (א"ה, הי' אז המסע הצלב שלחמו הנוצרים עם המוסלמים) ונכנסתי לבית הגדול והקדוש (כנראה שמתכוין לכותל המערבי, הכ' והתפללתי בו ביום החמישי ששה ימים לירח מרחשון, ובאחד בשבת תשעה בחדש יצאתי מירושלים לחברון לנשק קברי אבותי במערה, ואותו יום עמדתי במערה והתפללתי שבח לקל על הכל, ושני ימים האלה שיש ותשיעי במרחשון נדרתי שיהי' לי יום טוב ותפלה

תל תלפיות

כאשר שם הרמב"ם הולך וגדול בחכמתו הנפלאה נתמנה ע"י המשנה למלך שיהי רופאו הפרטי ומה התפרנס למחית ביתו ומאז השכימו לפתחו שאר שרי המלוכה ואצילי העיר שיהי רופא ביתם, ואחרי כן נשא חן בעיני המלך השולטאן והוא שמהו לרופא לו ולחצירו, והמשרה הנכבדה הזו היתה ירושה לבנו ולנכדיו, רופאים גדולים ורבים נהרו אל מקום הרמב"ם להתראות אתו וליהנות מחכמתו,

גם נתמנה ע"י הקהלה להיות להם לרב ולמורה דרך בראותם את גדל חכמתו בהפלגה יתירה, וישב הרמב"ם בראש תשעה מורי הוראה, הרמב"ם הי' טרוד במאוד מעבודתו כרופא ורב העיר כפי שכותב ז"ל: אני שוכן במצרים והמלך שוכן באל-קאירה ובין שני המקומות שני תחומי שבת ולי על המלך מנהג כבוד מאוד, אי אפשר לי מבלי ראותו כל יום בתחילת היום, אמנם כשימצאהו חולשה או יחלה אחד מבניו לא אסור מאל-קאירה ואני רוב היום בבית המלך, ואפשר גם כן שפקיד אחד או שני פקידים יחלו ואני צריך להתעסק ברפואתם, כללו של דבר: כל יום ויום אני עולה לאל-קאירה בהשכמה וכלא יהי' שם שום מכשול ולא יתחדש שם שום חידוש אשוב למצרים אחר חצות היום על כל פנים לא אניע קודם, ואני מתרעב ואמצא באכסדראות כולם מלאות בני אדם גוים ויהודים בהם חשוב ובלתי חשוב ושופטים ושוטרים ואוהבים ושונאים וערב רב ידעו את עת שובי, ארד מעל הבהמה וארחץ ידי ואצא עליהם לפייסם ולרצות ולחלות פניהם כדי למחול על כבודם להמתין אותי עד כדי שאוכל אכילת עראי, והיא מעת לעת ואצא לרפאותם ולכתוב להם פתקאות וטסחאות רפואות עליהם, לא יסור הנכנס והיוצא כל הלילה, ולפעמים באמנות התורה עד סוף שתי שעות מן הלילה או יותר אספר להם ואצום ואדבר עמהם, ואני שוכן פרקדן מרוב העייפות וכנס הלילה ואני בתכלית החולשה לא אוכל לדבר, סוף דבר: לא יכול אחד מישראל לדבר לי או להתחבר ולהתבודד עמי וזאת יום השבת אז יבואו כל העם או רובם אחר התפלה אנהיג הציבור במה שיעשה כל ימי השבוע ויקראו קריאה חלושה עד הצהריים וילכו לדרכם וישבו קצתם ויקראו שנית אחר תפלת המנחה עד עת תפלת ערבית, ע"כ, (ממכתבו לרבי שמואל אבן תיבון).

שם במצרים קיבל מאת הממשלה כתר הנגידות לו ולזרעו ירושה עד ששה דורות, וכל ימיו שהי' במצרים השתדל להשיב את מצבה היהודים שם ובכל מקום, חמשה בתי מדרשות הקים במצרים בהם לימד תורה לאחרים, וכל הלומדים שם התפרנסו על חשבונו של הרמב"ם, ההוצאות מכיסו של הרמב"ם להחזוקת בני הישיבות ובית תלמודם עלה יותר מעשרת אלפים דינרים מצריים, שם במצרים נשא אשתו השנייה שממנה נולד לו בנו הידוע רבי אברהם.

מצודתו פרוסה

בארץ תימן היו היהודים תחת עול ממשלה קשה והכריחו היהודים לקבל עליהם אמונת מוחמד למראה העין, וגם עמד אז מומר אחד ודרש דרשות של דופי על תורת משה ורבים החלו

ושמחה בה' ואכילה ושת', אלקים יעזרני על הכל ויקים לי את נדרי לה' אשלם אמן, וכשם שזכיתי להתפלל בחורבנה כך אוכה אני וכל ישראל בנחמתה ונאמר אמן, עכ"ה"ק.

באותו זמן הי' "המרכז הרוחני" בארץ ישראל בעיר עכו מנהיג העדה הי' הדיין החכם והמשכיל רבי יפת בן ר' אליהו אתו נתקשר הרמב"ם בקשרי אהבה וידידות, ונמשכה הידידות גם כאשר רבי יפת נתמנה דיין באלכסנדר. באותו זמן שהי' הרמב"ם נודד ממקום למקום גמר את פירושו על המשניות כפי שכותב בסיומו לפי המשניות ז"ל: ידע השם יתברך כי מהן הלכות תליתי פירושו במסעות הדרך ומהם ענינים כתבתים ואני עליתי בספינות בים המלח....

כוס יגונים

מפני מצב המלחמה הי' עניות ודחקות מנת חלקם של היהודים תושבי א"י והחיים היו קשים מנשוא, וזמן קצר אחר הגיעו לא"י נסע להשתקע באלכסנדר. שבארץ מצרים שהי' טוב להיהודים יותר משאר ארצות הגולה, כששה חדשים אחר בואו למצרים מת עליו אביו הגדול רבי מיימון, ובטרם התנחם מתו עליו שני ילדיו ביום ראש השנה וזמן קצר לאחר מכן נפטרה אמו – אשת נעוריו של הרמב"ם, וגל אחד גל הכה אותו שאחיו ר' דוד לו מסר כל כספו והוא פירנס אותו טבע בים עם כל רכושו וגם רכוש אחרים הי' בידו, ומרוב צערו נפל למשכב ועד כשנה שכב על ערש דוי, הרמב"ם הביע את רגשי האבל שלו במכתב לידידו הנ"ל רבי יפת מעכו וז"ל: לכבוד גדולת מר יפת החכם המבין הדיין והמשכיל בן כבוד גדולת מרנא ורנא אליהו הדיין החסיד זכר צדיק לברכה מאת אהבו המתפלל לחוסף כבודו משה ב"ר מיימון הרב זכר צדיק לברכה ... מאחר שנפרדנו מת אבא מארי וזכרנו לברכה גם אירעונו צרות רבות בארץ מצרים מחליים והפסד ממון... והרעה הגדולה שבאה עלי באחרונה שהיא רעה מכל רעה שעברה מיום היותי עד היום הזה, והיא פטירת אחי הצדיק זצ"ל שטבע בים הודו, ובידו ממון רב לי ולו ולאחרים, והניח בת קטנה ואלמנתו אצלי, ונשארת אחריו כמו שנה מיום שהגיעה השמועה הרעה נופל על המטה בשחין רע ובדלקת ובתמהון לבב וכמעט הייתי אובר, כמו שמונה שנים אני מתאבל ולא התנחמתי, ובמה אתנחם, על ברכי גדל והוא הי' האח והוא הי' התלמיד והוא הי' נושא ונותן בשוק ומרוח ואני הייתי יושב לבטח, והבין בתלמוד ובמקרא והבין בדקדוק הלשון, ולא היתה לי שמחה אלא בראותו, ערבה כל שמחה והלך לחי העולם, והניחני נבהל בארץ נכרי, כל עת שאראה כתב ידו או ספר מספריו יהפך עלי לבי ויעורו יגונים... ולולי התורה שהיא שעשועי ודברי החכמות שאני הוגה בהם כדי שאשכח בהם את יגוני אז אבדתי בעני... ע"כ,

עוד לא גמר לשנות כוס היגונים בא עלי צרה כשהעלילו עלי דפיתה יהודים שקבלו עליהם את דת המוחמד לשוב לדת אבותם שזה הי' עבירה גדולה על פי החוק, כוונת המלשנים הי' על האגרת השמר, ויטב ד' עלי חסד שמצא חן בעיני השלטון ונמלט מפח יקוש.

מצאנו שאמו לקחו פ"א אליו כשהי' ילד קטן ואמר עליו זקינו הה"ק מצאנו אל אמו שהילד עוד יאיר את העולם, הה"ק מציעשנוב הי' לו קורת רוח שזכה להכיר זקינו הק' מצאנו משום דכתבו התוס' (ב"ב נט.) דהא דאיתא בב"מ (דף פה:) כל שהוא תלמיד חכם ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מדרעו לעולם, היינו דווקא בראוין זה את זה.

במעלליו התנכר הנער

משנות ילדותו הי' מחונן בכשרונות נדירות וכל רואיו יכירו ויעידו כי לגדולות נוצר, והי' שוקד על תלמודו בהתמדה רבה, וגדולי הרבנים שבאו להסתופף בצל אביו הק' משינאווא השתעשו עמו בדברי תורה ביניהם הגה"ק מאוסטראווא והגאון הבית יצחק זצ"ל שפלפל עמו ואמר שלא ראה אברך בנש"ק שיהי' למדן כמותו.

האיש מקדש

כשהי' בן י"ג שנה בא בברית האירוסין עם הרבנית בתו של הה"ק ר' יהושע מבעלז זי"ע, ובשנת תרמ"ז נשאה וישב שם בבעלזא על התורה ועל העבודה, חותנו הי' מחבבו למאד והי' משתבח עם השני בערלעך שלו הי"ה בנו הה"ק ר' ישכר דוב וחתנו הה"ק רבי שמחה ישכר דוב, הי' בידידות רב עם גיסו הנ"ל הה"ק מהרי"ד מבעלז שהעריץ אותו עד למאד והי' דאג לשלומו הטוב, כמסופר שבשנת תרע"ב רצו כמה אדמו"רים ורבנים לייסד חדר שילמדו בו בסוף היום גם קצת לימודי חול וכתב הגה"ק מבעלז מכתב חריף נגד זה ונתבטל הדבר, והגה"ק מבעלז גילה טעמו למה יצא מגדרו לכתוב בתקיפות כל כך, כי חשש שהגה"ק מציעשנוב מפאת חולשתו מחליו (שחלה משנת עת"ד עד להסתלקותו בשנת תרע"ד) לא יוכל לסבול הצער מהשמועה שנתייסד חדר כזה, הי' נוהג במנהגיו כמנהג שינאווא (חוץ ממה שהי' לובש ספאדיק בחול כמו בבעלזא לא כשאר בני הה"ק משינאווא שלבשו קאפולישין) אבל בדברים שהיו נוגעים להרבניות הי' נוהג כמנהג בעלזא כדוגמת כריכת ההושענות כרך את של עצמו בערבה כמנהג שינאווא וההושענות של הרבנית בעלז לולב כמנהג בעלזא.

על כס הרבנות

הה"ק מציעשנוב ישב על שלחן חותנו שבע שנים עד שנת תרנ"ג, ואז קבלוהו לאב"ד בעיר ציעשנוב, והי' נוהג נשיאותו ברמה רב תבונות, והי' יושב ודן בתמידות עניני ביד, פעם התדיין אצלו איש ואשה ובשעת הדין הי' הה"ק מציעשנוב מתעסק עם מקטרתו, והי' נדמה להאיש שאינו מאזין לטענותיו, אבל בשעה שטען ונטה לומר קצת שקר, הגיב הה"ק מציעשנוב ואמר לו מה אתם אומרים, וזה חזר ונשנה בכל פעם כשרצה לשקר, וכיון שראה שידוע אימתי הוא משקד אמר בעל כרחך את האמת.

בשנת תרנ"ט כשנפטר אביו הק' משינאווא עבר אליו חלק חשוב מחסידי, עפ"י מעשה שהי' הה"ק משינאווא בחנוכה האחרון עלי אדמות כשהי' חולה מוטל על ערש דוי, וכבר לא יחי' יכול

לפסוח על שני סעיפים, אז פנה חכם התורה שבארץ תימן רבי יעקב אלפיומי לבקש ממנו מה לעשות לחזק יהודי תימן באמונת ד', אז כתב הרמב"ם להם אגרת נחמדה בלשון ערבית, הידוע בשם "אגרת תימן" דברי נחומין וכבושין, ובסוף כותב שיוהרו שלא יתגלה המכתב להערביים, והוא סיכך עצמו ליזכות את הרבים, ובכלל השתדל הרמב"ם להקל עול סבלם של יהודי תימן כמו שכותב הרמב"ן באגרתו אל רבני צרפת על דבר ספר המורה וז"ל: והנני מעיד לפני רבותי שמים וארץ כי שמעתי ממגיד אמת שבכל ארצות ממלכת תימן קהלות רבות עוסקים בתורה ומצות לשמן, והיו מזכירים שם הרב בכל קדיש וקדיש בחייו וביומיו ובחיי מרנא משה בן מיימון, אשר האיר עיניהם בתורה והעמידם בקרן אורה, לבטל מהם גזרות קשות וכובד המסים, כי היו כטיט חוצות מרמס, ומעליהם עול מלכות הרים ויקל להם מעט ממשא מלך ושרים, ע"כ.

ידו החזקה

הרמב"ם בראותו כי אין ההמון יודע עיקרי ההלכות היוצאים מהמשנה והגמרא שם על לבו לחבר ספר שיהי' בו כל ראשי ההלכות דבר דיבור על אופניו כמו שכתב לתלמידו רבי יוסף בן יהודה אבן עקנין למען יניח מן החקירה בבקשו כל הלכה הדרושה לי' עשר שנים רצופות עבד הרמב"ם לערוך את הספר "היד החזקה" וכתב בסדר הדורות בשם רבי דוד הנגיד וז"ל: כי עשר שנים הי' יושב רבינו משה בחדרו ולא יצא מפתח ביתו עד שסיים משנה תורה, בלילה שהשלימו נראה אליו בחלום רבינו מיימון אביו בלוויית אדם אחד עמו, ואמר לו רבנו מיימון אביו: הנה לך זה משה רבינו, ונבהל (הרמב"ם) אמר לו (משרע"ה) באתי לראות מה שעשית, וכשראה אמר לו יישר כחך, ע"כ.

הסתלקותו לחיי העוה"ב

כארבעים שנים חי הרמב"ם במצרים וכשהגיעו ימיו לשבעים שנה ביום כ' לחדש טבת שנת ד' תקס"ה נח נפשי, וישם בארון במצרים ועל פי רצונו ופקודתו הובאו עצמותיו לארץ ישראל וקברוה בטבריה, מספרים דבהעלותו את הארון לארץ ישראל פגעו בהם שודדים ויברחו האנשים נושאי הארון, השודדים רצו להשליך את הארון לים ולא יכלו להעתיקו ממקומו, אז הניחו להיהודים שזילכוהו למחוז חפצם, בכל מקום בעולם רב האבל עם הגיע הידיעה על הסתלקותו של הרמב"ם לשמי רום, בירושלים עשו מספד גדול וקראו פרשת התוכחה שבספר ויקרא, והפטירו בנביא והי' דבר שמואל אל כל ישראל גלה כבוד ישראל כי נלקח ארון האלוקים.

כ' טבת

הגה"ק רבי שמחה ישכר בער האלבערשטאם מציעשנוב זי"ע

ממקור קדוש מחצבתו

נולד בשנת תרכ"ט בסטראפקוב לאביו הגה"ק משינאווא (שהי' באותו זמן בארץ ישראל) וזכה להכיר את זקינו הגה"ק

לדבר, רמז באצבעו על הה"ק מציעשנוב שהוא ידליק את הנרות בהמנורה שלו על מקומו והחסידים ראו בזה כעין סמיכה.

ויראו ממך

ה' נערץ במאוד בעיני גדולי דורו והיו מקבלים דעתו בעניני הכלל, פעם ה' אסיפה גדולה של רבנים בעניני הנשיאות של קופת רמבעה"ז לעדת גאליציע ובראשם הגאון המהרש"ם זצ"ל אב"ד ברעזאן והה"ק מציעשנוב נתאחד קצת כשנכנס להאסיפה עמד מפניו הגאון מברעזאן מלא קומתו ואחריו כל הרבנים, ואחר האסיפה כששאלו את הגאון מברעזאן מדוע קם מפני הרב מציעשנוב שזעיר ממנו הרבה, ענה ואמר וואס זאל איך טוען ווען ער איז אריין געקומען האב איך מיך דערשראקן פון פאר אים.

סיפר כ"ק מרן רבינו בעל ברך משה ז"ל כשהי' אביו הק העצי חיים זי"ע (שהי' מחותן עם הה"ק מציעשנוב שבנו ומ"מ הגה"צ ר' יחזקאל זצ"ל הי' חתנו) מביקורו אצלו אמר: איך בין געווען ביי אנדערע צדיקים ס'האט מיך נישט אזוי באנומען, איך בין געווען אין ציעשנוב ס'האט מיך עלעקטעירט פון קאפ ביז פוס.

עבודתו בקודש

תפלותיו ודרשותיו הי' בהתלהבות גדולה עד למאוד מעורר לבבות ישראל, סיפר הה"ק ר' איציקל מפשעווארסק זצ"ל שפ"א הי' בשבת טובה בציעשנוב והה"ק מציעשנוב קרא את פרשת האזינו בהתלהבות נוראה, ותיאר לפני הה"ק מקאלאשיץ את הרגשתו בשעת הקריאה באמרו: איך האב נישט געוואוסט צו עס טאג צו נאכט, צו עס איז שבת צו אינדערואכץ, צו איך בין אויף דער וועלט צו אויף אן אנדערע וועלט.

נהג עפ"י רוב להתענות בערב שבתות של שובבי"ם, פעם בסוף ימיו כשהי' כבר חלש (שהי' חולה משנת עת"ר) מיהר לקדש אחר התענית לפני שש (כי הקפיד לא לקדש בין שש לשבע) ואחר שלקח הכוס בידו דפק המורה שעות שהגיע שעה שש, מפני כבוד הכוס לא הניחה מידו, אלא חיכה שעה שלימה דבוק במחשותיו הק' כשהכוס בידו אף על גודל חולשתו ורק אח"כ קידש.

סיפר הה"ק ר' איציקל מפשעווארסק זצ"ל דבהושענא רבה כשפתח הה"ק מציעשנוב לומר דברי כיבושין, געו כל העם בבכי ולא הי' אפשר לשמוע מה שאומר מגודל קול הבכי, ומסופר דבראש השנה כשאמר היה"ר לא שמעו כלום, אמנם כששמעו ממנו תיבת "כדאי" מהנוסח שם, (ואני יודע בעצמי שאיני כדאי לבקש על עצמי וכו') נעשה בכי בביהמ"ד.

רוח נדיבה

הי' תופס מחשבות בנ"א ומגיד עתידות והי' מזהיר על מלחמת העולם הראשונה בשנת תרע"ב חששו ממלחמה שנהרג המשנה למלך של מדינת עסטרייך וחששו שיד רוסלאנד באמצע ואמרו לפניו בשם גיסו הה"ק מהר"ד מבעלזא שלא יהי' מלחמה, ענה ואמר מה פעל אם נדחה לשנתיים ואמר כמה פעמים לפני הסתלקותו דאם היו יודעים מה שעמד לבוא על העולם היו כובשים פניהם בקרקע ובוכים (בלשונו הקדוש) וואלט מען געלעגן

מיטן פנים אין די ערד און געוויינט) וחשבו אז שנתכוון למלח"ע הראשונה ולבסוף ראו שנתכוין למלח"ע השני. והה"ק ר' איציקל מפשעווארסק זצ"ל שהי' בסיביר במלח"ע הב' אמר שכל זה ראה הה"ק מציעשנוב ברוח קדשו.

פעם עמד חתנו הה"צ ר' לייבוש מטאמשוב אצל חלון ביהמ"ד והרהר באיזה דבר, אמר לו חמיו מה שחשב ועמד חתנו כמשתומם, נענה לו חותנו ואמר: תפיסת מחשבה אינו רוח הקודש.

לוחם מלחמת ה'

הה"ק מציעשנוב הי' מקנא קנאת ד' צבקות ולחם בעוז נגד כל הפרצות בכלל, ובפרט נגד ספחת הציונות שהחל אז להיות אבן נגף בכרם בית ישראל ורבים חללים הפילה, והי' מריץ ושוגר מכתבים לגדולי דורו שילחמו נגד הציונים שלא ירימו ראש ולא ישתלטו בהנהגת הקהלות. רביה"ק זי"ע הי' מספר מגודל מסיני של הה"ק מציעשנוב במלחמתו נגד הציונים וסיפר דכשישבו בני הגה"ק משינאווא שבעה על אביהם ביום השישי התחיל הגה"ק מציעשנוב לבכות מרה וכששאלו אחיו על סיבת הבכי ביום השישי הרי אמרו חז"ל שלשה לבכי, ענה להם דבוכה דעכשוו שנסתלק אביהם הק' מי ילחם עם הציונים, והי' מספר רביה"ק זי"ע דהכתבי עת של הציונים היו שופכים על הה"ק מציעשנוב בוז וקלון מידי יום ביומו על מלחמתו עמהם, והי' אומר שביום שאין כותבים עליו צריך לעשות תשובה, ורביה"ק זי"ע כשהוציא את ספרו על הגאולה ועל התמורה בשנת תשכ"ו השמיצו עליו הכת"ע מדי יום ביומו ואמר בדרך צחות שאותו אין מניחים שיעשה תשובה שהוא אינו עובר יום שלא ילעגו עליו.

אגב. בשנת עת"ר אמר הה"ק מציעשנוב שהאור של הבעש"ט הק' נמשך למאה וחמישים שנה ואז נפסק (שנת עת"ר הוא ק"נ שנה משנת ק"כ, שנה שבו נסתלק הבעש"ט הק'), והוא כדברי רביה"ק זי"ע בספה"ק ויואל משה סימן ק"פ דלא נודע להעולם מה הוא דרך הבעש"ט הק'.

הסתלקותו לחיי העוה"ב

בשנת עת"ר חלה אנושות ומאו הי' חלש עד להסתלקותו אבל המשיך בעבודתו הק' במסירות נפש, לפני הסתלקותו שאלו בן גיסו הה"ק מקאלאשיץ מה יהי' עם העולם שאז נשרו הרבה בחורים מן הדרך מן ספחת הציונים ואבירייהו ועשתה חורבנות בבתי ישראל, ענה לו דלפני ביאת המשיח ירדו לעולם נשמות שלא יצרכו לעבוד הרבה (להחזירם למוטב), ואגב אמר שהיום שנתחדש כח העלעקטריק שהכל נעשה במהירות גם לעשות תשובה לא צריך זמן הרבה ולהסתגף בסיגופים ותעניות.

במוצש"ק כ' טבת תרע"ד לפ"ק עלתה נשמתו לגנוי מרומים ורבבות נהרו אחד מטוט וגיסו הה"ק מהר"ד מבעלזא אחר את הלוי' והגיע למחרת וביכה אותו בבכי תמורים באמרו: עד איז געווען א ווארעמע קעסל וואס מיר האבן זיך ביי איהם אנגעווארעמט אגרותיו אלי הי' מונח בארגו עם כתבי קודש, השאיר אחריו ברכה ספה"ק דברי שמחה על התורה ומועדים ומכתביו.

זכות הגליון נתנדב
לעילוי נשמת

הרה"ח ר' חנניא יו"ט ליפא פישער ז"ל

בן הרה"ח ר' מנחם ז"ל
גלב"ע כ' טבת

הונצח ע"י בני מוה"ר ישראל ארי' פישער הי"ו
ונכדו מוה"ר יואל פישער הי"ו

לעילוי נשמת
האשה החשובה

מרת חיה טשבע מאנדל ע"ה

בת הרה"ח ר' ישעי' ז"ל
גלב"ע י"ח טבת

הונצח ע"י בנה
מוה"ר אברהם דוב יהודה מאנדל הי"ו

מהימים נוראים שזה זמן של תשובה, יש עוד שני זמנים, א' ימי קריאת פרשיות שובבים, ב' ימי ספירת העומר, והנה בימי ספירת העומר, יש לכוון בכל יום לתקן ספירה אחת, ודא לאו כל מוחא סביל, ומה שאין בן בימי קריאת פרשיות שובבים, וזהו שאמר "מונה מספר" ימי ספירת העומר, זה "לכוכבים" לבני עליה, אך "לכולם" הזמן הוא "שמות יקרא" כשקוראים פרשיות שובבים.

(בני שלשים)

וטעם הדבר יתבאר לך ממה שביארנו בענין גלות מצרים כי אותם שנשתעבדו בגלות מצרים היו אותן הניצוצות של הנשמות שנפגמו על ידי אדם הראשון, וכל אלו נתקנו בגלות מצרים, והוא, ולכן בזמן הפרשיות אלו, יש בהם סגולה לקבל תשובת האדם, ולכן הם מתחילים מן פרשת שמות, מפני שאז בפרשה ההוא היה התחלת השיעבוד ומסתיים בפרשת משפטים, וזה סוד הפסוק (ירמיה א) "שובו בנים שובבים" כי על ידי החטא נמסרו ניצוצות אל הקליפות ונתלבשו תוך הקליפות ונעשו שובבים, לכן עתה שובו בתשובה, והסירו אותם השובבים מתוך הקליפות, והשיבו אל הקדושה כבראשונה.

(האריז"ל בשער רוח הקודש)

ידוע מה שכתבו בספרים הקדושים דבימים האלו שמתחילין פרשיות שובבים, הוא מסוגל מאוד לשוב על חטאת נעורים ולתקן מדת היסוד, כי בימים האלו מתעורר התיקון שהיה במצרים שתיקנו מדת היסוד והעלו הניצוצות הקדושים לשרשן.

(צמח צדיק)

והנה ב' חדשים אלו טבת ושבת צריך להתנהג בהם פרישות וטהרה כמו שאמרו הקדמונים לעשות כדי שנפעול שלא יהי' לס"א חלק ואחיה בהם והיפכו ג"כ הם לטובה לנו ולכן אחר עשרה בטבת שמורה על האחיה שהיה לס"א בחדש זה והיה לס"א אחיה בשמות הקדושים כביכול ומנעו השפע משמות הקדושים כי כל חודש שולט בו צירוף אחד מ"ב צירופי הוי' ולכן אחר עשרה בטבת שמורה כנ"ל מתחיל שובבים ש"ע שנעשה תשובה אז נבטל אחיות הס"א שיש בהם.

(זרע קודש)

שובו בנים שובבים חוץ מאחר (תניגה טו.), בתיבת אחר"ר מרומים זמני התשובה שבחדש תשרי מיראה ומאהבה, א' רומז על היום המיוחד בשנה יום כיפור, ח' רומז על שבת ימי הסוכות ויום שמיני עצרת, ר' רומז על ראש השנה, שובו בנים בזמני פרשיות שובבים, חוץ ממה שעשיתם תשובה באחר"ר בזמנים שבחדש תשרי.

(עטרת ישועה)

והנה עכשיו בימי שובבים ת"ת שהוא גמר של יוהכ"פ שעבירות שאין יוהכ"פ מכפר בימי השובבים ת"ת יש תיקון עצום לעבירות הללו, וזהו שובו בנים שובבים חוץ מאחר – היינו אפילו שפגמו כל כך שנתהווה בבחינת "אחר" שהוא חוץ מהיכלות הקדושה ח"ו – היינו הנשמה שהיא בקצה השמים – שאין להם אף בחינת שם ישראל כלל כי אם ישראל מומר שנקרא בבחינת אחר כנ"ל אעפ"כ בימים האלו גם הם ישובו ויכללו באחדות ישראל לה' אחד ע"י תיקוני שובבים כנ"ל, ויעשו מאחר אחד, וזהו הר"ת שובבים ת"ת, שת"ת הוא תפארת, ותפארת גופא שהוא גוף היחוד בעצם יחוד קוב"ה ושכינתיה והחטאים שאין להם תשובה ביוהכ"פ יש לו תשובה בימים האלו בימי שובבים ת"ת הנ"ל שהוא גמר היוהכ"פ שמתעורר בהם אחדות ישראל ואורייתא וקוב"ה.

(שארית ישראל)

שובבים הם כמו עשרת ימי תשובה והוא זמן שמקובל התפילה בבחינה כמו עשרת ימי תשובה, והנה כלל ענין שובבים הוא לתקן את המידות ולקדש החושים לשמור עצמו מעצבות וכעס וגאווה.

(תולדות אהרן – זיטאמיר)

הנה לאשר בשבת זו מתחילין ימי שובבים לשוב בתשובה שלימה על חטאת נעורים רח"ל, והם ימי תשובה כמו עשרת ימי תשובה ממש, שעל ידי התשובה מתקנים כל הפגמים עד שמתבטל הקטיגור.

(עטרת ישראל)

מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא (תהלים קמז, ד), ידוע חוץ

מנהג ליל ניטל שחל בשבוע זו

לינאי המלך לבם של פרושים עליך דהיינו שהחכמים אינם שמחים בהצלחתך ושונאיםך הם, שאל לו ומה אעשה, אמר לו, תן ציץ הקודש (שהרי היה כהן גדול) על מצחך והם יעמדו מפני כבוד השם שעל הציץ ויגלו את סתרי לבם, היה שם זקן אחד ויהודה בן גדודיא שמו, ויאמר לינאי, ינאי המלך! רב לך כתר מלכות, הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן, לפי שהיו אומרים שאמו של ינאי נשבת במלחמת החשמונאים במודיעים ושבוייה אסורה לכהן, ונמצא שבניה חללים (ובנידון דין, הרי ינאי כהן חלל, ולזה אמר לו יהודה בן גדודיא הנח כתר כהונה).

אולם מסיק בגמרא: ויבוקש הדבר (היינו שחיפשו עדויות לכך שאמו נשבת וכו') ולא נמצא, אבל חכמי ישראל שהיו בסעודה אשר הכין להם ינאי, הורחקו בזעם לפי שכעס עליהם ינאי על שמועה זו, ויאמר לו אלעזר בן פועירה לינאי, הדיט שבישראל כך הוא דינו שאם העליל עלילה אין עושים לו דבר, ואתה מלך וכה"ג ויפטר בלא כלום על הוצאת דיבה, שאל לו ינאי: ומה אעשה, ענה לו, רומסם (פרש"י, הרגם). שאל אותו ינאי בחזרה: ותורה מה תהא עליה, שמוא תשתכח התורה ח"ו, אמר ליה הרי הס"ת מונחת בקרן זוית וכל הרוצה יבוא ויטול, ואין צורך בחכמים (עפ"ל), מיד נזרקת בו מינות בינאי ונתלקחה הרעה ע"י אלעזר בן פועירה, ויהרגו כל חכמי ישראל רח"ל, והיה העולם שמם מן התורה, עד שבא שמעון בן שטח, ורש"י מפרש שהיה אחי אשתו של ינאי, והחביאתו, והחזיר את התורה ליושנה, ע"כ.

[מענין לענין באותו ענין, מדי דברו בו זכור אזכרנו במקרה נוסף כאשר חייו של שמעון בן שטח היו תלויים לו מנגד, מכעס גיסו ינאי המלך, והוחבא ע"י אחותו-אשתו של ינאי וכך ניצלו חייו, (הובא במדרש פ' מקץ), שהיו שלש מאות איש שקבלו עליהם נזירות ולא היה להם כסף לקנות קרבנות נזיר, ושמעון בן שטח חיפש להם פתח חרטה, ועי"כ לפטרם מן הקרבנות ולא מצא פתח חרטה אלא למאה וחמישים מהם, הלך שמעון בן שטח לינאי המלך גיסו ואמר לו, הלא ידעת אם לא שמעת שיש בעמך שלש מאות נזירים, אך אין ידם משגת לקנות קרבנות ע"כ הרניי מקבל עלי לעזור ולעמוד לימין מאה וחמישים מהם, ואתה תעזור ותושיע למאה וחמישים הנותרים, ינאי הסכים ושילם במיטב כספו, והלך שמעון בן שטח, והתיר למאה וחמישים נזירים, ולהשאר קנה קרבנות בכספו של ינאי, והולכי רכיל סיפרו לינאי את כל אשר קרהו, ואת פרשת הכסף אשר הוציא ממנו בערמה, וימלא ינאי חמה עליו, ורצה להורגו, ותמהר המלכה ותחביאהו, ולא מצאוהו. באחד

תקופת "אותו האיש"

רוב אומות העולם - כהיום - מאמינים לפי דרכם ב"אותו האיש" הידוע לשמצה, והרוצה לדעת באיזה תקופה חי, ומה היו מאורעותיו הסוערות הידועות לנו אודותיו, שומה עליו, לחזור אחורנית לתקופת התנאים, אלפי שנים לפנינו.

מון הראוי לציין שלאומות העולם אין כמעט ידיעה על אותו האיש, והמעט מן המעט שידוע להם נלקטו מספרי היהדות, ממה שהובא בכמה דוכתין בש"ס לפני הצנזור, [כי בתקופה ההיא, הוציאו מהגמרא ומהרבה ספרים אחרים ענינים שונים שהנוצרים העלילו, שזה נגד אמונתם] וכיום הדפיסוהו שוב בשם "חסרונות הש"ס", ואכן משם לקטנו עד כמה שידינו מגעת.

שם רשעים ירקב

בגמרא סנהדרין (דף ס"ז ע"א בחסרונות הש"ס) איתא, ששמו של "אותו האיש" היה "ישוע בן סטדא" ובספרים רבים ואף בש"ס גופא מוזכר שמו פעמים מספר "ישו הנוצרי", [ודורשי רשומות הורידו האות ע' משמו ישוע, שהרי ישו ר"ת י"מח ש"מו ו'זכרו], וכינוהו "בן סטדא" ע"ש מעשה שהיה כי אמו שנקרא בשם "מרים" היתה אשתו של "פפוס בן יהודא", והלכה והיתה לאיש אחר, דהיינו שנישאה לגוי בשם "פונדירא" מבלי שהתגרשה מבעלה, ומהם נולד ישו הנ"ל, ולכן קראוהו "בן סטדא" לאמור שסטתה מן הדרך והתחברה לגוי בחטא.

מהקודש אל החול

בעמדינו ימים אחדים אחרי יומין דחנוכה, דבר בעתו להרחיב קצת הענין ומראש נקדים לספר מי הוא ינאי המלך אשר עליו נספר בהמשך דברינו, ובכן, מתתיהו בן יוחנן כהן גדול היה ראשון למלכות בית חשמונאי, כמאתים שנה לפני חורבן בית שני ואחריו מלך בנו הגדול יהודה ולאחריו בנו השני יונתן, ואחריו בנו השלישי שמעון, ולאחמ"כ עברה המלוכה לבנו של שמעון ששמו ג"כ יוחנן והיה כהן גדול, ונקרא בפי כל ינאי המלך, [ונחלקו אב"י ורבא, חד אמר שינאי היה יוחנן כאמור, וחד אמר שינאי היה בנו של יוחנן].

איתא בגמרא (קידושין דף ס"ו ע"א) תניא, מעשה בינאי המלך שיצא למלחמה וכבש ששים כרכים במדבר, ובחזרתו היה שמו שמחה גדולה על הנצחון וקרא לחכמי ישראל ועשה להם סעודה גדולה והיה שם איש לץ אחד לב רע ובליעל, ואלעזר בן פועירה שמו, ואמר

כגון זה שיש לשבות ביום א' ולא ביום השב"ק, רח"ל.
(רש"י ע"ז דף ו' ע"א) ועוד.

הסנהדרין רצו להורגו מדין מסית ומדיח, אך תמיד ה' נזהר ישו במעשיו כי היה ירא לנפשו, וכמובא בגמרא (סנהדרין, בחסרונות הש"ס), שאותו האיש ידע שאם יסית וידיח בריש גלי יצטרכו החכמים להוציא עליו דין מסית ומדיח שאחת דתו להמית, ולכן הסית והדיח תמיד רק בהסתר ובצנעה וע"כ לא היו עדות להורגו, עד שארבוהו ליד מערה שבו הסית והדיח והיה שם מערה בתוך מערה ונתחבאו שם שתי אנשים כשרים משלוחי ב"ד, עד שמחוץ למערה הלך לו יהודי לפי תומו וכאשר ראו "אותו האיש" ביקשו שיכנס אתו למערה, ונכנסו שניהם, "ואותו האיש" הדליק נר להאיר להם הדרך אשר ילכו בה, והתחיל להסיתו ולהדיחו רח"ל, באמצע "עבודתו" קפצו עליו העדים שהיו במערה הפנימית ותפשוהו, והביאוהו לסנהדרין והכריזו: "מי שיש לו לימוד זכות יבוא להגין בעדו", (על אף שמן הדין אין מהפכים בזכותו של מסית) ולאחר ארבעים יום, שחל בערב פסח, תלאוהו והוא בן 36 שנה במוותו, וסמוך לערב לפני בוא השמש קברוהו, וליהודים היתה אורה ושמחה וששון.

השטח שבו קברוהו היה שייך לאשה פלונית ובחשכת לילה החליטה לפתוח את קברו, להוציאו, וזרקת נבלתו (לם או לכלבים). בבוקר השכם, באו אנשים ממאמיניו, וחפשוהו בקברו ולא מצאוהו, ואמרו בוודאי עלה לרקיע, מאז עבר כמאה שנה ואף אחד לא ההין להניף ידו ולהנציח זכרו, ודתו אשר בדה מלבו התבטל, רק כעבור מאה שנה היו שנוכרו ממנו, והחלו להנציח זכרו ולעשותו אלוה, ומני אז קיים הנצרות, (יש אומרים שלכ קראו לדתם נצרות, יען שבא נולד בנצרת) והמהרי"ל כתב שהיו שאמרו בטפשותם שירד משמים ולא נולד מן האשה, לכן קראוהו חכמים "נוצרי" מלשון נוצר מבטן אמו.

המשלם גמול לכל אויבי נפשינו

סופם ועונשם המר של תלמידי ישו, מובא בגמרא (ראש השנה דף יז.) לאחר שהגמ' מביא עונשם של פושעי ישראל בגופם ושל אוה"ע בגופם, מסיק הגמרא, אבל המינין [והמסורות והאפיקורסים שכפרו בתורה ובתחיית המתים, ושפירשו מדרכי ציבור וכו'] יורדין לגיהנום ונידונין בה לדורי דורות, גיהנום כלה והן אינן כלין, וברש"י (ד"ה המינין) וז"ל: תלמידי ישו הנוצרי אשר הפכו דברי אלוקים חיים לרעה, ע"כ.

וסופו של ישו בעצמו מובא בגמרא (גיטין דף נז.) כדלהלן: אונקלוס שהיה בן אחותו של טיטוס ורצה להתגייר, העלה את טיטוס באוב [כישוף], ושאלו כמה שאלות, וטיטוס ענהו לשאלותיו, אח"כ העלה את בלעם ודיבר אתו, לאחרונה העלה את ישו הנוצרי ושאלו מי

הימים הגיעה משלחת של חכמי רומא לינאי המלך ושאלוהו בין השאר היכן היהודי החכם מכל אדם שישב כאן בארמונו, והתבייש לומר להם האמת. מיד שלח לאשתו לומר לה להוציא את אחיה ממקום מחבואו, וביקשה תקיעת כף שלא יאונה לו כל רע, וכך הוה, ותוציאוהו החוצה, וישאלוהו ינאי, למה רימיתני, אמר לו כתיב בצל החכמה בצל הכסף לי היה צל החכמה, ולך צל הכסף, וטובים היו השנים, לעזור ולהושיע לנזירים הנ"ל].

עתה ניתנה ראש ונשובה לעניינינו בסיפור הקודם כשינאי כעס והרגו כל חכמי ישראל היו כמה מהם שהצליחו לנוס ולברוח בחסדי השי"ת מפני חרב הרעה של ינאי, וביניהם ה' התנא ר' יהושע בן פרחיה אשר הגיע לאלכסנדריה של מצרים, כעבור זמן רב כשחמת המלך שככה והבטיח שלא יהרוג יותר מחכמי ישראל, ביקש גיסו שמעון בן שטח רשות מינאי להחזיר את ר' יהושע בן פרחיה ותלמידיו, והסכים ינאי, ושלח להם שמעון בן שטח מכתב וביקשם לחזור לא"י, או אז חזר ר' יהושע בן פרחיה ואחוזת מתלמידיו אשר ביניהם היה גם "אותו האיש" שהיה כאמור מתלמידיו.

ידוע דברי הגמרא (קידושין דף מ"ט ע"ב) עשרה קבין כישוף ירדו לעולם תשעה נטלה מצרים, ו"אותו האיש", למד חכמת הכישוף וכאשר עלה ממצרים, לקח אתו עמו חכמה זו, ע"י ששרט בבשרו, והחביאם שם כשעבר הגבול. ואיתא בגמרא (שבת, בחסרונות הש"ס) המסטר בבשרו בשבת, חכמים אומרים פטור, ופריך, והלא ישו הנוצרי כשיצא ממצרים ה' מסרט על בשרו, וכך הוציא הכישוף, ומתרץ אין מביאים ראיה מן השוטים והוא שוטה היה, עכ"ד הגמ'.

כשעלו ר' יהושע בן פרחיה עם תלמידיו בדרך לירושלים נכנסו לאכסניה ונתקבלו בכבוד רב, פנה ר' יהושע לתלמידו "אותו האיש", ואמר לו: ראה כמה כבוד עשה לנו בעל האכסניה ענה לו אותו האיש: אבל כמה עיניה של אשתו טרוטות (אינן יפות), גער בו רבו, רשע! בכך אתה עוסק! (שהנך מסתכל בנשים) והוציא ד' מאות שופרות ושמתיןן, (הכניסוהו לחרם). ושוב בא "אותו האיש" פעמים מספר לרבו, ובקשו שיחזירוהו, ודחפו ר' יהושע, כי לא רצה לקבלו.

פעם אחת כאשר נכנס לבקש על נפשו, קרא אז ר' יהושע קריאת שמע, ור' יהושע שהבין שתלמידו רוצה באמת לחזור בתשובה, חשב בנפשו שאחר קרי"ש ידבר אל לבו, ויחזירוהו, אבל "אותו האיש" כשראה שרבו, אינו עונה לו, [כי הרי היה בקרי"ש ואסור להפסיק] ברח לו, והתחיל לעבוד אלהים אחרים, עד שברוב חכמתו עם הכישוף עשה כל מיני חכמות ותכסיסים למען יאמינו בו בני אדם, והנהיג מנהגים חדשים אשר לא שערום אבותינו, והנוגדים את תוה"ק. כמו כן הוגה דת הנוצרית,

חשוב בהוא עלמא [בעולם הבא], אמר לו: היהודים, טובתם דרוש אבל רעתם אל תדרוש, כי כל הנוגע בהם כאילו נוגע בבבת עינו, שאלו אונקלוס, מהו דינך שם, אמר לו: בצואה רותחת, כי כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת, עכ"ד הגמ'.

הבינוי "ניטל"

הגה"ק בעל "בני יששכר" בספרו "רגל ישרה" (אות י') מבאר שהכינוי "ניטל", ע"ש נטילתו ועקירתו מן העולם. ונרמז שמו בתורה, ו'נוקב ש'ם י' ראשי תיבות "ישו" ימ"ש, ומסיים שם: ושמענו ממוגידי אמת שאירע לאנשים שלמדו בליל ניטל שבא כלב לביתם.

ויש שכתבו, משום שלא אבו להזכיר את שמו, דשם רשעים ירקב, לכן כינוהו בשם "ניטל", דהיינו "נהרג ונתלה" על עץ.

ובספר "לב שמח" (אלעסק) כתוב, שהר"ת של ניטל, י'ודן ט'ארן נ'ישט ל'ערנען (ראה ע"כ להלן).

לעומת זאת ב"תשובות וביאורים" (סי' קמ"ו)

מבאר שברומית נקרא "יום הולדת" בשם "נאטאל". וביום הזה נולד ישו.

ובשו"ע (או"ח סי' תקפ"פ) מפרט הימים שמתענים ואת אשר אירע בהם ואחד מהם הוא יום ט' טבת, וכתב שם המחבר שלא ידוע מה נעשה בו, אך בפ' תוס' חדשים שם כתב שהוא יום הולדתו של אותו האיש שהיה בתקופת טבת, חל אז באותה שנה, בט' טבת, ולכן גזרו תענית באותו יום, ויתכן שלכן לא כתבו הטעם בפירוש, מפני פחד הנוצרים.

ואפשר להביא סמך לדברינו, ממה שה"חיות יאיר" (במקור חיים סי' צ"ז) מתאונן על מה שמזכירים את כינוי הגנאי "ניטל", בין שאר הכינויים של גנאי והלא צריכים זהירות מאימת המלכות, ומסיק שם וכדי בזיון וקצף על מה שכתבו הקדמונים "ניטל", עכ"ל.

מן הראוי לציין, שב"ספר הדורות" כתב, שהיו שניים בשם ישו הנוצרי, הראשון היה תלמידו של יהושע בן פרחיה, בזמן ינאי המלך ואותו תלו בער"פ, ולאחריו קם ישו השני, בזמן רבן גמליאל הנשיא, שהיה כמאה

שנים אח"כ ובו מאמינים הנוצרים וסופרים ללידתו והמקור לזה בתוס' הרא"ש (סוטה דף מ"ז) שכתב "דמה שאמרינן ישו הנוצרי כישיף והדיח את ישראל, אין זה ישו הנזכר בגמ' סנהדרין שתלאוהו בער"פ, שהוא היה בימי הילני המלכה, סמוך לחורבן הבית, ויהושע בן פרחיה, היה מדורות הראשונים סמוך לבנין הבית קודם לשמעון בן שטח שהי' בימי ינאי המלך עכ"ל. (כע"ז מציו במאירי ביעב"ץ וברש"ש בסנהדרין שם).

עת לעשות... הפרו תורתך

הטעם הפשוט שאין לומדים בליל זה, לפי שבימים הראשונים היו צוררי היהודים אורבים להם ברחובות קריה, ומכים בהם וכמה מהם אף נהרגו רח"ל, בלילה זה, ולכן גזרו חכמי הדור על אחב"י, שישבו בבתיהם ולא ישוטטו ברחובות קריה, ובהסכמת גדולי הדור התקינו שעל המלמדים והתלמידים להישאר בבתיהם בליל ניטל (עיין בטעמי המנהגים עמוד ת"ק).

ויש אומרים שאסור ללמוד בליל זה, משום פקודי ד' ישרים משמחי לב, ויש להתאבל ביום שנולד הנוצרי, ואבל אסור בתורה.

ומנהג רוב גדולי ישראל וכן נהג מרן החת"ס (ח"ז סי' ל"א) שהיו עולים על משכבם בתחילת הלילה, והיו קמים בחצות לילה ללמוד תורה, והגה"ק מקאמינקא זי"ע לא היה ישן כלל, וטעמו ונימוקו עמו כי אינו יכול לישון מבלי לחלום בדברי תורה.

ומסופר על רבינו המהרש"א זי"ע, שהי'

שקדן עצום ולמד תורה יומם ולילה, וכדי שלא ירדם בלילה תוך כדי לימוד, גידל המהרש"א שערות ראשו, וקשרם בתקרת ביתו כדי שאם יתנמנם ויכוף ראשו יתעורר ע"י שערותיו, וכך הי' מנהגו כל לילה ולא הוציא אף לילה אחד בלי לימוד התורה, חוץ מליל "ניטל" שאז הי' נוהג לחשב חשבונותיו למען דעת כמה עליו להפריש מעשר לעניים. והי' שם איש אחד מתושבי אוסטראה, קל דעת ונשא טינא בלבו על המהרש"א, הלה הלך והלשין עליו בפני המלכות, שהוא מחרף ומגדף את הנוצרים, וכהוכחה לדבריו הביא את מנהגו של המהרש"א שאינו לומד בליל "ניטל" יום אידם של הנוצרים, בטענה שהאוויר בלילה זה טמא הוא, בלילה

מעלת הלילה

שמעתי שהרה"ק הרבי ר' מאיר מפרעמישלאן זי"ע היה בשמחה בליל ניטל, לפי שבר"ה הקב"ה דן את באי עולם, ושרי אומות העולם באים בטענה שרק היהודים יודעים שזהו יום קדוש, אבל אומות העולם אינם יודעים שזה יום קדוש, אך כשמגיע ליל ניטל שזה אצלם יום קדוש, ועושין בו כל מיני עבירות והוללות, מתאשר בכך הפסק דין של ר"ה של "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", ולכן הוא שמח בלילה זה.

תשובות והנהגות (ח"א, סי' תקנ"א) להגאון רבי משה שטערנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית ירושת"ו

המנהגים בליל ניטל

יש שעינינו בס' **סדר הדורות** [נדילוג על הד"ת המובא שם] או בס' **הברית וס' יוסיפון** (בדברי חנה השלם מביא שהגה"ק מקאלשיטץ ז"ע עיין בנערותו בליל ניטל בספר יוסיפון ובספר הברית, וזקינו משינאווא ז"ע אמר עליו מדחזינן שאינו מבטל זמן ש"מ שעתיד להיות אדם גדול).

גדולי ישראל הניחו דברי חול הנחוצים להם לעשותם בליל ניטל, השפת אמת זצ"ל ה' נוהג בליל ניטל לעשות חשבונות מכל הצטרותו ומכל עניניו מכל השנה.

יש שלמדו אז את חכמת התכונה וחכמת העיבור, או בספרי מוסר שאין בהם ד"ת, הגאון רבי יוסף ענגעל זצ"ל כתב חרוזי שיר למעלת הענוה ובסיפורי צדיקים.

בשו"ת הד"ר מובא שהרה"ק מסטרעטין זצ"ל היה עוסק אז בצרכי הקהל, וכן נהג הערוגת הבושם ז"ל נהג לקבוע אסיפות לחיזוק הקהילה בליל ניטל, וכן ה' רגיל לעיין בספר שם הגדולים מהחיד"א.

ולענין לשחק במשחק השא"ך או בקלפים, ידוע על רבים וטובים שנהגו היתר בליל זה, ואמרו שבזה מקיימים בכל דרכיך דעהו, ומחדדי טפי ומוסיף חכמה, ועי"ז יכלו להבין יותר דברי תורה, לעומת זאת היו מגדולי ישראל, ביניהם החת"ס שהתנגדו לזה נמרוצות.

ויש להטעימו בטעם לשבח, כי בדורות הקודמים כשההמון עם היו ראשם ורובם במשחק הקלפים, וכדו', ואז אסרוהו גדולי ישראל, ומרוב הרגל ההמון, התיירו לעצמם בימים מספר בשנה כגון ניטל (וחתוכה), והיה קשה לעכבם גם בתקופות אלו, אכן בהמשך הזמן עקרוהו לגמרי, ולא יזכר ולא יפקד עוד.

המנהג בארץ ישראל

יש שכתבו שבארץ ישראל אין לחוש לניטל וכן מקובל בשם הגה"ק ר' מאטיל מסלאנים זצ"ל שקיבל מהרה"ג ר' שמואל העליר אב"ד צפת, שבארץ ישראל אין לחוש לניטל כלל, וסמך לזה מדברי הרמב"ן (פ"א אחר) שארץ ישראל גבוה מכל הארצות ולא ניתנה ביד שרים ונחלת ה' מיוחדת לשמו כדכתיב כי לי כל הארץ וכו' עי"ש, וגם הסביר שבא"י פשטה ממשלת ישמעאלים שאין להם חלק ונחלה בחג זה שהוא חג נוצרי, ע"כ לא חששו לזה (וכן ידוע שהמהר"ץ דושינסקיא ז"ע לא היה מבטל לימודו כלל), אמנם רוב גדולי ישראל חששו לניטל גם בארץ ישראל, וכן סיפר כ"ק האדמו"ר מתולדות אהרן זי"ע דבשנת תש"ו כאשר שהה מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע בארץ ישראל ג"כ חשש לזה, ונהרא נהרא ופשטיה.

ההוא ישב המהרש"א בבלי דעת, כבכל שנה וערך חשבונותיו, ולפתע נפל ספר מארון הספרים על הארץ, המהרש"א הגביהו ונשקו וחזר לחשבונותיו, אולם כאשר חזר ונשנה הדבר כמה פעמים שנפל הספר על הארץ והגביהו, חשב המהרש"א בלבו הלא דבר הוא, ולקח הספר שנפל, וישב על מקומו לעיין בו, ותיכף מיד באותו רגע נפרצה הדלת, ושוטרי העיר נכנסו בלחית המסור הנ"ל, וראו את המהרש"א מסתכל בספר שבידו, ואז ראו כל עמי הארץ כי דברי צורריו כזב, ועזבו את המקום אחר בקשת מחילה, והמסור קיבל עונשו.

"תיקון ליל ניטל"

דבר נאה ומתקבל מובא ב"ערוגת הבושם" (פר שמו"ת) וז"ל: "דביטול תורה מוחמת מנהגו של ישראל, תורה היא, בבחינת עבירה לשמה ובביטול תורה של לילה זו, יכולים לתקן ולהעלות כל הביטולי תורה של כל השנה, אשר היו באיסור" וכו'. "ויש לזה רמז נאה מהגה"ק משינאווא זי"ע, שמקובל אצלו מהר"ר שמואל העליר אב"ד צפת זצ"ל, ד"עת לעשות לד' הפרו תורתך", בגימטריא "זו שעה שתקופת טבת נופלת אצלו", עכ"ל. ומסופר מתלמידיו, שהגה"ק בעל "קרן לדוד" זצ"ל (אחיו של ה"ערוגת הבושם"), היה מיקל קצת מהאיסור ללמוד בליל ניטל, ובחן אז את תלמידיו ישיבתו, ומאז שראה את דברי אחיו הנ"ל, חדל מלבחון ובטל הלימוד בליל זה.

בספר ישראל והזמנים סי' פ"ב מביא המנהג (מס' המנהגים לר' אייזיק מטורנא) שבלייל ניטל היו אומרים תפילת עלינו לשבח אחרי תפילת ערבית בקול רם יותר מבכל השנה, ועי"ז כתב דאולי הטעם משום שאומרים: "שהם משתחוים להבל ולריק ומתפללים אל אל לא יושיע", וכידוע שמרומז על אותו האיש ימ"ש, ולכן הוציאו הצענזור קטע זה מהסידורים.

ובשו"ת "דברי ישראל" מביא בשם הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע טעם עמוק על ביטול תורה, עפ"י דברי המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע שפי' את דברי הגמ' (ברכות דף ל"א) אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה, שפירושו כך הוא שהאדם צריך תמיד להיות במחשבתו דבוק בהש"ת, אולם בעת לימוד התורה, פטור מדביקות הבורא, בכדי שיוכל להתעמק בלימודו, וזהו אל יפטר אדם "מחבירו" דהיינו מחיבורו ודביקותו בהש"ת אלא מתוך דבר הלכה, רק כשעסוק בלימוד הלכה וכדו', רק אז מותר לו להפסיק ולהיות פנוי מדבקותו יתברך שמתוך כך זוכרהו, ע"כ. ועי"ז הוסיף מהרי"ד זצ"ל שלכן נהגו לא ללמוד בליל ניטל כי אז יש התגברות הקליפות, וצריך מאוד מאוד להתדבק בבורא כל עולמים, ולא להתעסק אפילו בלימוד תורתנו הק'.

מנהג ליל ניטל אצל מרן רביה"ק זי"ע

החאגע של "קראצמער" בינאר, משא"כ רוב הגויים שם חגגו את יום אידם ביום 25 דעצעמבער, וענה שהולך בלילה שבין 6 ל-7, ואמר רבינו א"כ יחזיקו אז ניטל, באמרו שבכגון דא הרי הגוי הבעל הבית לפסוק.

א' מתלמידי הישיבה נכנס פעם לרבינו בליל ניטל למסור לו סכום כסף וראה על שולחן רבינו הספרים "שם הגדולים" ו"סדר הדורות", וכאשר מסר לרבינו את הכסף, נענה רבינו ואמר: "א פאסיגע צייט אין ניטל צו נעמען געלט..."

ופעם אחת שאל

א' את רבינו אודות המנהג שלא ללמוד תורה בליל ניטל, שאין לה מקור בספרים, והוא מוזכר רק בספה"ק רגל ישרה מהרה"ק מהרצ"א בעל בני יששכר ז"ל, וענה לו רבינו: "דער רבי ר' הערש אלימלך איז גענוג א מקור", היינו שדי לנו שנוצר הדבר בדברי מרן מהרצ"א ואין צורך למקורות אחרים.

ליל ניטל של 25 למספרם הנקרא ניטל של החתם סופר, לא החזיקו בישיבתנו הק' ולמדו כרגיל, והיה רגיל רבינו להורות שלא

לעשות חתונות בליל זה, וכן בשאר ענינים החמיר בליל זה.

וסיפר הגה"ח ר' מנחם מענדל פריעדמאן ז"ל ר"מ בישיבה"ק, שבעיר סאטמאר ניסה רבינו לסדר את זמנו שלא יצטרך למסור את שיעורו בליל ניטל של החת"ס, ואע"פ שרבינו לא אמרו אבל כן ראו הבחורים, וכששאל אותו ר' מענדל אם מקפיד ע"ז, לא ענה לו רבינו על זה, ואמר לו: שאחרי חצות בוודאי יכול ללמוד. אך בארה"ב מספרים תלמידי הישיבה שרבינו למד את שיעוריו אפי' בהישיבה ולא הקפיד על ליל ניטל של החת"ס.

בשנת תשכ"ב חל ניטל במוצש"ק, ואז לא אמר רבינו השובבי"ם תורה בסעודה רעוא דרעווין. אך בשנת תשכ"ה, כאשר חל אז ליל ניטל במוצש"ק פרשת ויגש, אמר רבינו ד"ת, אך קיצר מאוד וגם אמרו בקול נמוך, והיא לו נדפסה, בספרא דבי רב דברי יואל (דף תפ"א).

בס' "מבצר תורה ויראה" (ח"ג) מתאר מנהגו של מרן רבינו בעל דברי יואל ז"ל ובישיבתו הק' בליל ניטל:

מנהגו של רבינו היה שלא ללמוד בליל ניטל, בליל השייך ל-7 בינואר, [ועי' בס' ישראל והזמנים] (להגאון רבי ישראל דוד הארפענעס שליט"א) שמביא בשם רביה"ק זי"ע שאמר שהיות שבעירו היה רוב דיירי העכו"ם גריכישע קאטאליקן שהם החזיקו חגם הטמא ביום 6 ינואר לעת ערב מיום 6 על יום 7, על כן הוא מחזיק גם עכשיו זה הניטל, דהיינו שמתחילין מביזם 6 ינואר בערב וממשיכים עד חצות לילה שאז מתחלף היום לאוה"ע ונעשה 7 ינואר.]

ועי' בס' ישראל

והזמנים שמביא ששמע משמו' דרביה"ק זי"ע שצריך להפסיק ללמוד מיד בשקיעת החמה, והקשה שאינו מתקבל על הלב, למה אותן שלכתחילה מתפללים בכל יום תפילת מנחה (ועורכים ס"ג דשבת) זמן רב אחר שקיעת החמה, למה פתאום בזה שאינו אלא מנהג יחמירו לחשוש שנא בין השמשות מתחיל משקיעת החמה.

בשנים קדמוניות לא למדו בישיבה בליל ניטל עד חצות, והסדר היה שהבחורים הלכו לישון בשעה מוקדמת והשכימו

במוקדם כחצות הלילה ולמדו ו' או ז' שעות ברציפות עד התפילה, וכן נהג רבינו בעצמו שלמד אחרי חצות.

ואחר שת"ש-כ"ח של רבינו בשנת תשכ"ח, אמר פעם רבינו למקורביו שרוצה שיחזיקו ניטל עד העלות, והם אמרו לו שידוע כבר לאנ"ש שרבינו מחזיק ניטל עד חצות ושכן נהג רבינו בעצמו, אמר לו רבינו שבבעלזא נוהגים שלא ללמוד מחצות היום ואנו לומדים עד מנחה אבל עד העלות רצוני שלא ילמדו, וקראו להרב הגאון רבי נתן יוסף מייזלעס שהי' אז מנהל הישיבה שיבוא לבית רבינו, ואמר לו רבינו שימסור להבחורים שלא ילמדו עד העלות, וכן עשו.

עוד סיפרו מקורביו רבינו, כי בשנה אחת באו ואמרו לרבינו שלפי החשבון יחול ניטל בשנה ההוא בין 7 ל-8 בינואר, ואמר רבינו שילכו לכומר ממדינת רוסלאנד לשאול אותו מתי הולך לבית התיפלה (כי הרוסים החזיקו

תחל שנה וברכותיה

מתאמרא משמו' דהרה"ק מאפטא זי"ע, שהיה אומר בראשית השנה של אומות העולם (נ"י יארה), כתיב (תהלים פט, ו) ה' יספור בכתוב עמים, שיתן ה' שמהיום תחל שנה טובה לישראל. ויש לבאר הדברים, כי לפעמים בר"ה התפילה אינה מתקבלת מחמת המקטריגים, אך בהגיע ר"ה של הגויים ורואים ההבדל ביניהם, שישראל אומרים בליל ר"ה בקול וביראה לה' הארץ ומלואה, ואומות העולם מבלים ליל ר"ה שלהם בהוללות, רואים אשר ישראל לגבי אומות העולם הם תמיד בתכלית השלימות, וממילא מתבטלים כל המקטריגים כנגדם, ולכן מבקשים אנו שכל התפילות שלא נתקבלו בר"ה יתקבלו ויעשו פעולה לטובה ולכל הפחות תתחיל מהיום שנה טובה לישראל.

אהלי יעקב (דף ק"ב) להרה"ק רבי יעקב מהוסיאטין ז"ל

דעת תורה מכ"ק רבינו הגה"ק שליט"א בענין כתיבת והגהת סת"ם בליל ניטל

ביום שלישי בערב חל ליל ניטל שמנהג ישראל תורה שאין ללמוד באותו לילה. ורבים מסופרי אנ"ש שאלו כדת מה לעשות בענין מלאכת שמים של כתיבת סת"ם מה מותר ומה אסור. על כן כתבנו השאלה להודו ב"ק מרן רבינו שליט"א, והמשב"ק הכניס השאלה בכתב לפני ולפנים:

מצורף השאלות כפי שהוצגו בפני מרן רבינו שליט"א:

מוציא את המילים בפיו הרי הוא חייב בשביל שלומד תורה, או שכיון שעושה כן רק כדי להרויח ממון אין זה נחשב לתלמוד תורה, כמו שמבואר בט"ז דאפילו לדעת המחבר שסובר כתיבה כדבור דמי, אם פעולתו רק כדי להרויח ממון אין זה בכלל לימוד.

אמנם יש לדחות שהרי הט"ז מיירי רק כשכותב ואינו מוציא מילים בפיו, והנידון רק מכח כתיבה כדבור דמי, ובוזא אפשר לומר שרק כשכותב לצורך לימוד נחשב כדיבור, ולא כשכותב כדי להשתכר ממון, אבל דיבור ממש יש לומר שאף אם כוונתו להרויח ממון, מכל מקום אינו יוצא מידי גדר לימוד תורה ונשאר בצריך עיון, ומסיק הבה"ל שם "ולענין מעשה יש להחמיר אם השכים בבוקר לכתוב סת"ם, לברך ברכת התורה מתחילה ולאמר אחר כך הפסוקים שנוהגין".

העולה מן האימורין שסופר הכותב סת"ם לצורך פרנסתו, מסופק המשנה ברורה האם חייב בברכת התורה, האם נחשב כלימוד תורה שחייב, או כהרהור בלימוד שפטור מברכת התורה, ומספק יש להחמיר לברך ברכת התורה.

ולפי"ז מבואר טעם האוסרים מכיון שאפשר שנחשב ללימוד תורה, והמנהג שלא לומדים תורה באותו לילה. וכן אולי יש בזה עוד טעמים לאסור. ומאידך מכיון שאינו בוודאי כלומד תורה, והרהור תורה מותר בליל ניטל, לכן אפשר להבין דעת המתירים בזה.

שאלה ב': מגיה סת"ם, או העושה תגין או תיקונים לסת"ם האם מותר לעסוק במלאכת בליל ניטל. והשאלה לדעת האוסרים לכתוב סת"ם האם כל הנ"ל מותרים. דדבר פשוט שכל הנ"ל אינם נחשבים כלומדי תורה. או נימא שבאותו לילה אין לעסוק כלל בכתיבת סת"ם מכח טעמים אחרים.

שאלה א': ביום שלישי הבעל"ט, חל ליל ניטל, שמנהג ישראל לא ללמוד תורה בלילה הזה, ורבים השואלים מה הדין בסופר סת"ם, האם מותר לכתוב ספר תורה תפילין או מזוזות באותו זמן שאסור ללמוד תורה?

והריני לציין מה שהעליתי במצודה מהמבואר בפוסקים. בספר מרא דשמעתנא עטרת ירושע (עמוד קפג) הביא דעת הגה"ק רבי משה אריה פריינד זצ"ל שאסור, וז"ל שם "שאלתי לגבי כתיבת סת"ם בליל ניטל, והשיב לאסור".

ומאידך בספר רב רבנן מובא בשם הגאון רבי יעקב מאיר שטערן שליט"א, שדעת בעל שבט הלוי זצ"ל שמותר לכתוב בליל ניטל. וז"ל שם "דעתו היה, דגם אלו שנוהגים ניטל בארץ ישראל, יכולים לכתוב סת"ם"

ובשני ספרים אלו אינו מבואר הצדדים להיתר או לאיסור.

והנה לכאורה שאלה זה תלוי האם כתיבת סת"ם נחשב כלימוד תורה. דאם הוא נחשב כלימוד תורה, הרי המנהג שאין לומדים באותו לילה, אבל אם אינו נחשב כלימוד תורה, רק כעוסק במלאכת שמים, וכמקיים מצות כתיבת ספר תורה, א"כ מותר לכתוב סת"ם בליל ניטל, כמו שמותר לקיים שאר מצוות שבתורה.

והנה בשו"ע (אורח סימן מז ס"ג) איתא "הכותב בדברי תורה אף על פי שאינו קורא צריך לברך". וכתבו הט"ז (שם סק"ב) והמג"א (שם סק"א) שמכל מקום רק הכותב בדרך לימוד ומכוין ללמוד ומבין מה שכותב יברך, אבל סופר שמעתיק ספר כדי להרויח ממון ואינו מכין ללמוד אינו מברך ברכת התורה.

והנה בבאור הלכה (שם ד"ה אף) מסתפק בהכותב כדי להרויח ממון, באופן שתוך כדי כתיבה מוציא המילים בפיו, כמו סופר סת"ם דינא הוא דצריך לקרות בפיו מה שכותב, אם באופן זה מחויב לברך ברכת התורה, שהרי

רבינו שליט"א עבר על השאלה פעמיים, והכריע כדלהלן:

לכתוב סת"ם מכיון שצריך להוציא מפיו בשעת הכתיבה מה שכותבים, אין לכתוב בליל ניטל. אבל לתקן, או לעשות תגין, כיון שאין צריך להוציא מפיו, מותר בליל ניטל. ולהגיה סת"ם, אם קורא בפיו אסור, אבל אם אינו קורא בפיו מותר.

משורר לחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מתוך שיחה אצל מסיבת לחיים לרגל קישור החיתון של בת הגה"צ רבי קלמן הלברשטאם שליט"א

רב דביהמ"ד ברכות נפתלי צאנז קרית יואל יצ"ו, ומנה"ר במתיבתא הק' סניף קרושת יואל

עב"ג החתן נ"י בן הרה"צ רבי יהודה אלישע חורוויין שליט"א

רב דביהמ"ד אור החיים קרית יואל יצ"ו

בן הגה"צ רב דקהלתינו הק' במאנטשעסטער שליט"א

יום ד' פרשת נשא תשפ"ג לפ"ק

רבינו איחל ברכת מו"ט לחתן ולחמחותנים

א' הנוכחים: וואס קען דען זיין דא בעסער ווי א קרית יואלער שידוך.

הגר"ק: מ'קען נישט וויסן, דער אויבערשטער פירט די וועלט, אפשר די גאנצע זאך פון אהערקומען וואוינען אלעס איז טאקע נאר מוזמן געווארן אז מ'זאל טוהן דעם שידוך.

און אויך טאקע א מוזל פאר'ן רבי'ן, דער רבי האט דאך אויך א שידוך געטוהן.¹

רבינו: יא, ברוכים תהיו.

די התונה ווען וועט זיין?

הגר"ק: איך האב געמיינט אז וויבאלד מ'האט געמאכט יעצט דעם נייעם זאל וועט עס זיין אביסל גרינגער מיט התונה זמנים. ביז שבט איז נישט דא. אלע דאטום'ס זענען שוין פיל.

רבינו: אינעם נייעם זאל אויך?

הגר"ק: יא, די נייע אויך. אין גינת קליין איז אלעס פארנומען.

כ'האב פונקט געזאגט פאר מיין מוחות, ווען מיין טאטע (כ"ק הגה"צ ר' נפתלי הלברשטאם ז"ל) האט חתונה געהאט אום תשט"ז.

און מיין באבע, מיין טאטע'ס מאמע, די גריבובער רביצין איז געווען אן אלמנה (מבעלה הגה"צ ר' ברוך הלברשטאם ז"ל מצאנז גריבוב הי"ד), איז זי אריין צום רבי'ן (בעל דברי יואל) ז"ל לאדענען צו די התונה. האט זי געזאגט פאר'ן רבי'ן – זי איז דאך געווען אן גאנצע קרובה מיט'ן רבי'ן, זי איז געווען אן אור אייניקל פונעם ייטב לב. דער רבי איז געווען אן אייניקל, און זי איז געווען אן אור אייניקל.

רבינו: יא, זי איז דאך געווען א גארליצער אייניקל.²

הגר"ק: יא, א גראדער אור אייניקל פונעם ייטב לב – איז זי געגאנגען צום רבי'ן לאדענען צו די התונה, האט זי געבעטן אז דער רבי זאל זיין עומד מוצד החתן, זי האט דאך נישט קיינעם, איר מאן איז אומגעקומען ביי די קריג, און דער שווער (כ"ק אדמו"ר רבי מרדכי זאב הלברשטאם ז"ל מצאנז גריבוב) מיט איר טאטן, אלעס איז אומגעקומען, זאל ער נישט קומען צו די התונה ווי א רבי, נאר ער זאל קומען ווי א קרוב. פרעגט דער רבי וואס הייסט קומען ווי א קרוב? – מ'האט דאך געהאט מכבד געווען דעם רבי'ן צו זיין מסדר קידושין, האט איינער געזאגט אז נאך די חופה וועט מען אהיים גיין – האט זי געזאגט מ'זאל אהיים גיין נאך די חופה, אבער מ'זאל צוריק קומען שפעטער און מ'זאל זיך וואשן צו די

בתו של כ"ק אדמו"ר רבי סיני הלברשטאם ז"ל מומיגראד, בנו של הגה"ק רבי ברוך ז"ל מארליין, בנו של הגה"ק מרן הדברי חיים ז"ל, וחתן הגה"ק מרן הייטב לב ז"ל.

הכלה בת חדי"ג הגה"צ רבי חנוך העניך אשכנזי שליט"א רב ביהמ"ד אבני צדק בקרית יואל יע"א, עב"ג החתן אלחנן חיים נ"י בן הגה"צ רבי צבי הירש מייזליש שליט"א רב ביהמ"ד בית נחום דוב בוומסב"ג יצ"ו, בן הגה"צ רב דקהלתינו מאנטריאל שליט"א וחתן הגה"צ רבי לייבוש טייטלבוים ז"ל דומ"ץ ביהמ"ד יואל משה.

סעודה און מאנצן מצוה מאנץ. און דער רבי האט זיך צוגעשטעלט צו וואס זי האט געבעטן, ער איז צוריק געקומען צו די חתונה שפעטער.

רבינו: וועלכעס יאר איז דאס געווען?

הגר"ק: מיין טאטע האט חתונה געהאט תשט"ו.

הגר"א: זיין מאמע איז אויך אן ערשטע שוועסטער קינד מיט מיין שוויגער די לאנצהוט'ער רביצין (א' הגה"צ ר' יהושע וואגשאהל ז"ל מלאנצחוט). זי איז דעם משאקעווער'ס מאכטער.³

רבינו: יא, טאקע אויך א גארליצער אייניקל.

הגר"ק: נישט די מאמע, נאר די באבע. מיין טאטע'ס מאמע איז געווען א שוועסטער פון ר' יענקעלע משאקעווער. זיי זענען געווען קרובים. סך הכל זעמיר צווייטע קאזנים.

ונסתובבה השיחה אודות זקינו הרד"ק רבי אהרן מקרייז-צאנז ז"ל בנו של מרן הרבני חיים ז"ל

רבינו: דער שינאווער רב נאכ'ן הסתלקות פונעם דברי חיים, האט ער זיך גלייך באזעצט אין צאנז, ער האט געזאגט אז דאס צאנזער רבנות באלאנגט פאר אים, ווייל ער איז דער עלטסטער זוהן.

הגם דער קרייזער רב איז דאך שוין דארט געווען בחיים חיותו פונעם צאנזער רב (בשנת תרי"ז נתמנה ע"י אביו לרב בצאנז ועוד לו בנייהל העיר). האט דער שינאווער רב געזאגט אז דאס וואס ער האט געהאט פארדעם זאל ווייטער בלייבן ביי אים,⁴ אבער די איבעריגע זאכן בכלל דאס רבנות אין צאנז איז זיינע, און ער האט געוואוינט אין צאנז א צייט פון כמעט א יאר.

און ס'איז געווארן אין שטאט א שטיקל רייבעריי, ווייל דער קרייזער רב האט דאך געהאט זיינע מענטשן וואס ער נאך געהאט פון פריער, און דער שינאווער רב איז זיך דארט געקומען זיך באזעצן אלס רב.

3

ה"ה הגה"צ ר' יעקב הלברשטאם ז"ל מטשאקעווע, בן כ"ק האדמו"ר רבי סיני הלברשטאם ז"ל מומיגראד, בנו של הגה"ק רבי ברוך ז"ל מוארלין, בנו של הגה"ק מרן הדברי חיים ז"ל, וחתן הגה"ק מרן הייטב לב ז"ל.

4

עיי' בס' י"ג אורות (ה"א עמ' רמ"ט) שהרה"ק משינאווא נשאר לגור בצאנז כשנה אחת, ואחיו צידדו עם הרה"ק מקרייז כי לא רצו שהרה"ק משינאווא יתגורר שם, יען שהוא שינה כמה דברים מדרכי אביו כידוע, ונשארה הרבנות תלויה ועומד.

עד שיום א' שמע שהרה"ק משינאווא שבהמכתבי עת כתבו שיש מחלוקת בין האחיים הק, נענה ואמר: אז מען לייגט שוין אין די צייטונגען וועל איך גיין, ועוב את העיר.

אין איין שיינעם טאג ווען דער שינאווער רב קומט אהיים פון דאווענען, זאגט ער דארט פאר די שמוכ מענטשן מיזאל פאקן די פעקלעך, ווייל איך פאר אוועק פון צאנז, האבן אלע אנגעהויבן צו זאגן וואס הייסט דער רבי לאזט איבער דעם ציבור, זאגט ער איך האב אזוי באשלאסן איך פאר אוועק, זאגן זיי, רבי, אונז פלאגן מיר זיך דא פאר'ן רבי'ן, און ס'זעהט שוין אויס ווי אונז האלטן מיר ביים געווינען, און אזוי אין א שיינעם טאג לאזט אונז דער רבי איבער, וואספארא פנים וועלן מיר האבן דא אין שטאט אז דער רבי פארט אוועק.⁵

האט דער שינאווער רב געענטפערט אזוי, ווען דער טאטע איז נסתלק געווארן, האב איך געהאלטן אז דאס רבנות קומט מיר אלס בכור, איי דער ברודער וואוינט דא, אבער ס'וועט זיין א מוכה פאר די שטאט, און א מוכה פאר די מדינה, אז איך בלייב דא אין צאנז, אזוי האב איך געהאלטן, איך האב נישט געהאט קיין שום פנוי' אין דעם. ס'איז געווען כולו לשם שמים.

אבער איך וואוין שוין דא כמעט א יאר, און ס'האט זיך געמאכט א רייבעריי, האב איך מיר היינט געמאכט א חשבון הנפש, און איך האב געזעהן אז ס'איז געווארן צדדים, איז שוין אפשר דא ביי מיר עפעס א געפיל פון אהבת הנצחון, על כל פנים, ס'איז שוין נישט די זעלבע מדריגה לשם שמים אזוי ווי איך בין אנגעקומען, אויב אזוי

5

ונציין מה שמוכא בס' שיחתן של עבדי אבות מהגר"א האלפערין ז"ל (ה"א) וז"ל: אחר הסתלקות מרן הדברי חיים זי"ע היו בעיר צאנז שתי כיתות אודות המשך הרבנות בעיר, שהיו הרבה שצידדו שהרה"ק משינאווא זי"ע יכהן שם רב, כי הוא הבכור והוא הסכים לזה, אך יש שצידדו לצד הרה"ק מקרייז זי"ע, ופעם כשהיה הרה"ק משינאווא על שב"ק בצאנז, ובבוקר בעת חזרתו מהמקוה נשמע לאזנו הק' האיד שאשה שאלה לרעותה, מי הוא הרב הזה, ועתה השניה, זהו הרב שעושה מחלוקת כאן בעיר, וכיון ששמע הרה"ק משינאווא המלה מחלוקת, מיד נסתלק מהרבנות.

וראיתי מוכא מכת"י מוחתני הרב מווייטצען זצ"ל בעת שהרה"ק משינאווא נסתלק מהרבנות לטובת אחיו הרה"ק מקרייז זי"ע, שאלוהו, והרי הבטיח שישאר שם ברבנות, והתורה אמרה הין צדק ואיפת צדק, ודרשו חז"ל שיהא הן שלך צדק ולאן שלך צדק, ואמר הרה"ק משינאווא שזה רק אם בשעה שהבטיח לא היה שלם בעצמו, ופיו ולבו לא היו שווים, אך אם בעת שהבטיח סבר באמת כן, ואח"כ מוחמת סיבות שונות נשתנה הדבר, ליכא שום פגם באמת, והביא סימוכין לזה, דהנה מצינו שהמלאכים אמרו ללוט, לא כי ברחוב נלון, ולבסוף כתיב ויסורו אליו וגו', וכי המלאכים הוציאו דבר שקר מפיהם, אלא אם לאחמ"כ נתהווה איזה סיבה לשינוי הדעה ליכא חשש, ע"כ.

אז ס'איז שוין נישט 'כולו לשם שמים' וויל איך שוין נישט די גאנצע זאך, איך לאז איבער די גאנצע זאך, און איך פאר אוועק.⁶

דער שינאווער רב איז דעמאלטס צוריק געפארן קיין שינאווא, און ווען ער איז נסתלק געווארן (בשנת תרנ"ט) איז דער זוהן רבי משה'לע געווארן רב במקומו אין שינאווא, און אויף איינמאל (בשנת תרס"ד) האט ער באשלאסן ער פארט אוועק פון שינאווע קיין צאנז, דאס רבנות באלאנגט פארן מאטן, און דער מאטע האט דאס קיינמאל נישט מוותר געווען, נאר ער איז אוועק געפארן (בשנת תרנ"ו), ממילא קומט אויס אז דאס רבנות געהערט פאר אים, און ער איז געפארן קיין צאנז, האט ער געזאגט אזוי, 'נישט נאר אז דער מאטע האט מיר געהייסן איך זאל קומען קיין צאנז, נאר ער האט מיר אפילו געזאגט איך וועלכן הויז איך זאל וואוינען, אזוי האט רבי משה'לע געזאגט.⁷

הגר"ק: כ'האב פונקט פארציילט די מעשה פונעם צאנזער רב, אז דער הייליגער דברי חיים – די מעשה איז מפורסם א חלק – אז דער הייליגער דברי חיים, ווען ער איז געקומען קיין צאנז, האט ער געהאט א פרשה מיט דעם רב, רבי ברוך לאנדא (מנוע הגאון הנודע ביהודא ז"ל). ס'איז אויך א שאלה וואס די מעשה איז געווען, ס'איז געווען א סכסוך ביי צוויי אידן אין שטאט, צי ס'איז געווען א ממונות סכסוך, צי א גט סכסוך, און דער חוות דעת דעמאלטס האט מכריע געווען לצדו פונעם דברי חיים. דאס איז א מפורסם'דיגע זאך.

6

עיינן עוד בס' שפת אמת (בשרא) בהסכמת הגה"צ רבי יחיאל נתן האלברשטאם אבד"ק בארדיבו, וז"ל: שמעתי מפה קדוש של דו"ר הצדיק הקדוש משינאווא וזללה"ה שבכל דבר מחלוקת, אם כי מתחילה היתה דעתו לשם שמים, אך כאשר נמשך המחלוקת אסור לו לעשות פעולה חדשה בעניי העולם להמושך המחלוקת, כי זה הוא אך לסיבת יצר הנצחון ורוח הסיטרא אתרא רח"ל וכו'... עכ"ל.

ועיי' עוד בס' שם משמאל מהגאון מראדמישלא ז"ל (אות ט) שהרה"ק משינאווא אמר שהגוי והנצח לחי עולמים, שרק אצל הקב"ה יכול להיות תאוות הנצחון לשם שמים בלי פניות, עיי"ש.

7

עיי' בס' הג"ל (שם) שהרה"ק משינאווא הלך פע"א לבקר את אחיו הק' מקריין בעיר צאנז, ושאל לו ביאור על איזה מאמר מוקשה בוה"ק, והוא אמר לו ביאור נאה, אז הכריז הרה"ק משינאווא שיען שראה גדלותו של אחיו בתורה"ק, ע"כ הוא מוחל לו את הרבנות.

וכשהזכור לביתו שאל לו בנו רבי משה'לע על זה, וענה: לו ולא לזרעתי, דהיינו שאחר הסתלקות הרה"ק מקריין יחזור הרבנות דשם אליו, ואחר פטירת הרה"ק מקריין (שנסתלק ב"ה אב שנת תרס"ג) נסע רבי משה'לע לתבוע את הרבנות בעיר האבות, ועיין בשו"ת מוהרש"ם (ה"ד סי' קמ"ג) שדן בשאלה זו, עיי"ש.

דער רבי ברוך לאנדא איז געווען דארט דער רב פון שטאט, און ער איז געווען קרייזער רב (בהגלותו של עיר צאנז) – דער נאמען 'קרייזער רב' קומט פון דעם רבי ברוך לאנדא – ער איז געווען רב אין צאנז און אויך דער רב פון די גלילות. דעם דברי חיים האט מען אויפגענומען אלץ 'דיין' אין צאנז אום תקפ"ח. און נאכדעם איז געווען די פרשה מיט דעם סכסוך, און שפעטער אום תקצ"ז האט מען אויפגענומען דעם דברי חיים אלץ רב אין צאנז, רבי ברוך לאנדא איז געבליבן רב אין די גלילות. און ווען ער איז אוועק האט דער קרייזער רב (הגה"ק רבי אהרן ז"ל בן מרן הדברי חיים ז"ל) איבער גענומען זיין רבנות אין די גלילות, בפשטות דער נאמען 'קרייזער רב' קומט פון דעם.

רבינו: פארוואס האט ר' ברוך אוועקגעגעבן דאס רבנות אין סאנז?

הגר"ק: מאקע וועגן די פרשה, ס'איז דארט געווען א גרויסער סכסוך אין שטאט, א איד איז געגאנגען פרעגן פון רבי ברוך לאנדא, צי ער האלט אז ס'איז כדאי ער זאל גיין צו דין תורה. דאכמ'זיך ער האט געהאט עפעס א ממונות'דיגע שאלה. האט רבי ברוך געזאגט אז ער וועט זיכער געווינען און ער זאל גיין צו דין תורה. למעשה ווען ער איז געגאנגען צו דין תורה, האט דער בית דין גע'פסק'ט אנדערש, דער צאנזער רב איז געווען דער ראש בית דין דעמאלטס, ער איז געווען דיין, און דער איד האט פארלוירן די דין תורה. איז ער צוריק געגאנגען צו רבי ברוך לאנדא מיט א מענה, ער האט אים דאך גע'עצה'ט צו גיין צו דין תורה, און יעצט האט ער פארלוירן, האט אים רבי ברוך געזאגט, ניין דו ביסט זיכער גערעכט און דער דיין איז נישט גערעכט, און ער האט זיך אנגעהויבן מתווכח צו זיין מיטן צאנזער רב. דער חוות דעת האט זיך אנגענומען פאר'ן דיין דער דברי חיים. און רבי ברוך לאנדא האט זיך מבטל געווען, און ער האט געזאגט אויב אזוי געט ער איבער דאס רבנות פארן צאנזער רב.⁸

8

עיי' בהקדמת שו"ת מוצל מוהאש מהרה"צ רבי אהרן זאב האלברשטאם זצ"ל מביאלא ביליין (סדר יוחסין - בגדי אדון עמ' ט"ו): פעם ביקר הגאון בעל החוות דעת את חותנו הברוך טעם, ובהדי שותא אמר החו"ד בהיות שבעות"ר התורה נתמעטה, מי יודע אם יהי' לאחר שלשים או ארבעים שנה איזה גדול אשר העולם יוכלו לסמוך עליו בהוראת איסור והיתר, השיב לו הברוך טעם, חתני ר' חיים יהי' הגדול אשר העולם יוכלו לסמוך עליו, ברבות הימים כאשר ק"ו הד"ח כבר הי' אבד"ק צאנז קרה שהי' מחולק בדין תורה עם הג"מ ברוך לאנדא נכד הנודע ביהודה רב הגליל בצאנז, והוחלט אצלו שיפנו עצמם אל הגאון בעל חוות דעת וכאשר יכריע בן יקום, וכל אחד כתב טעמו ונימוקו בפלפולא דאורייתא,

רבינו: אזוי? דאס איז מיר א חידוש, כ'האב דאס קיינמאל נישט געהערט.

הגר"ק: און ס'איז אלעס קלאר אזוי דאקומענטירט, ס'איז זייער אינטערעסאנט.

מוה"ר חיים שלמה פישער הי"ד, משב"ק: כ'זעה ער האט מיטגעברענגט דא עפעס מקורות אויף די אלע זאכן.

משקיבל החו"ד ז"ל התשובות הכריע כפסקו של הד"ח, ושמה מאד ואמר, עתה הגני רואה שנתקיימו הבטחות של הברוך טעם, כי הרב מצאנו הוא גאון מובהק והלכה כמותו.

ועיי' עוד בס' ארוי לבנון (מהגאון רבי אלימלך אלעזר עהרנבערג ז"ל עמ' מ"ג) בילדותי כשהייתי באונגוואר סיפר לי ת"ח אחד מעשה שהיה, רבינו הקדוש מצאנו היה במרחץ סוכראנץ סמוך לאונגוואר, ובאותו פרק שימש ברבנות אונגוואר הגאון האדיר מהר"מ א"ש, ורבינו מצאנו הלך לבקרו והרצה בפניו פלפול ארוך, מהר"ם א"ש החזיר לו ביקור ואמר הוא פלפול עמוק, והגה"ק מצאנו הפריך כמה מראיותיו, אמנם המהר"ם א"ש עמד על דעתו, ולאחר מכן חזר כל אחד לעירו כאשר נודע למהר"ם א"ש שרבנו עזב את עירו, קרא למשמשו להכריז בעיר שהרב דמתא רוצה לדרוש בביהכ"ס הגדול של העיר.

כאשר נתאספו אנשי העיר ובתוכם רבנים ות"ח לביהכ"ס לשמוע את הדרשה, פתח ואמר, מורי ורבותי, דעו על מה ולמה קראה עצרה זו, מפני שהגאון האדיר והקדוש עליון הרב מצאנו הפריך את פלפולו, ואני התווכחתי אתו והבאתי לו ראיות שונים דבריו ולא דבריו, אולם כשהורתי הביתה למדתי עוד הפעם את הסוגיא בעיון רב, ונוכחתי לדעת כי אמנם הצדק אתו, ובאשר היו מספר אנשים נוכחים בעת פלפולו ואיני זוכר מי הם, לזאת רצוני להודיע ברבים, כי הצדק היה עם הגה"ק מצאנו ולהוכיח את גדול צדקתו שנשא לי פנים לרגלי היותי מרא דאתרא.

באותו מעמד סיפר המהר"ם א"ש שבעת שהרב מצאנו שימש כרב העיר, שימש הגאון ר' ברוך לנדא כרב הגליל והיו ביניהם חילוקי דיעות בענין גט מסויים, ר"ב לאנדא שלח את טענותיו להחתם סופר והצדיק את דבריו, הד"ח שראה את אגרתו של החתם סופר וסברותיו, הרין אליו אגרת להשיב על דבריו ולהצדיק את דעתו.

בעל החת"ס עבר על אגרתו בעיון עמוק, והראה אותם למהר"ם א"ש, באומרו בהאי לישנא "דער פאללאך שטרייט גוט (הפולני הזה לוחם טוב).

עתה - סיים המהר"ם א"ש - אני מבין שהחת"ס ראה ברוח קדשו שאבוא פעם במו"מ של הלכה עם רבינו מצאנו, ולכן אמר לי כנ"ל, בכדי שאדע איך להעריך את דבריו של בעל הדברי חיים.

להלן העתק מקובץ המעין (וכרעות יליד צאנז - י"ג) שב' בענין זה:

11 כשבא ר' חיים לסאנץ היה עוד הרב חוקן ר' ברוך לאנדא ז"ל בחיים, וגדול חלוקי דעות בין ר' חיים ובין ר' ברוך בשטק שאלה. ר' ברוך הוציע את דעתו לפני הח"ס ור' חיים הוציע את דעתו לפני הגאון ר' יעקב מליאט בעל חוות יצחק - והוא הסכים עם ר' חיים, והח"ס הסכים עם ר' ברוך. ר' חיים ערך תשובה ושלחה להח"ס. וסיפרו תלמידי הח"ס - בשעת שקרא הח"ס את התשובה של ר' חיים שמח מאד וצחל פניו והקיש באצבע ואמר - "המאלאק הזה לומר היטב ופחדו להיות גאון בישראל". (מפי זקני הצדיק ר' חיים פאליקס הלוי קערנברגוויס ז"ל שהיה מבאי ביתו של ר' חיים בסאנץ).

הגר"ק: קודם זעהט דא דער רבי א תשובה, דאס איז א תשובה פון מהר"י עניזיל (סימן ד'), און דאס איז אויסגעשריבן צו דעם רבי ברוך אב"ד צאנז. און דאס איז די שאלה, ס'קוקט אויס אז דאס איז מאקע געווען די שאלה, ווייל דאס איז א חושן משפט'דיגע שאלה, ס'איז פיר בלעטער לאנג די תשובה. און ער איז דא דן אין א שאלה...⁹

רבינו עיין בתוך התשובה ע"ד השאלה אשר היה נידון אז ביניהם **הגר"ק:** אבער דא זעהט מען אן אינטערעסאנטע זאך, דא איז דא א תשובה אין דברי חיים, וואו דער דברי חיים דערמאנט אז דאס וואס דו זאגסט אז איך קריג מיך מיטן חוות דעת, דער חוות דעת אליינס האט שוין געשריבן אויף מיר לערך זה ח"י שנים, אכצן יאר צוריק, א מיטל 'גאון'. אזוי שרייבט דער הייליגער דברי חיים.

ס'איז דא אן אינטערעסאנטע צוזאמשטעל דא.

לערך ח"י שנים - מזווייט דאך נישט ווען די תשובה איז געשריבן - אבער דא איז דא א תשובה צום מהר"ם א"ש, וואו דער צאנזער רב פרעגט אן דעם מהר"ם א"ש די זעלבע שאלה, און דא איז דא א דאטום, תר"ח. זעהט מען אז דאס איז געווען אין תר"ח. אכצן יאר פארדעם איז תק"ץ. קומט אויס אז אום תק"ץ האט דער חוות דעת אים באטיטלט מיט דעם מיטל 'גאון', און דאס איז געווען ביי יענע פרשה.¹⁰

9

להלן תמונת התשובה בשו"ת מהר"א"ז עניזיל אשר כתב להגאון רבי ברוך לנדא אבד"ק צאנז והגליל:

שאלות ותשובות מהר"א עניזל ז"ל סי' ד'

הח"ס והש"ס יחדיו חסדים יחד על דאס כטל ידיו סגור
המלאכים סביביו כחך קיבל לנדרה בני אברהם לזכר וסגול:

מכתב קדוש מיום סי' מתחשן טישני יום ה' ט"ז ט' ו' ונחמנו
תלם עשה כחיות ויום ויום עומק בכל טענות הנציח
ותלם הקדוש של הדינים הטובים והסגולות ימים כ"י . משרה מול מערכה
אל יצא אל יצא יסרו . אל תחמק יצילו רחוק להיך ואלו לשמח יחם
עדיין וליקו כולם צעלי תרסין חשב חיל צולחנה על חידם ונחמנו
לל כחיות עקום להגדר ט' ואלו יסיתו ממש על דרך . זה שגתי סגית
משע קנתי כמים כל היום מידות הנחלת דנים וטענות . ותשחח
צני ליתחל ולא הי' צדיל לחלם מחשבות ורצוני ולציון סיגון בכל
המקומות ואלו עד עתה אשר פתח משע וקראו לשבת טוב כיום שיק
שגור והתעצמו טענות דברי מחשבים כ"י ונחמנו על משחמים . ופלה
נחמנתי ליתח מידע עליו מן הדין . לילח חוקר על מלת כחית
ונחמנתי להשיג לפי מיעוט כלי . כל יחמתי מן הכשל חזי אל חסי
כיום פני נקדק נחמנתי שיש קלח חיה להחליט עין משיגו חון נלחמי סגל
ששוק מיד עושק נלחמי עומט ללחם מרחם כחש צני . לכן אחמתי ויסי
מה לחלם לשער נחמנתי חסיד דעי חף אל הפסוק לל כרחמים .
ולל לחלם לחנן . לחלם מערכ לל ולל יסיעה להדיכתי נדק חסות
וילחמי תנחילתי ויסי נדק כ' להלל וסלדתי חיר נלחמתי :
מ"ס חסות עור חשיב יד לחיר חקק פסלונגה דעגורח נקלס .
לחנן וסחמתי ח' להס כחמנתי חסות עקק מנחמתי קריס

10

וכה כותב בשו"ת דברי חיים (ה"א ח"מ סימן ה): הלא האנון זצ"ל בעצמו החות דעת כתב עלי דברי שבה ותאמר בתואר 'גאון' זה לערך ח"י שנה, כאשר הוא עדיין בכתובים בהעתק אצל יחיד סגולה דפה קהלתינו...

ברוך מעם. עם האט אן הסכמה פונעם ישמח משה. איז דא ברענגט ער, 'עוד יש בידי תכריך', ברענגט ער דא אז ער האט אן הסכמה פונעם צאנזער רב און פון דעם רבי ברוך לאנדא. און ער שרייבט דא 'הרב הגאון החסיד רבי חיים האבד"ק צאנז, הרב הגאון רבי דוב בעריש מאזשפיצין, הרב הגאון רבי ברוך אבד"ק קרייז צאנז'.¹⁴ ער איז געווען דער קרייזער רב, און דער דברי חיים איז געווען דער צאנזער רב, דאס איז געווען אין די זעלבע צייט, רבי ברוך האט אפגעטרעטן, און ער איז געבליבן מיט די קרייז רבנות.

הגר"ק המשיך והראה עוד: דער אמסענער רב הרב האלעלענדער (הגר"ר שמואל מאיר הכהן האלעלענדער ז"ל), באשרייבט דא דעם בית החיים אין צאנז, ער באשרייבט דעם גאנצן בית החיים, און צום סוף ברענגט ער 'יש עוד אוהל אחד בק"ג צאנז ה"ה הרה"צ הרבי ר' זלמן זצ"ל שהיה מחסידו הה"ה החוזה זצ"ל והוא צוה שיקבלו את הרה"צ הדברי חיים ז"ל לאבד"ק צאנז, גם היה שם אוהל של הה"ה המובהק ר' ברוך לנדאו שהיה ממשפחת הנודע ביהודה ז"ל, שהיה נקרא קרייז-רב בצאנז. ולאחר פטירתו נתקבל הה"ק ר' אהרן ז"ל לקרייז רב'.¹⁵

14 להלן העתק מהג"ל:

עוד יש בידי תכריך של כתבים ומלימות מהרבנים גאונים הרוד' וזאנזיניו א"ע לקנות עוד מספר י"א אשר יעלו עוד נדפוס וכו' מליכות והאלף הדפוס רבם לא הכאתי כ"א ח"י

דרב הגאון המסיד בוגי' קרייז' חסיד' ופרש' כק"ש מו"ה אשר יע"י נ"י אבד"ק ראשטין : הרב הגאון הגדול מר הרוד' כ"ס מו"ה ארי' ליב אבד"ק סטאלימבור ונאגלי : הרב הגאון הגדול מו"ה ח"ע אבד"ק פרעמיסלא וקרייז : הרב הגאון הגדול מו"ה מו"ה ישראל אבד"ק טייטמין : הרב הגאון הגדול מו"ה מר"ה אבד"ק פאלטין וקרייז : הרב הגאון המסיד מו"ה דוד מרלמנדע : הרב הגאון מו"ה ז"ל אבד"ק אופלין וקרייז : הרב הגאון המסיד מו"ה נ"י אבד"ק לאנז : הרב הגאון המסיד מו"ה דוב בעריש מלחטמלין : הרב הגאון מו"ה ברוך אבד"ק קרייז לאנז : הרב מו"ה ישראל ליב בנאמן הקדוש אבד"ק דיטשטין : הרב הגאון אבד"ק בעלזשט : הרב הגאון ר"ק קאליש מו"ה יצחק : הרב הגאון מו"ה

15 להלן העתק מתוך "ספר קהילה סאנז" לרבי שמואל מאיר הג"ל:

ובחזק לאוהל יד ימין ינוחו בשלום הה"ק משה בן ר' מרדכי דוד אנגער שהיה חתן של הה"ק דברי חיים זצ"ל. וכן ספור לו זוגתו הצדיקת ש"ה גם הה"ק יצחק טוביה רובין חתן של הה"ק בעל דברי חיים זצ"ל. עם זוגתו הצדיקת נחמלע ע"ה מצאנז. ובשיא של הצדיק בעל דברי חיים זצ"ל נקברים אצל החלון של האוהל מחוץ וגם הוראש הקהל הגאון הגביר האדיר ר' יודעל הכהן האלענדער ז"ב של הה"ק ז"ל מונח שם אצל האוהל מבחוץ. מצד החלון ובדרך שהיו חולטין על הציון של הדברי חיים ז"ל. אצל הדרך לצד השני של האוהל מונח הגביר החסיד המפורסם ש"ב ר' משה ליוור האלענדער נכד הרב יודעל האלענדער ז"ל. והרה"צ האחרון שה"י אבד"ק צאנז ז"ל ה"ה התגלה ר' מרדכי זאב האלבערשטאם שהיה מקדוש אבד"ק גריבאב. ויש עוד אוהל אחד בק"ג צאנז ה"ה הרה"ק הרבי ר' זאלקא זצ"ל שהיה מחסידו הה"ק החוזה זצ"ל והוא צוה שיקבלו את הרה"ק הדברי חיים ז"ל לאבד"ק צאנז. גם היה שם אוהל של הה"ק המובהק ר' ברוך לנדאו שהיה ממשפחת הנודע ביהודה ז"ל, שהיה נקרא קרייז-רב בצאנז. ולאחר פטירתו נתקבל הה"ק ר' אהרן ז"ל לקרייז רב. ובאוהל של הרב הגאון ר' ברוך סג"ל לנדאו ז"ל נקבר בנו ג"כ ש"ב. ומבחוץ לאוהל אצל הפתח נקבר בצד ימין נכדו הגביר הנדיב ר' שרגא פייביש סג"ל לנדאו. ומצד שמאל נקבר ר' צבי הערש לנדאו, שה"י נכדו של הרב הגאון ר' ברוך לנדאו ז"ל.

אזוי ברענגט ער, דאס האב איך אויך געהערט פון מיין מאמע דעם חלק, אז דאס רבנות פונעם קרייזער רב איז נישט געבוירן געווארן א נייער חידוש, ווי כאילו אויף דער עלטער פונעם דברי חיים האט מען דאס געמאכט. דא איז געווען א רבנות פון פריער, עס איז געווען צוויי און פערציג גלילות אין צאנז, און ס'איז געווען א גרויס רבנות, און ווען דער רבי ברוך לאנדא איז אוועק האט עס דער דברי חיים איבער געגעבן פארן זוהן, דער קרייזער רב.

רבינו: איך הער וואס איר זאגט, איך זעה דא די אלע זאכן. אבער די וועלט ווייסט אז דער צאנזער רב האט אויף דער עלטער אפגעשניטן א שטיקל פון זיין רבנות און אוועק געגעבן פאר'ן קרייזער רב.

הגר"ק: ער האט געהייסן 'דער יונגער רב', און ער האט מאקע צוגעהאלפן מיט די רבנות אין שטאט, אבער דעם טיטל פון קרייזער רב, דאס איז נישט געווען קיין נייער חידוש.

רבינו: ס'קען זיין אז דער רעיון צו מאכן א טיטול פון קרייזער רב איז שוין געקומען פון דארט.

אבער ס'קען נאך אליין שטומען אז דאס האט דער דברי חיים געטוהן שפעטער, ער האט אפגעשניטן א שטיקל פון זיין רבנות און אוועק געגעבן פאר'ן קרייזער רב, שפעטער אויף זיינע עלטערע יארן.

הגר"ק: יא, דאס איז קלאר אז ביי דעם רבי ברוך איז עס שוין געווען. מ'קען אויך זעהן דא אין ספר 'מאורי גאליציע' ברענגט ער אזוי אין אפאר פלעצער, זעהט אים אז ער האט אויך געוואוסט אזוי. ער ברענגט דאס לשון, "כשנתקבל הדברי חיים - ער ברענגט אויף דעם רבי ברוך לאנדא, דא אין ספר מאורי גליציה - היה רב הקרייז", זיי גייען נישט אריין אין קיין פרטים.

ער ברענגט דארט ווען ער רעדט פון רבי ברוך לאנדא שרייבט ער אויף אים אזוי 'רבה של צאנז ארבעים שנה, וכשנתקבל הדברי חיים היה (רבי ברוך) רב הקרייז', אזוי ברענגט ער דארט, אז ווען דער דברי חיים איז אויפגענומען געווארן אלס רב אין צאנז איז ער געווארן דער 'רבי הקרייז', ער גייט נישט אריין אין קיין פרטים.

און אויך ביים דברי חיים אליינס שרייבט ער אזוי, אום תקפ"ח נבחר כרב מורדה הוראה בצאנז אצל רב הקרייז ר' ברוך ב"ר משה דוד הלוי לנדא, בשנת תק"ן עבר לצאנז אליין רב. ער לייגט עס שוין אזוי אראפ. ווען מ'לייגט דאס אזוי כאפט מען אפילו נישט וואס דא שטייט.

הרה"ש: למעשה אין קאנסוס זעהט מען דא אז מ'זעמט אים

גלייך, ס'איז דא די באקאנטע תשובה (בשרית התם או"ח סי'
מ"ט)¹⁹

18

בשנת תקצ"ג אירע שבעיר אוועל ניוגש להעמוד א' מנגדי העיר ושמו ר' אברהם צבי כ"ץ בבגדי צמר, והסיד א' התרים כנגדו ומהה שלא יעבור לפני התיבה בבגדי צמר, אשר כידוע שהסידים מאוד הקפידו לא ללכת עם בגדי צמר, וכפי שמרן היש"מ כותב בתשובה הנ"ל שבוודאי יש להחמיר שעכ"פ הניגש לפני התיבה להתפלל נוסח הארז"ל שהיה נוסח של המתנהגים בחסידות, בוודאי לא ילבש בגדי צמר כי הם תרתי דסתרי, וע"כ החסיד הנ"ל עקק על ר' אברהם צבי שהיות שנוסח ספרד היא לעילא מכל הנוסחאות אין לגשת לפני התיבה בבגדי צמר.

ר' אברהם צבי הנ"ל שלח מכתב למרן החת"ס לשמוע מה בפיו אודות מנהג הנ"ל, והחת"ס השיב לו שבוודאי יש חומרא בבגדי צמר מחמת שלא מתערבבין בה חוטי פשתן, אבל אלו שאומרים שהנוסח ספרד אינה סובלת בגדי צמר, וזהו דבר שאין אני יודע מה הוא סח... ואחר שמאריך בנדון נוסחאות התפילות של אשכנז והארז"ל, מסיים: אבל שלא להתפלל בבגדי צמר אין לחוש לדבריו, אם לא ישמענו דבריו ויגלה לי סתרי, או אודה על האמת אם הוא אמת... עכ"ל.

וכשהגיע המכתב לאוועל יצא מרן היש"מ להגן על מנהג החסידים וערך מכתב למרן החת"ס בו הוא מכבד לו גודל החשש לעבור על ענין שעמנו, ושדורשי רשומות היו אומרים שעמנו? אותיות שט"ף ע"י, שכן השטן הוא עו וזקוק מתוך מאוד על הלוכש, וגם עו הוא לשון עיזים ושעיר דהיינו כמו שעירים ורקדו שם, ואיך יתכן לעורר רחמים על הציבור כשהוא לבוש בכח עו של הסט"א.

והחת"ס השיב (סי' ט"ז) לא' שראה דברי היש"מ וכפי שכתב: הגאון החסיד דאוועל אשר אמרתי מאירים מעולפת ספירים... ולבסוף כותב שכדאי והגון לא לגשת לפני התיבה בבגדי צמר מפני דרכי שלום.

19

עיי"ש שכתב וז"ל: "הנה כבר גלית דעתי לכם העומדים לפני כי כך קיבלתי מרבותי ז"ל והם מורי הגאון החסיד שבכנהגה מו"ה נתן אדלר ז"ל, והגאון רבן של כל בני הגולה הפלאה ז"ל, אשר מימימים שיתני ת"ל וממקורם הצבתי, כי כל הנוסחאות שוות זו כזו, וכל שיש בו יש בזו, אלא שאין אתנו יודע עד מה ואנו מתפללים על דעת מתקני תפילות ונוסחאות הללו כי כולם לדבר אחד נתכונו כמו סגנון אחד לכמה נביאים ואין ב' נביאים מתנבאים בסגנון אחד, כי כל נוסחא ונוסחא אינה אלא סגנון אחד משונה מהביתה, אבל הם עולים למקום אחד.

וכשבא נר האלקים האר"י ז"ל ואיוון וחקר ותיקן כי הוא ידע תוקן הדברים הוא העמיד בסידורו כל דבר על מקומו וגילה תעלומות של הנוסחא ההיא הספרדים יען כי היה ספרד, ואילו הוא היה אשכנזי, או היה נמצא באשכנזי איש כמוהו היה עושה כיוצא בזה בסידור אשכנזי, ועתה בדורות האחרונים הבאים בסוד ה' די להם שמבינים דברי האר"י ז"ל, אבל אין אתנו יודע להוציא כן מנוסח אשכנזי, על כן טוב להם להתפלל מסידור ספרדים שגרשם שם מקום ההיכלות והיהודים ע"פ האר"י ז"ל, ומה שיתפללו אשכנזי אע"פ שגם שם נרמז הכל והמתפלל על דעת המתקן הנוסחא ההיא עד מהרה ירוץ דברו, ומכל מקום נוח להם להתפלל מנהג שמוכנים ממה שמתפלל על דעת המתקן, וע"כ מורי הגאון החסיד שבכנהגה מו"ה נתן אדלר ז"ל הוא בעצמו עבר לפני התיבה והתפלל ספרדי בסידור האר"י ז"ל, וכן מורי הגאון בעל הפלאה ז"ל, כי רק אך המה התפללו בנוסח האר"י ושום אחד מהאנשים המצורפים להמנין לא התפללו כי אם אשכנזי, ואפילו בנו הגאון בעל

אויף אלס מורה הוראה לאיסור והיתר, און צוויי יאר שפעטער איז ער געווארן רב אין צאנז.

הגר"ק: נאר וואס דען, ס'זעהט אויס אז מ'האט נישט גערעדט זייער אפען דערפון. ווייל דא איז געווען איינקלעך מיט משפחה, מ'האט נישט געזוכט צו רעדן דערפון...

רבינו: איך האב קיינמאל נישט געהערט דערפון, כ'הא גארנישט געוואוסט פון אזא זאך, ס'איז זייער א אינטערעסאנטע זאך, א היסטארישע זאך.

הגר"ק: אבער מ'זעהט אז ס'איז א קראנטע זאך.

אינטערעסאנט, כ'האב געברענגט דא פאר'ן רבי'ן נאך א כתב יד וואס איז נישט געדרוקט, ס'איז פונעם מונקאטשער רב דער מנחת אלעזר, אן אינטערעסאנטע נקודה.

איז דא א שמועס, אז דער צאנזער רב אין די תשובות איז דאך פארנומען אז מ'קען מווישן פון נוסח אשכנז צו נוסח ספרד.

רבינו: יא, ער שרייבט (ח"ב סי' ה') אז נוסח האר"י איז א נייע שער.¹⁶

דער ישמח משה שרייבט אין די תשובה (השיב משה סי' ד') אז נוסח ספרד איז העכער... דאס אין די תשובה וועגן בגדי צמר.¹⁷

דער ישמח משה האט געהאט מיטן חתם סופר וועגן דעם.¹⁸ דער חתם סופר האט געהאלטן אז ביידע נוסחאות זענען

16

ידוע דעת קדשו של הרמ"ק מציאנו ז"ל (ש"ת דברי חיים חלק ב' סימ' ח) דאף שאין לשנות מנוסח לנוסח, מ"מ מנוסח אשכנז לנוסח הארז"ל אפשר לשנות, משום דנוסח האר"י ז"ל אינו אחד מ"ב השערים אלא הוא שער חדש שתיקן הארז"ל, והוא שער "ג שער הכולל לכל השבטים, והוא ראוי לכל אחד מישראל, ואשר על כן יכולים לשנות מנוסחאות אחרים לנוסח הארז"ל, עיי"ש באריכות דבריו.

17

עיי"ש אשר דן בתשובתו בענין לבישת בגדי צמר, וז"ל: "ובמדינות פולין כל מי אשר נגע יראת ה' בלבם אין לובש בגדי צמר, וגם במדינה זו מעת שובאתי לכאן הרבה הסירו בגדי הצמר מעליהם, ויבא עליהם ברכה... ואם הציבור רוצין לתקן תקנה דאף שהם לובשים בגדי צמר ואינם חוששים לחשש תערוכת, מכל מקום העובר לפני התיבה לא יעבור בלבוש צמר, דמחמת שהוא שלחם וצריך לעורר רחמי שמים על הציבור, ראוי לחוש טפי, ודאי תקנה טובה היא ויבא עליהם ברכה".

ומסיים היש"מ שם, וז"ל: "דאם הציבור מתפללין בנוסח האר"י וצוק"ל שהוא נוסח של המתנהגים בחסידות, ודאי דהדיון עם היחיד [דמעבב להש"ץ שלא ירד בבגדי צמר], ידידוע שכל המתפללין בנוסח זה קיימו וקבלו עליהם לברוח מצ"ש שערי היתר כדי שלא יפגעו בשער אחד ממואה של איסור ח"ו ואין לובשין בגדי צמר, אבל לירד לפני התיבה בהמנין שמתפללין בנוסח האר"י וצוק"ל בבגדי צמר, זה לא נשמע מעולם, דהוה תרתי דסתרי, תפילותיו ומלבושיו, ומעשר ח"ו קטרוג גדול", עיי"ש.

הגר"ק: יא עכ"פ דער מונקאטשער רב מוטשעט זיך, פארוואס אין צאנז גופא אין די שוהל האט מען געדאוונט נוסח אשכנז, אזוי איז געווען אלע יארן ביז די קריג, אין די שוהל וואס שטייט נאך היינט, דארט האט מען געדאוונט נוסח אשכנז, מ'האט עס קיינמאל נישט געטוישט אין צאנז. איז וויל ער פארשטיין פארוואס ס'איז אזוי, אז דער צאנזער רב האט אזוי גע'פסק'נט, פארוואס אין זיין אייגענע שטאט האט מען עס נישט אנגענומען אזוי?

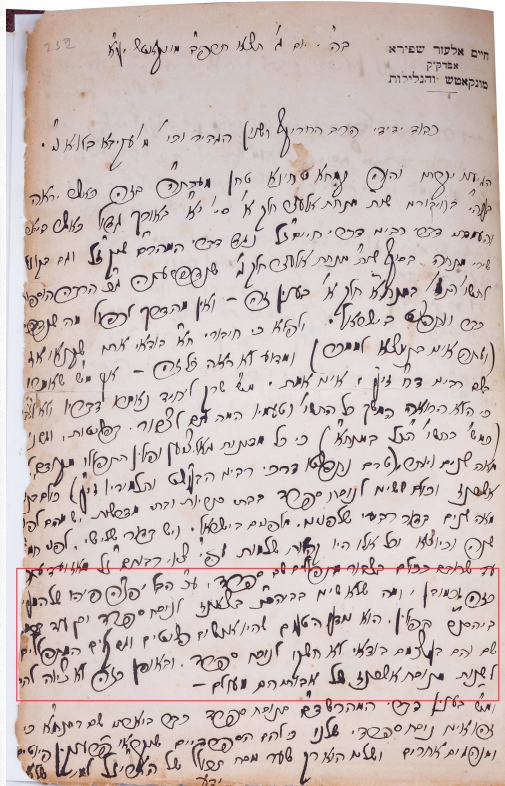
זאגט ער אן אינטערעסאנטע זאך, דער צאנזער רב האט נישט געהאלטן אז מ'דארף גיין מוישן. נאר אז ס'איז דא אין דעם שוהל ערליכע אידן וואס ווילן מוישן, דעמאלטס קען מען מוישן, אבער אויב נישט איז מען נישט מהוייב צו מוישן. און היות אין צאנז האבן געדאוונט אין דעם שוהל קלים - אזוי שרייבט ער דארט - האט דער צאנזער נישט געזוכט אז זיי זאלן מוישן, זאלן זיי דאווענען ווייטער נוסח אשכנז. ער האט נאר געפסק'נט אז מ'ווייל מוישן, קען מען מוישן.²⁰

הנהיגו אחריו ראשי הדורות הקדושים תלמידיו ותלמידי תלמידיו גאונים גדולים בנגלה ובנסתר, ולכן כל המאמין בבעל שם טוב ובתלמידיו ראוי לאחוז בנוסח האר"י ז"ל, ומנייה לא יזיע עכ"ל.

עיי' בס' אמרות צדיקים (עמ' ע"ח) בקרבת העיר צאנז היה דר הרה"ח ר' העניך הערבסט ז"ל שהיה מקושר ודבוק להרה"ק הד"ח בכל לבבו, פעם ראהו הגה"ק מנאסאר ז"ל שהוא מתפלל בסידור נוסח אשכנז, והביע בפניו פליאתו על כך, וסיפר לו להסידר ה"ל שבאשר נכנס לעול המצוות בא להרה"ק מנאנז שניה לו תפילין, ופקד עליו אז להתפלל בנוסח אשכנז, באומרו כי שורש נשמתו בנוסח זה, עיי"ש.

וז"ל הרה"ק ממונקאטש במכתבו כאשר בתו"ד כותב כדלהלן: "ומה שלא שניו בביהכ"נ בצאנז לנוסח ספרד, וכן עוד בכמה ביהמ"ס בפולין... שהיו אנשים פשוטים וגם קלים המתפללים שם... ובאופן כזה לא ציוה להם לשנות מנוסח אשכנז של אבותיהם מעולם...

להלן תמונת המכתב הנ"ל:

עיי' בס' בית שלמה [מונקאטש] (עמ' צ"ח): שבשנת תר"ל הציעו את הרבנות בעיר טארניגראד להרה"ק השם שלמה ז"ל, והכתב רבנות (קאסוט) נכתב ותחת מסוד נכבדי הקהלה ביום ששה ימים לחודש אדר שנת תר"ל, והיה רבינו מתייעץ עם קדושת מרן מנאנז והסכים על ידו לקבל המשרה הגדולה על שכמו, והגיד כי זאת העיר הוא עיר מולדתו של מרן מנאנז כידוע, ושאל את מרן מנאנז איך להתנהג שמה בנוסח

מנחה לוי ז"ל לא שניה נוסחת אשכנז, ומיד אחר פטירת אביו הגאון ז"ל ביטל הבית הכנסת שלו והתפלל בבית הכנסת של קהל בפפד"מ והוא דבר מפורסם וידוע, והכל מטעם כי מי שאינו יודע עד מה אין לו לשנות נוסחתנו במצווה עלינו במג"א רס"י ס"ח בשם ירושלמי, ושכן כתב האר"י בעצמו.

והיוצא מדברינו שהמתפללים נוסח ספרד מסתמא באו בסוד ה' ונכנסו בסתר המדרגה וידועים מה שאומרים יפה עשו, ומי שלא הגיע לכך כגון אנחנו מה שאנו מתפללים על דעת מתקני תפילות נוסחי אשכנזי גם תפילתנו נשמעת, אבל אין לומר שתפילה זו משונה מהברכה ואינה סובלת בגד צמר, דברי הבל המה", עיי"ש.

ועיי עוד מוש"ב במכתב למרן הישמוח משה ז"ל (שו"ת הת"ס א"ח סי' קצ"ח). בו מאריך בענין זה שהוא משתמש בקמיעות ובפעולות שמות הקודש, ובתו"ד כתב לו ג"כ על מה שהוא משנה נוסח התפילה הנהוג לנוסח ספרד, וז"ל בא"ד: "ועוד אמרתי כי התפילה בנוסח ספרד איננו גנאי ופחיתות לנוסח אשכנזי אשר התורה מקובלת בידיהם מאבות הראשונים, ועיין באריכות היעב"ץ בכללי אורב, אך היות כי בעו"ה נשכחו סתרי הכונה בצרות ויגונות, ובדור האחרון העמידה נר מזרחי האר"י ז"ל, וזכו הספרדים שהיו מנגינה, והוא גילה תעלומות בנוסחאות שלהם, ואלו היינו גם אנחנו זוכים לכיוצא בו, היה מבאר לנו כהנה וכהנה בנוסחאות שלנו, והיות כי בעו"ה אין אתנו יודע מה, על כן מי שרוצה לכיון והוא אינו יודע צריך להתפלל בנוסח האר"י, והיות בעונותי לא זכיתי לא לזה ולא לזה, על כן בנוסחא שהורגלתי אחזיק ולא ארפנו, כי מה לא הבא ומה לי התם..." עיי"ש.

וכן כתב הרה"ק מנאנז ז"ל בשו"ת דברי חיים (ח"ב סימן ה) וז"ל: נחית עיר וקדיש מן שמיא הבעל שם טוב ז"ל וכו' שמן השמים נשלח לתקן דורו, והבין ששורש נשמתו אינו משער נוסח אשכנז, ולכן אחז בנוסח האר"י ז"ל ולזה תיקן שיתפללו הנוחים אחריו בנוסח האר"י ז"ל, וכן

אין סאטמאר איז אויך געווען א שטארקע אישכנזישער קהילה (והם התפללו בבית הכנסת שנקרא 'די שוהל' בנוסח אשכנז), אין גראסווארדיין איז געווען, און די אלע שמעט, און אין קראלי אויך, די בעלי בתים זענען געווען אישכנזים, און זיי האבן געדאוונט אין די שוהל נוסח אשכנז, און אין די בתי מדרשים איז געווען חסידישע אידן האט מען געדאוונט נוסח ספרד.

ס'איז א באוואוסטע זאך, דער ישמח משה מיטן קאלוב'ער רב (הגה"ק רבי יצחק אייזיק טויב ד"ל) זענען געווען אויף שבת אינאיינעם אין נאנאש, ווען מ'האט געמאכט א חנוכת הבית אויף די שוהל,²² אין אונגארן אין אלע שוהלן האט

תפלתו, כי מעולם רגילים בקהילה קדושה טארגיראד להתפלל שמה בבית המדרש הגדול (ששם התפלל אב"ד הקהילה) בנוסח אשכנז, ואמר לו שלא ישנה את נוסח תפלתו נוסח האר"י המקובל בין החסידים ובכל תפוצות ישראל, ושיתפלל שמה תפלת מוספין לפני התיבה ויאמר 'כתר', (מוסח שלנו מה שאין כן האשכנזים אמרים נעירא), וישאר ממנו קדושת כתר עד כאן דבריו הקדושים של מרן מצאנו בעל דברי חיים ז"ע, וכן עשה בהיותו שם והתחילו מאז נוסח ספרד עד היום הזה, ורבינו קיבל דבריו רבו, ונתרצה לבא לטארגיראד.

ועיי' עוד בס' נפלאים מעשיך (ח"א) שסיפר הגה"צ מפאיע הי"ד שהאון רבי יצחק אייזיק פריעדמאן ז"ל אב"ד נירעדהאן [גיסו של הרה"ק רבי הערצקא מראצפערט ז"ל], כיהן אחר חתונתו כאב"ד באימם והיא היתה כפר קטן באונגארן ובני קהילתו השתייכו לעדת אשכנזים, ופעם לקחו ר' הערצקא הג"ל לפני הימים נוראים לצאנו להתברך מפה קדשו, וכשנכנסו להרה"ק מצאנו ז"ל סיפר לו שהוא אב"ד בכפר באימם וכו', ובתוך הדברים אמר לו הרה"ק "צו בלאון שופר ביי די שטילע שמו"ע דארף מען האבן מסירות נפש" [כי על פי מנהג אשכנז אין תוקעין באמצע השמו"ע] וברכו בשנה טובה.

והנה פקודתו של הרה"ק שומרה רוחו, וכשהגיע ר"ה ורבי אייזיק היה הבעל תוקע וכשגמר לתקוע התקיעות דמיושב בא השמש של הבימה"ד לקחת ממנו השופר ולהחזירו למקומו, ביקש ממנו רבי אייזיק שהוא רוצה להחזיקו עדיין אצלו, והשמש לפי תומו השאירו בידו, ובאמצע השמו"ע תקע בקול גדול כפקודת הרה"ק, וכמוכן שאחר התפילה נעשה רעש גדול, וכולם טענו נגדו שאין היתר לשנות ממנהג המקום - שהוא מנהג אשכנז - שלא לתקוע באמצע תפילת העמידה.

ויהי בשנה השנית, נסע עוד הפעם להתברך בברכת השנה מהרה"ק מצאנו ז"ל, והרה"ק חזר על דבריו כבראשונה "צו בלאון שופר ביי די שטילע שמו"ע דארף מען האבן מסירות נפש", והוא חזר למקומו וקנה שופר לעצמו כי ידע שהשמש כבר לא יתן לו את השופר, ובר"ה הסתירו תחת כנפי בגדו, והתחיל לתקוע באמצע תפילת שמו"ע כפקודת מרן הק' מצאנו, וכולם רעשו וגעשו וחמתם בערה בהם, אמנם אחר התפילה נגש הגבאי של הבימה"ד להרב אב"ד ואמר לו אם יש לכם כוז מסירות נפש לתקוע, הנני נתן לך רשות מעתה לשנות מנהג המקום ולתקוע ללא מורא, עיי"ש.

22

עיי' בס' נפלאים מעשיך (ח"ב) שסיפר הגה"צ מפאיע הי"ד שקיבל מאביו הגה"צ מבאגאד ז"ל שבשנת תק"פ נסע הרה"ק הישמוח משה ז"ל ביהד עם ידידו וריעו הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאלוב ז"ל לחינוך

מען געדאוונט אישכנזיש, די שוהלן אין אונגארן זענען אלע געווען אישכנזיש, ס'איז געווען חסידים אויך אין די שמעט און זיי האבן געהאט בתי מדרשים ווי זיי האבן געדאוונט נוסח ספרד, אבער די שוהלן זענען געווען אישכנזישע שוהל'ן, אויסער אין נאנאש דארט האט מען געדאוונט נוסח ספרד אויך אין די שוהל, ווייל ביים חנוכת הבית פון דעם שוהל איז געקומען צופארן דער קאלוב'ער רב מיטן ישמח משה, זיי האבן מהנך געווען די שוהל, דער קאלוב'ער רב האט געדאוונט פאר'ן עמוד, און דער ישמח משה האט געזאגט א דרשה,²³ דאס איז געווען ביים חנוכת הבית פון דעם שוהל, במילא אז זיי האבן מהנך געווען די שוהל, האבן זיי עס מהנך געווען אויף נוסח ספרד, און ס'איז אזוי פארבליבן, כאמשיג ס'האבן אויך געדאוונט דארטן אישכנזישע אידן, אבער מ'האט געדאוונט דארט נוסח ספרד.

המשך השיחה בגליון הבא א"ה

הבית הכנסת בעיר נאנאש [שהוא ליד העיר דעסעצין]. ושני המאורות הגדולים נשארו לשבות שם על שב"ק, וערכו שוהלחנם בצוותא הדא. וכשאמר הישמוח משה ברכת המוציא האריך מאוד באות ה"א של המוציא וכך היה מיוחד את היהודים שלו וקשר כתרים לקו [ואמר הה"ה המוציא], וכשהגיע תורו של הרה"ק מקאלוב למיבצע על ריפתא והיות שהיה כידוע בעל מנגן נפלא עשה איזה תנועה של ניגון וכך האריך בהה"א שלא היה ניכר כ"כ שהוא מכין כוונות ויחודים, וכשמוע מרן הישמוח משה את חכמתו להסתייר את כוונתו נתקנא בו משה"ה.

23

עיי' בס' דברים ערבים שהישמוח משה המתין בעש"ק בביהמ"ד לבואו של הרה"ק מקאלוב וכשהגיע כיבדו לעבור לפני התיבה, וכשפתח הדור לה וכו' בנעימות והתלהבות כדרכו 'האבן זיך די הענג לייכטער געשאקלט' כעצי היער מפני הרוח, ע"ש.

ועיי' בס' נפלאים מעשיך (ש) שהישמוח משה דרש שם בשב"ק (ובספח"ק ישמח משה נדפס הדרשה שאמר שם) ובתוך דבריו עורר את העם לתשובה ותיקון המעשים, וכל העם געו בכבי, והרה"ק מקאלוב הבחין בזה ונענה ואמר: וואש [וואס] וויל ער פון זיי האבן!.

ובמוצש"ק נכנסו בני העיר לקבל ברכת קודש משני הצדיקים, והרה"ק מקאלוב שאל לכל אחד: האשמו [האסטון] געוויינט היינט ביי די דרשה דעמאלטס געזעגן איך דין, אויב נישט, געזעגן איך נישט.

ועיי' בס' אהלי צדיקים סיפורי קאליב שמביא באריכות סיפורים מאותו שב"ק, וכותב שבמוצש"ק נכנסה אשה אחת אצל הרה"ק מקאלוב שיכר את בנה, אז שאל לה האם הוא היה בביהמ"ד בשעת הדרשה של הרב מאהעל, וכשאמרה הן, אמר א"כ הרי הוא כבר נתברך, עיי"ש עוד.

אגב, עיי' בס' מפייהם ומפי כתבם (עמ' פ"ו) שהגה"ק המנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל סיפר שהישמוח משה תירץ ענין אחד בהדרשה באופן אחד, ואח"כ אמר ויש לתרץ באופן אחר וכן אמר ארבע ביאורים ע"ו, וכשרצה לומר אופן חמישי נענה הרה"ק מקאלוב ואמר: אופנים איז דא נאר פיר, אתה הראית לדעת!.

מרכז המסדות הרבני וואל

מסאטמאר

קרית וואל

בני ברק

בנישואות כ"ק מרן רבנו הגדול שליט"א

נתינת צ"י כ"ק מרן רבנו הקדוש דויעב"א

ייתן לך את ברכת אברה"ם

מעומק הלב, נשגר ברכת מזל טוב, קדם מע"כ ידידינו היקר והנעלה, מופלג בכל מעלה, בפי כל יודעיו ומכיריו נערץ ונכבד, אחד הוא אברה"ם במדת החסד, שמו הטוב מהולל בהילולים, לא ישובת למוענינו יומם ולילה להרבות פעלים, אהוב לשמים ולאנשים, ידיד נאמן ותומך נלהב למוען מוסדותינו הקדושים, מריחוק מקום מצודתו פרוסה עלינו, מגדיל עשות בהתמסרותו למוען כל קדשינו,

הרבני הנגיד הנכבד, רודף צדקה וחסד

מזוה"ד

אברהם סופר

הי"ו

מנכבדי קהילתינו הק' וויליאמסבורג יע"א
חבר הנהלת מוסדות יטב לב בארה"ק

לרגל נישואי בתו החשובה שתחי'
למזל טוב בשעה טובה ומוצלחת

וצרופה ברכתינו המרובה, בהודאה וחיבה, שיזכה לראות ולרוות מכל יוצ"ח תענוג ונחת, מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין מוסדותינו הקדושה, ובשכר זאת יתברך בכל ברכאן דנפישא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה, אסירי התודה והברכה

יחזקאל ראטטער

בשם הנהלת המוסדות
פה בני ברק יצ"ו

בשמי"ך וקהל תורה גביר ונשגב

יעלה ויבא ברכותינו, ברכת מצל טוב מעומק לבבנו, לירידת ויריד כל חי ותחי ידיו אמונה, לעמוד ליציאת בכל עת ועונה, לבו ער וחם לכל קדשיו ואין גמירין עליו ההלל בשירה, מרחוק מקום מצודתו עליו פרסה תריאץ לא ישבת לענינו יום וליל, לען הרחבת גבלי הקדושה מחל אל חי

הרבי הגדול הגביר והנשגב מגיד האלה בעל-הלא-פדה

הי"ד

מראשי ויצד קרן הפנין

לרגל שמחת הכנס בנו היקר יניק וחכים
כמר דוד ני"ך לעול התורה והמצוות

זאת הברכה, בשור והל ערכה, בהקרה והערכה, יצו ה' ככה, שבכל אשר יפנה ישיביל בהלחה, מתוך תענוג ונחת והוונה, ברבי"ה המעשה, רב ברכות ושוכע של שמחה, הרחבת הדעת דקדושה, במירה פרכה ונדושה, וחכות מרן רבותנו הק' י"ע מייסדי מוסדותיו יון בעדו להתברך בכל ברכאן דנפישא, אמן.

המברכים לען שמו ברגשי הודאה והערכה

קרן הפנין בנת הינך לבנות
קרן הפנין בנחל"ד הגדול
קרן בנך התלמוד תורה

